

Dit is een uitgave van "ten Anker"

Het boekwerk "De Nederlandsche Zeemacht" is gedigitaliseerd en geredigeerd door A. Hoogerwerf en A. Krijgsman.

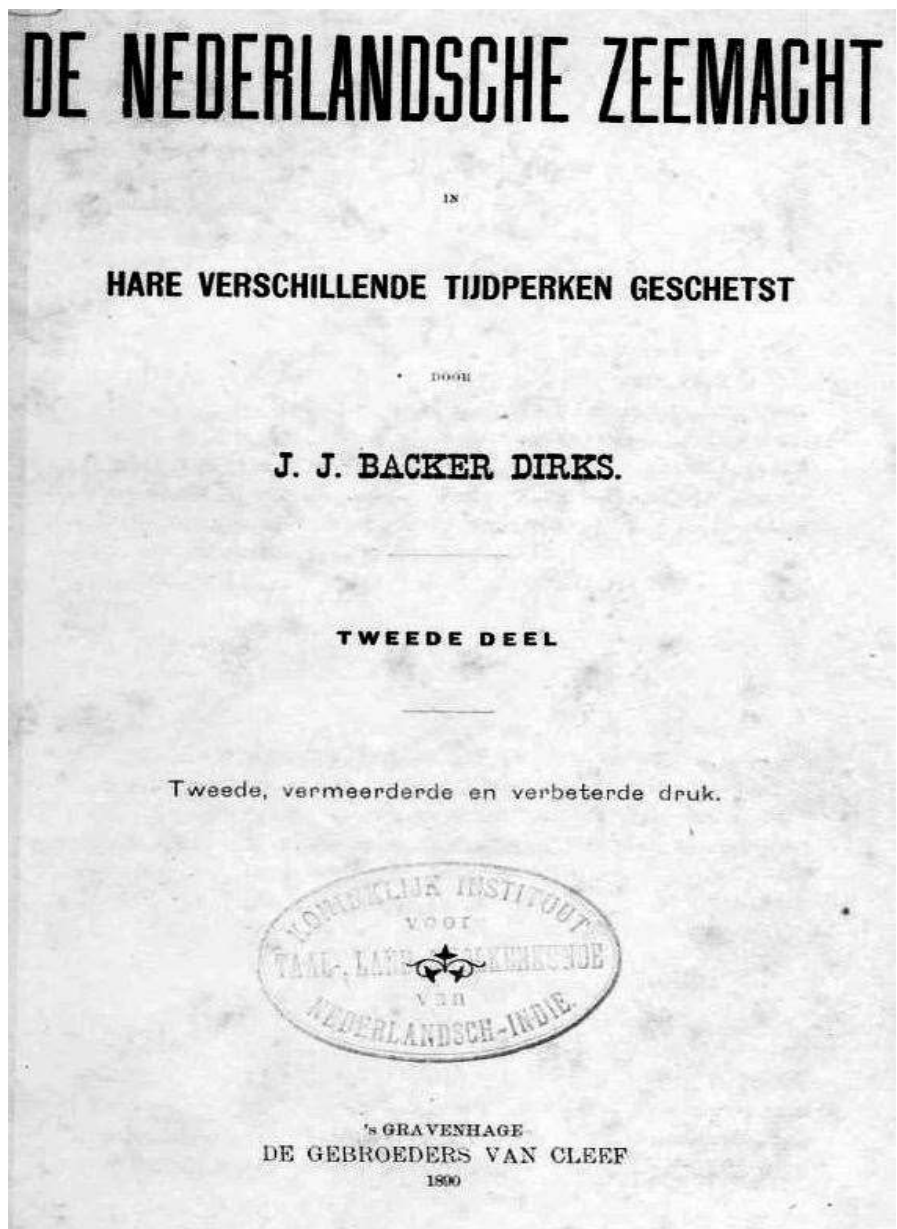
Dit boekwerk behelst heel veel hoofdstukken en zal zijn weerga vinden in een wekelijks terugkerende uitgave naast "ten Anker"

Er zijn altijd wel mensen die met mijn werk aan de haal gaan. Aan de ene kant is dat een teken dat ik het goed heb neergezet, maar ik sta niet toe lukraak te kopiëren voor andere dan puur privé doeleinden zonder daar schriftelijke toestemming voor te vragen.

De redactie heeft alles is in het werk gesteld de rechten van dit werk te eerbiedigen. Omdat het niet mogelijk was te achterhalen wie de rechthebbende is, en omdat dit werkje slechts verschijnt in een relatief beperkte lezerskring, is besloten dit te publiceren voor de lezers van "ten Anker".

HOOFDSTUK VII

Herstelling van het stadhoudelijk gezag in 1787. — Toestand van 's lands marine en pogingen om het bestuur hierover op beteren voet te brengen. — Verrichtingen in de Middellandsche Zee en elders. — Terugwerking der Fransche staatsomwenteling. — Mislukte inval van Dumouriez. — Kinsbergen

opperbevelhebber. — Pichegru rukt het grondgebied der Republiek binnen. — Willem V wijkt in het begin van 1795 naar Engeland.

Geruimen tijd nadat de Prins, zoo al niet letterlijk door buitenlandsche hulp, dan toch onder den invloed hiervan, in al zijne waardigheden hersteld was, duurde de gisting onder de menigte voort. Op vele plaatsen leidden de vreugdebedrijven over 's Prinsen terugkomst in de residentie tot baldadigheden. Te Amsterdam, dat zich maar noode had onderworpen, bleef de houding van beide partijen onrustbarend. Nog den 28sten Maart 1788 achtte de Admiraliteit aldaar zich verplicht, het werkvolk van 's lands werf tot rust te vermanen. Eerst vier weken later ontruimden de Pruisen de Leidsche poort, die zij uit voorzorg hadden bezet gehouden. Om den inwendigen vrede der Republiek vooreerst te verzekeren, verbonden Pruisen en Engeland zich met haar, zoowel tot onderling hulpbetoon, als tot handhaving der constitutie. Doch er bestond, na de nederlaag der Patriotten, geen dadelijk gevaar voor nieuwe omwentelingen. Zelfs verklaarden alle provinciën in den zomer van het genoemde jaar, bij eene speciale akte, dat het erfstadhouderschap een essentieel gedeelte harer constitutie uitmaakte.

Dit alles scheen zekere duurzaamheid te voorspellen. In Holland, het brandpunt der beweging, werd de Raadpensionaris van Bleiswijk vervangen door van de Spiegel, een door en door bekwaam man, die evenwel als Zeeuw van geboorte niet den gewenschten invloed kon uitoefenen.

Onderwijl was de reactie allerwege in vollen gang. De Stadhouder zelf, gematigd en altijd geneigd tot verzoening, ging het ruwe geweld en de verregaande buitensporigheden te ver, waaraan bekende Patriotten op vele plaatsen ten doel stonden. Hij was echter niet gelukkig in de keuze van hen, die met de verandering der magistraten belast werden, en kon niet overal den ijver zijner aanhangers binnen de perken houden. Dit gaf den achtergebleven Patriotten, onder welke vele edel denkende en invloedrijke personen, nieuwe reden tot verbittering, terwijl de Prins hen poogde te winnen. Beducht voor de naderende gebeurtenissen, waren velen, die zich wat sterk op den voorgrond geplaatst hadden, reeds uitgeweken, onder welke sommige vreemdelingen, wier vertrek der Republiek niet schaadde. Anders was het gelegen met een aantal meest jeugdige heethoofden, die niet alleen hunne talenten aan het vaderland onttrokken, maar door zich bij hunne geestverwanten in België en Frankrijk als martelaars der vrijheid voor te doen, het diep geschokte Nederland nieuwe gevaren brouwden. Sommige Patriotten verzoenden zich, ten minste oogenschijnlijk, met de thans bovendrijvende partij; andere, die niet uitweken en zich niet aansloten, gaven hunne openbare betrekkingen prijs en bleven in het geheim werken, hopende op de toekomst.

Hoe volslagen de omkeering in den binnenlandschen toestand was, blijkt ten klaarste uit het lot der weinige zeeofficieren, die in de troebelen eene meer in het oog loopende rol gespeeld hadden. Nog voor het einde van September 1787 waren de Kapiteins Tulleken en Dekker met den Luitenant Aeg. van Braam in vrijheid gesteld. Later herzag men ook het vonnis van den Schout-bij-nacht van Rietveld, die voor een jaar was geschorst. Alle verder onderzoek naar de reden van het mislukken der expeditie naar Brest werd gestaakt. Daarentegen besloot de regeering het gedrag der zeeofficieren, gedurende den jongsten tijd, nauwkeurig uit te vorschen. Sommigen, die zich openlijk aan de zijde der Patriotten geschaard hadden, moesten hiervoor zwaar boeten. Kapitein Schierhout, die eensklaps zijn ontslag genomen en zich in dienst der Commissie van Defensie begeven had, werd op onteerende wijze gecasseerd en voor altijd gebannen. Hetzelfde wedervoer den Kapiteins Braak en van Pelt, evenwel met dien verstande, dat men de ballingschap voor den eerste op slechts tien, voor den laatste op vijftien jaren bepaalde. Kapitein Sels, die eerst eene benoeming aangenomen, doch op stuk van zaken daarvoor bedankt had, ontving geene straf, doch moest zich de kosten van het proces getroosten, omdat hij evenals de andere was uitgeweken. Pieter Paulus, de Fiskaal der

Admiraliteit van de Maas, die zich als een ijverig voorstander der Patriotten had doen kennen, werd ontslagen.

Bedriegelijk was de herstelde rust; want hetzelfde vuur, hier te lande slechts oogenschijnlijk gedoofd en in de stilte voortsmelende, barstte eerlang buiten de grenzen der Republiek in lichter laaie uit. Inmiddels openbaarden zich op het gebied der nationale welvaart teekenen van achteruitgang. Wel kwamen jaarlijks nog gemiddeld 4000 schepen alleen in de Hollandsche havens binnen en voeren nog 2000 Nederlandsche schepen door de Sond; doch de vaart op Rusland nam af, het aantal walvischvaarders, vroeger meer dan 200, daalde tot beneden 70, dat der haringbuizen tot beneden 200. En hoe ellendig zag het er uit met de Oost-Indische Compagnie! Hare achterstallen waren in tien jaren tijds, van ruim acht tot meer dan zeventig millioen gld. geklommen. Zij kon zich alleen staande houden door de hulp haar in schepen en enorme subsidiën verleend. Met de West-Indische Compagnie, die altijd ondersteuning had ontvangen, was het betrekkelijk nog erger gesteld. Dit bewoog de Staten-Generaal in 1791 het vervallen octrooi niet te vernieuwen en liever het geheele bestuur op zich te nemen. Wat zij en andere autoriteiten deden, om door premiën als anderszins verschillende takken van industrie op te beuren en aan te moedigen, moet hier onvermeld blijven. De slotsom is, dat alles eenigermate was verachtend; doch dat er nog vertier genoeg bestond, om den toestand niet als hopeloos te beschouwen, vooral dewijl in alle kringen der maatschappij zekere welvaart heerschte en de Republiek over het geheel als een der rijkste landen van den ganschen aardbodem was aan te merken.

Als eene vrucht van de inspanning der laatste jaren, nu sedert 1777 niet minder dan 46 linesschepen en 20 fregatten waren aangebouwd, bezat de Republiek thans een vrij aanzienlijk drijvend materieel. Het bestond op den 1sten Januari 1788 uit 39 schepen van 68 en 70, 11 schepen van 50 tot 56, 22 fregatten van 36 tot 40, 25 van 20 tot 26 stukken, en nog 25 kleinere bodems. Over het gehalte dier schepen werden evenwel vaak klachten gehoord. De onbezeildheid der meeste verhinderde niet zelden het welslagen eener onderneming. Op den tegenstand, dien vroeger aangewende pogingen tot verbetering hadden ontmoet, is elders geweest. Doch nu was er meer! Het gold thans minder het stelsel, dan wel de toepassing daarvan. Men wilde namelijk, dat tot een spoedig herstel van 's lands marine met te veel overijling was gebouwd en trachtte hieruit sommige zeerampen te verklaren, zoo als die, welke de Unie en de Drenthe getroffen hadden. Deskundigen mogen het beslissen, in hoeverre de aanbesteding eener menigte bodems op particuliere werven, tot eene min goede afwerking van het materieel kan hebben bijgedragen. Kapitein van Bylandt schijnt het er voor gehouden te hebben, daar hij den 13den October 1784, bij eenig defect aan de groote ra van de Jupiter, in zijn journaal aantekende, dat zij, evenals het schip zelf, bij aanbesteding was gemaakt. Wat de soort van schepen betreft, zij hier opgemerkt dat de fregatten, die in den slag op de Doggersbank nog eene zeer ondergeschikte rol speelden, langzamerhand iets meer op den voorgrond traden, nadat de Noord-Amerikanen zich hiervan in den vrijheidsoorlog met vrucht hadden bediend.

Tot een bewijs dat men hier niet tegen elke nieuwigheid opzag, kan in de eerste plaats de invoering van het koperen der schepen strekken, ten einde hierdoor hunne bezeildheid te vermeederen. Sedert dat de Engelschen, in 1758 of iets later, bij wijze van proefneming, de Alarm hadden gekoperd, waren vele hunner schepen op dezelfde wijze voorzien. Frankrijk, vroeger door de kosten afgeschrikt, volgde nu weldra. Het liet in 1778 de Iphigénie koperen, naar het model van de Lively, een veroverd Engelsch schip. De ervaring door sommige Nederlandsche bevelhebbers, onder welke Kapitein Melvill, opgedaan, dat vijandelijke schepen beter liepen, omdat zij gekoperd waren, had in de Republiek tot het besluit geleid de gebruikelijke dubbeling met hout en de spijkerhuid langzamerhand door koper te doen vervangen. Behalve de Admiraliteit van Zeeland, die eerst in 1786 volgde, hadden alle Collegiën in 1781 reeds eene proef genomen of waren zij hiermede bezig. Dat van Harlingen

noemde de Pallas. Elders blijkt dat ook de Kortenaar op last van de Admiraliteit van Rotterdam werd gekoperd. In betrekkelijk korten tijd waren vele schepen op dezelfde wijze voorzien. Dit is op te maken uit de woorden van Kapitein van Bylandt, die van de manoeuvres gewagende, welke het Nederlandsche eskader in 1784 onder het bevel van Kinsbergen in de Middellandsche Zee volbracht, er bij voegt, dat zij niet weinig vertraagd werden door het slechte zeilen van de Noord-Holland (64), het eenige schip van het gansche eskader, dat niet gekoperd was.

Inmiddels had men ook pogingen aangewend tot verbetering der bewapening, door het invoeren der in Engeland gebruikelijke carronnades. Dienaangaande meldt Kapitein van Bylandt, eer hy in 1780 zijne reis naar St. Eustatius met de Mars (36) aanvaardde, dat hij den 30sten October zijn geschut had opgezonden, omdat de Admiraliteit van Amsterdam, die tot eene proef carronnades van vier-en-twintig pond voor de Amsterdam (68) had doen gieten, op zijn verzoek ook achttienponders en achtponders voor de Mars (36) had doen vervaardigen. Doch alleen met eene verbetering van het materiëel was de zeemacht niet te helpen. Welk een tal van gebreken hadden velen door hunne geschriften niet aan het licht gebracht! In een „Zeemansdroom,” toegekend aan Kinsbergen; in de hierop gemaakte „Staat- en krygskundige reflectiën”; in de „Vier brieven uit Texel”; in het „Vrymoedig en staatkundig onderzoek van een Geldersman na de oorzaken van den laagen en hachelijken toestand des Vaderlands” en andere werken, allen in 1781 verschenen; in „Eenige bedenkingen over de zeemagt van de republiek,” een flink geschreven stuk, dat vermoedelijk van Kapitein van Bylandt afkomstig is en in 1783 werd gedrukt, waren doortastende maatregelen aanbevolen. Over de voordeelen van een vast korps matrozen en onderofficieren, over het nut eener jaarlijksche uitrusting, over de wenschelijkheid van een vereenvoudigd bestuur, over het nadeel der schatting van wege de bevelhebbers en over vele andere zaken waren de meesten het nagenoeg eens. Het onderzoek naar het mislukken der expeditie van Brest bevestigde hunne meening. Maar de tijdsomstandigheden waren niet zeer geschikt tot het aanbrengen van omvangrijke verbeteringen, toen de hiertoe strekkende plannen werden geopperd. Sommigen, door partijdrift beneveld, ontbrak het aan de vereischte kalmte; anderen, uit eigenbelang en, staatkundigen hartstocht tevens, aan de noodige inschikkelijkheid.

Onder hetgeen werkelijk tot stand was gekomen, behoort de inrichting van het Nieuwediep tot berging van schepen. In dit opzicht was het verblijf van den Stadhouder, Rendorp e. a. in April 1781 aan den Helder niet zonder vrucht gebleven. Onder vele belemmeringen, had men het plan doorgezet, zoodat er in 1788 meer dan honderd schepen, door alle jaargetijden heen, veilig konden liggen, waarvan de Prins zich in persoon ging overtuigen. Van niet minder belang voor de marine, was de oprichting der Kweekschool voor de Zeevaart te Amsterdam, welke de opleiding van bekwaam personeel ten doel had. Met betrekking hiertoe zij opgemerkt, dat vele Nederlandsche zeeofficieren, schoon zij, evenals de staatslieden van hun tijd in de kabinetten en de veldheeren aan de spits der legers, te veel woorden verspilden, toch bewijzen hadden geleverd, dat zij zelve wetenschappelijk gevormd waren en op het voetspoor van den Luitenant-Admiraal Schrijver hunne kennis ook ten dienste van anderen wenschten te gebruiken. Dezelfde Schout- bij-nacht Lodewijk Graaf van Bylandt, die later zoo verguisd werd, had in 1767 een werk over de zeetaktiek uitgegeven. Is het al niet geheel oorspronkelijk, zoo is het toch in een zuiver Nederlandsch kleed gestoken en met vele aantekeningen verrijkt. Vaillant, Kinsbergen e. a. hadden voor 1788 onderscheiden werken over zeevaartkunde en taktiek het licht doen zien. In het genoemde jaar verscheen ook de Almanak voor zeelieden. Zoowel hieruit als uit andere geschriften bleek, dat het berekenen der Lengte op zee, het verbeteren der zeekaarten, een doelmatig inrichten en gebruiken van instrumenten en vele andere onderwerpen, betreffende de zeevaart den Nederlandschen zeeofficier ter harte gingen. Onder de beperkingen van het stadhouderslijk gezag, welke de Patriotten beoogden, behoorde die van 's Prinsen recht tot het aanstellen van vlagofficieren. Willem V had dit namelijk, evenals

zijn vader, meermalen uitgeoefend, b. v. na den slag op de Doggersbank, om sommigen een blijk van tevredenheid te geven. Dien ten gevolge bekwam de Republiek en vooral de Admiraliteit van Amsterdam een vrij groot aantal vlagofficieren. Dat zulks lichtelijk in gunstbetoon ontaarden en tot misbruik leiden kon, is niet te loochenen. Hierbij moet evenwel niet worden vergeten, dat de Prins alleen den titel schonk en dat de benoemde niet terstond in het genot kwam van het daaraan verbonden traktement. Spottenderwijs noemde men hen uit dien hoofde in een „Bericht uit het rijk der dooden, om te dienen tot een bijvoegsel van de Biographia Ultrajectina, of gulde legende van de Stichtsche Sinterklaas,” eene menigte Vice-Admiraals en Schout-bij-nachts van papier, die vaak andere in den weg stonden.

Bekwame mannen van alle partijen kwamen hierin overeen, dat bij de zeemacht veel moest worden veranderd, zou deze het bolwerk blijven van de zwaar geteisterde Republiek. Pieter Paulus en andere Patriotten hadden plannen gevormd, hetgeen de thans herstelde partij op hare beurt insgelijks deed. Een alleszins merkwaardig rapport, den 28sten October 1789 door eene Commissie tot het Defensie-wezen aan de Staten-Generaal uitgebracht, waarin vele bestaande gebreken als met den vinger aangewezen en doortastende maatregelen aanbevolen werden, toont zonneklaar, welk eene radicale hervorming der marine sommigen wenschelijk achtten.

Voornamelijk drong de Commissie in haar rapport aan op vereenvoudiging van het bestuur, eenparigheid van bouw, afschaffing van allerlei misbruiken en bezuiniging. De vijf bestaande Admiraliteiten wilde zij vervangen door één Collegie 's Gravenhage, dat op den voet van den Raad van State moest worden ingericht. Met bittere zinspeling op schepen, gebouwd op plaatsen, waar zij niet vandaan te krijgen waren, meende zij dat een centraal bewind, hetwelk alles te gelijk gade sloeg, dergelijke misslagen zou kunnen verhoeden. Nopens de veel besproken schatting, deed zij geen bepaald voorstel; doch zij wees op andere schromelijke misbruiken aan boord der schepen, waar de schrijvers b. v. der bemanning 40 pCt. voor gedane voorschotten in rekening brachten. Den rang van Kapitein-Luitenant wenschte zij hersteld te zien en die van vlagofficier moest, volgens hare meening, niet langer een provinciaal ambt blijven, maar voortaan door de Staten-Generaal, namens de Unie verleend worden. „De stof groeit onder onze vingers aan; — overal stuiten wij op misbruiken!” riep de Commissie uit, toen zij tot den staat der dokken en zeegaten genaderd was. Te Amsterdam lagen de schepen doorgaans in den modder, zoodat men in 1784 niet minder dan vier en veertig dagen had moeten besteden om de Vrijheid (70) in vlot water te brengen. Maar de Commissie was inderdaad verstomd over de enorme kosten, welke het innen der gewone middelen na zich sleepte. Deze beliepen gemiddeld 17 pCt. van het bedrag, en in Friesland niet minder dan 41 pCt. Die inkomsten der gezamenlijke Collegiën, welke tusschen 1780 en 1785 gemiddeld 2.195.588 gld. per jaar hadden bedragen, konden door eene meer eenparige heffing en een zuiniger beheer worden opgevoerd. Ofschoon het moeielijk te ramen was, hoeveel de marine jaarlijks behoorde te kosten, zoo gaf de Commissie, met verwerping van alle aangeboden plannen, in overweging om voortaan het drijvend materiëel op 30 linesschepen en 40 fregatten te houden, terwijl men de schepen der Oost-Indische Compagnie bovendien zoodanig kon inrichten, dat zij als goede zestigers te gebruiken waren. Na het invoeren der noodige bezuinigingen, begrootte de Commissie de jaarlijksche uitgaven op 545.242 gld. voor aanbouw; 319.000 gld. voor reparatie; 1.200.000 gld. voor uitrusting; 1.000.000 gld. voor traktementen en 500.000 gld. voor huishoudelijke kosten. Het gezamenlijk bedrag van 3.564.242 gld., verminderd met 2.405.588 gld., waarop de Commissie de gewone inkomsten schatte, liet een te kort van 1.158.654 gld. hetwelk de provinciën telken jare voor hare rekening moesten nemen. De financiën der Admiraliteiten, thans een ware chaos, behoorden in orde gebracht, en door eene geregelde opbrengst tegen nieuw verval behoed te worden. Behalve de gewone inkomsten en de sommen uit de kas van het last- en veiligeld verstrekt, hadden de Admiraliteiten gedurende eenige jaren bijna 43 millioen gld. aan verschillende uitrustingen en

33 miljoen gld. aan het bouwen van schepen besteed. Zij hadden echter slechts 60 miljoen ontvangen, en dus 16 miljoen te weinig. Vooral de afdoening der schulden van het Collegie te Harlingen eischte dringend voorziening.

Pleit nu dit gansche rapport niet voor een ernstig streven om de gebreken in den wortel aan te tasten? Alleen blinde partijschap kon beweren, dat de Commissie, behalve de opheffing der Admiraliteiten, bijna alles maar bij het oude wilde laten. Doch reeds voor de indiening begon de tegenstand, die zich voornamelijk grondde op sommige berekeningen. Alle Collegiën, zelfs dat van Harlingen, hetwelk veel te wenschen overliet en naar het oordeel der andere misschien zou kunnen vervallen, waren eenparig tegen eene eventueele opheffing. Van hunne adviezen, zoowel als van die door de Vice-Admirals Reynst en Zoutman uitgebracht, maakte de Commissie gebruik, b. v. wat betreft den bouw van de schepen der Oost-Indische Compagnie. Eenige wenken, in vlugschriften gegeven, had zij blijkbaar niet versmaad. Haar rapport was evenwel slechts de eerste stap op eene alles behalve geëffende baan.

Bij eene latere missive, erkenden de Admiraliteiten het gegronde van sommige grieven. Het zeevolk moest aan wal 25 pCt., aan boord 40 pCt. voor ontvangen voorschotten betalen. Met betrekking hiertoe had de Admiraliteit van de Maas echter al vroeger bepaald, dat het voorschot aan boord nooit meer dan $\frac{1}{5}$ der gansche soldij mocht bedragen. Voor dat de Commissie haar rapport overlegde, waren de Admiraliteiten van de Maas en Amsterdam opgekomen tegen vele hierin gemaakte berekeningen. De laatste beweerde, dat het hol van een schip, in 1781 op 381.000 gld. begroot, niet lager te stellen was. Hierbij kwam nog ruim 200.000 gld. aan touwwerk, blokwerk, optuigen, zeilen en bewapening, eer het schip eene reis van zestien maanden kon ondernemen. Nadat het stuk ingediend en den Staten der bijzondere gewesten toegezonden was, vroegen die van Holland nog eens het gevoelen van de drie aldaar gevestigde Admiraliteiten, welke zich in den loop van het volgende jaar weinig ingenomen betoonden met de voorgeslagen hervorming. Die van het Noorder-Kwartier vreesde, dat de beoogde menage niet zou opwegen tegen de hiermede gepaard gaande inconvenienten. Zij was tegen de opheffing der Collegiën, hoewel erkennende dat het oprichten van een Algemeen Collegie, met behoud der bestaande, zijn nut kon hebben. De Admiraliteit van de Maas ontried het plan insgelijks. Eenparigheid van bouw behoorde, volgens haar, tot de Platonische republiek. Zij vond de kosten van aanbouw en reparatie, die alleen te Hellevoetsluis omstreeks 200.000 gld. beliepen, veel te laag geraamd. Zij kon niet inzien op welken grond de Commissie eene vermeerdering der gewone inkomsten verwachtte, en was beducht, dat eene opheffing der Collegiën slechts strekken zou tot vermindering van den invloed der provincie Holland. Alleen het aannemen van mariniers, het wijzigen van den bouw der Oost-Indische schepen en het aanbrengen van sommige verbeteringen in de bestaande Collegiën, kon zij ten volle toejuichen. Hiermede strookte het gevoelen der Admiraliteit van Amsterdam in hoofdzaken. Deze merkte bovendien op, dat hare gewone inkomsten gedurende het genoemde tijdsverloop meer dan 300.000 gld. te hoog gesteld waren, hetgeen zij een notabel abuis noemde. Over het algemeen vond zij eene zoo diep ingrijpende hervorming als de Commissie voorstelde uiterst gevaarlijk.

Provinciale, stedelijke en personeele belangen werden als om strijd aangevoerd, om de verwezenlijking van een alleszins nuttig, hoewel niet in allen deele onberispelijk plan te doen falen. Zeker niet bemoedigend voor hen, die het wrakke staatsgebouw wenschten te schragen. Hoe bezwarend dit was voor den Raadpensionaris van de Spiegel, die bij de aanvaarding van zijn ambt alles in de war en in vervallen staat vond, is te begrijpen. Zijn voornemen om de Admiraliteiten ineen te smelten tot één Collegie, evenals de Raad van State, kon hij niet ten uitvoer brengen. Dit en andere voorstellen tot verbetering stuitten in den regel op den tegenstand der regenten.

Intusschen waren in 1789 en 1790 ten behoeve der zeemacht gelden toegestaan, waarover men betrekkelijk spoedig kon beschikken, omdat Holland voor de nalatige provinciën in de bres

sprong. Verschillende uitrustingen kwamen dien ten gevolge tot stand. Kapitein Staring vertrok in 1789 met de Thetis (20), de Bellona (20), de Zwaluw (16) en de Merkuur (16) naar Oost-Indië, waar hij medewerkte tot het bijleggen der geschillen met de vorsten van Boni en Palembang, en het handhaven der rust op Java en in de Molukken, tot dat hij in 1792 terugkeerde, met achterlating van de Zwaluw, die afgekeurd en verkocht werd. Kleine eskaders kruisten in de Middellandsche Zee en vele schepen werden tot andere diensten uitgezonden. Kinsbergen, onlangs tot Vice-Admiraal verheven, commandeerde in 1789 een oefeningeskader in de Noordzee en zou dit in 1790 bij herhaling gedaan hebben, indien zijne scheepsmacht niet eene andere bestemming had gekregen. In Juni van het laatstgenoemde jaar zeilde hij met twaalf bodems naar Engeland, waar hij zich ter reede van Spithead eenige weken ophield, om desgevorderd tegen de Spanjaarden hulp te verleen. Het kwam er niet toe, zoodat zijn verblijf wel eenige overeenkomst had met dat van den Vice-Admiraal Aerssen van Sommelsdijk in 1729 terzelfder plaatse. Ook thans weder klaagden sommigen over de kosten aan een blijkbaar doelloozen tocht besteed. Toch leverde deze het voordeel op, dat Kinsbergen en de zijnen, zoowel door hunne persoonlijkheid, als door den toestand hunner schepen, den ongunstigen indruk uitwischten, dien het eskader van den Luitenant-Admiraal Grave ruim veertig jaren geleden in de Engelsche havens had gemaakt.

Maar juist de ijver door Kinsbergen en anderen aan den dag gelegd, om 's lands marine een beter voorkomen te geven, leidde hen tot de overtuiging, dat er van regeeringswege meer gedaan moest worden. Kort voor zijn vertrek naar Engeland, schreef de Vice-Admiraal den 23sten Mei 1790 aan den Griffier der Staten-Generaal: „Het doet my leet te moeten seggen, Hoog Edele Gestrenge Heer, als de Republicq zig thans schielyk, tot een oorlog moest praepareeren, wy niet beter, als met den beginne van den laatstleden oorlog ter zee zullen zyn, en altoos weezen, zo wy niet eens een vaste voet van officieren, onderofficieren, eenig zeevolk en wagschepen zullen hebben. Het is geen vuyl eigenbelang, maar de liefde voor myn Vaderland, die myn eerbiedigst deese vryheid doet neemen,” enz. Doch er heerschte in afwachting van den uitslag der geopperde plannen, zekere bedrijvigheid door het uitzenden van de gemelde eskaders, vele konvooiers en sommige schepen naar West-Indië, waarover de Staten-Generaal onlangs het geheele bestuur op zich genomen hadden.

Met deze bestemming was ook de den Briel (36) vertrokken, die kort na het aanvaarden der reis, den 22sten December 1791, op de Engelsche kust strandde. Kapitein Gobius, die er het bevel over voerde, ontdekte 's avonds te half acht op de hoogte van Lezard een lek, dat niet te stoppen was, en moest aanstonds maatregelen nemen tot redding der equipage. Wegens de sterke branding, bereikten hij en de meesten der zijnen slechts met veel moeite een onherbergzaam oord, waar de kustbevolking zoo goed als straffeloos nog een zeker strandrecht handhaafde. Met verontwaardiging zag de Nederlandsche bevelhebber, hoe zij des anderen daags zijn schip met kleine vaartuigen omringde en alles vermeesterde, wat onder haar bereik viel. Daarentegen ontbraken hem de eerste levensbehoeften voor zijn volk. Brood was niet te bekomen en de opgevischte hammen waren niet gekookt te krijgen. Hierover misnoegd, begaf een gedeelte der bemanning zich naar Falmouth. Het werd na de aankomst van 16 Engelsche soldaten onder een sergeant niet beter; want deze maakten gemeene zaak met de bevolking. Sommigen hunner drongen des nachts zelfs tot in de slaapkamer van den Nederlandschen bevelhebber door om het daar geborgene te rooven. Na hieruit met geweld verdreven te zijn, sloegen zij de glazen in en veroorzaakten een groot rumoer in het benedenhuis, alvorens te vertrekken. Intusschen bleven 's lands meeste goederen eene prooi der kustbewoners. Deze vernielden, wat zij van hetgeen de zee spaarde niet konden vermeesteren. Het gezicht van de zware touwen, die langs het strand stuk gehakt lagen, zou volgens den bevelhebber een stalen hart hebben gebogen. Men liet hem voor zijn eigen goed betalen, en niet dan tegen voldoening van een derde van de waarde stond men hem een honderdtal hemden af voor zijne van alles ontbloote equipage. Gelukkig, kwamen in de eerste dagen van Januari eenige schepen te

Falmouth, waarop men het volk kon doen overgaan. Om Gobius te troosten en het gebeurde wat te vergoelijken, verklaarde de Engelsche commandant, dat een Engelsch fregat op dit gedeelte der kust, in de nabijheid der tinmijnen, er vermoedelijk weinig beter aan toe ware geweest. Gobius begaf zich naar Plymouth en bezocht later het tooneel der verwoesting nogmaals, in het belang van den verkoop der geredde goederen. Met uitzondering van de wapens en de amunitie, werd alles te gelde gemaakt. De opbrengst was evenwel niet groot. Het hol van het schip werd, in de tegenwoordigheid van Gobius, voor 56 guinjes verkocht. Zoodra deze den 21sten Februari weder te Hellevoetsluis was aangekomen, gaf hij een omstandig verslag van het gebeurde, waarbij hij, volgens de officiële lijst, aan proviand en commaliewant nagenoeg 30.000 gld. had verloren.

Kapitein Gobius werd eerlang benoemd tot bevelhebber van de Castor (36), die bestemd was naar de Middellandsche Zee, waar de onzen, sedert het vertrek van Kinsbergen in 1786, doorgaans eene te kleine macht onderhouden, en zoodoende nieuwe verwickelingen met de roofstaten uitgelokt of ten minste aangemoedigd hadden. De Keizer van Marokko liet zich in 1787 slechts met geschenken bevredigen. Te Tunis liet men zich 25.000 gld. betalen voor het planten der Nederlandsche vlag, terwijl de Dey vier paar pistolen, die hem drie jaren geleden vereerd waren, terugzond, omdat zij met koper in plaats van met goud waren beslagen, en een ander paar, met diamanten en robijnen bezet, dat hem insgelijks niet beviel. Hij liet zich tevreden stellen met 10.000 pond buskruit en nam toen het laatstgenoemde geschenk weder terug. De vrede met Tripoli bleef slechts bewaard tegen betaling van 6000 gld. in geld. Algiers moest door buitengewone geschenken worden bewogen om het gezondene te aanvaarden, dat evenwel, ongerekend de kosten van het transport, op bijna 46.000 gld. te staan kwam. Tegen een volgend jaar verwachtte de Dey weder vele scheepsmaterialen. Sedert waren nieuwe onaangenaamheden gerezen, waartoe de Admiraliteiten zelven vaak aanleiding gaven door het eenmaal beloofde, of niet in tijde te zenden, of wel van zoodanig gehalte, dat de ontvanger zich met reden kon beklagen. Waartoe dit leidde ondervond Gobius, nadat hij den 11den October te Livorno was aangekomen.

Aldaar lagen op dat tijdstip de Lynx (14) en Het Zeepaard (24), waarbij zich den 18den ook de Gelderland (64) voegde, gecommandeerd door Kapitein van Bylandt, die met dezen bodem in het laatst van Juli was onder zeil gegaan, om het bevel in de Middellandsche Zee op zich te nemen. Voor het einde van October kwam de Snelheid (12) te Livorno. Den 15den November verscheen er ook de Concordia, een hoeker, beladen met presenten voor Algiers, welker bezorging aan Kapitein Gobius met de Castor werd opgedragen, te gelijk met 300 vaten buskruit, die hij van de Gelderland overnam.

Den 19den November zeilde Gobius met de Castor en de Concordia naar Algiers, waar hij den 1sten December, bij zijne aankomst, een goed onthaal vond en het medegebrachte kruit loste. Zoodra men vervolgens ook de andere geschenken aan wal bracht, vond de Dey de gezonden masten wat kort, en nadat hij zich tot het aanvaarden had laten bewegen, ontdekte men, helaas, eene verrotte plek. Gobius, die zelf moest erkennen, dat de masten over het geheel slecht en dun waren, poogde te vergeefs de verbolgenheid van den Dey te stillen. Deze bewerende, dat men hem slechts verrotte goederen zond, wilde van geene Hollanders meer hooren en verklaarde hun den oorlog, met last aan Gobius en den Consul om binnen drie dagen te vertrekken. Er was niets aan te doen. Gobius ging den 16den Januari 1793 onder zeil, om met Kapitein van Bylandt te overleggen, hoe verder te handelen. Doch alvorens zijne bestemming te bereiken, vernam hij, dat van Bylandt eenigen tijd geleden met de Gelderland en twee kleinere schepen naar het vaderland was vertrokken.

Te Livorno vond hij slechts twee kleine vaartuigen: de Valk (24), die in December was aangekomen, en de Lynx (14). Hem zelven werd met de Castor eene quarantaine van veertig dagen opgelegd. Met deze onaanzienlijke macht kon hij evenwel niets aanvangen tegen de Algerijnen. In het besef hiervan, toefde hij te Livorno tot den 21sten Augustus en zeilde

vervolgens naar Genua en naar Gibraltar, waar hij den 30sten September 1793 het anker liet vallen om versterking af te wachten. Eer deze opdaagde, was de Republiek zelve bedreigd, hetgeen ook aanleiding had gegeven tot het onverwacht vertrek van Kapitein van Bylandt met de Gelderland.

Na de indiening van het rapport over den toestand der Admiraliteiten, had die van Amsterdam nog een gevoelig verlies geleden door het verbranden van haar magazijn, in den nacht tusschen den 5den en den 6den Juli 1791. Sedert waren inderdaad pogingen aangewend, om het bestuur der Republiek, en bepaald dat van haar zeewezen, op beteren voet te brengen. Ten einde den loop der zaken te bespoedigen, besloten de Staten-Generaal den 7den September 1792, dat zij voortaan het stilzwijgen eener provincie, die negen weken, na de indiening eener petitie ten behoeve van zee- of landmacht, hare stem niet had uitgebracht, voor toestemming zouden aanmerken. Bovendien stelden zij een staat van oorlog vast, ten bedrage van hoogstens 131/2 millioen gld., die nochtans slechts voor twee jaren zou gelden, bijaldien de Admiraliteiten binnen dit tijdsbestek niet de noodige hervormingen hadden ondergaan. Voor equipage, aan bouw en reparatie werd eene jaarlijksche som van 1.080.000 gld. uitgetrokken. De Staten-Generaal namen tevens het besluit, om zes compagniën scheepsartilleristen op te richten, gezamenlijk 840 man sterk, waarover vlagofficieren het bevel zouden voeren. Te gelijker tijd herstelden zij den rang van Kapitein-Luitenant en regelden zij de kaders en de traktementen der zeeofficieren. Onmiddellijk nadat de gemelde stappen op den goeden weg waren gedaan, dreigde het gevaar van den zuidkant.

Frankrijk was sedert 1789 het tooneel geweest eener staatsomwenteling, welker gelijke de wereld nooit te voren had aanschouwd. Hartstochtelijke volksleiders poogden er de eeuwen oude monarchie in den grond te hervormen. In dolle drift hun doel voorbijstrevende, sloopten zij echter, onder het vergieten van stroomen bloede, wat zij aanvankelijk slechts wilden verbeteren. In September 1792 was de reeds zeer beperkte monarchale regeering geheel afgeschaft, Frankrijk in eene democratische republiek herschapen en Koning Lodewijk XVI in staat van beschuldiging gesteld. Onheilspellend was dit voor naburige staten, waar velen dezelfde begrippen koesterden, die nu in Frankrijk tot de uiterste consequentie werden doorgevoerd; te meer dewijl het spoedig bleek, dat er bij de raddraaiers een voornemen bestond, om de zegeningen van hun werk ook over andere natiën uit te storten. Eerst gold het België, waar de hervormingen van Jozef II een tegenstand hadden uitgelokt, die vooral na zijn dood, in 1790, een meer democratisch karakter had aangenomen; daarna de Republiek der Vereenigde Nederlanden, waarop de uitgeweken Patriotten de aandacht hunner geestverwanten hadden gevestigd, als op een rampzalig land, waar de vrijheid met hulp van buitenlandsch geweld was vertreden.

Gedurende het najaar van 1792 drongen de legers der Fransche republiek in Duitschland en de Zuidelijke Nederlanden door. In October bezette Generaal Custine het gewichtige Maintz. Generaal Dumouriez veroverde bijna geheel België en werd te Antwerpen binnengehaald. Tot vermeestering van het kasteel, achtte hij eenige schepen noodig, die er evenwel moesten komen langs de Schelde, welke de Staten-Generaal, sedert hunne overeenkomst met Jozef II, ouder gewoonte gesloten hielden. Vermoedelijk zou de Fransche republiek haar beginsel niet even gemakkelijk prijs geven. Ongerekend toch het verlangen naar eenig geschil met Nederland, om er hare begrippen te doen zegepralen, sprak de Nationale Conventie haar gevoelen omtrent de belemmering der vaart op sommige rivieren, met name op de Maas en de Schelde, duidelijk genoeg uit.

Toen zich den 22sten November twee Fransche vaartuigen op de Schelde vertoonden, met last van Dumouriez, om tot Antwerpen door te varen, verklaarden de Staten van Zeeland dit niet te kunnen toestaan. Zij schreven daarover aanstonds aan de Staten-Generaal, die wel beseffende, dat een beroep op het beschreven recht thans weinig zou baten, den doortocht weigerden, voornamelijk op grond, dat het verleen van eene passage over hun gebied aan

eene der oorlogvoerende partijen, niet strookte met de regels eener strikte onzijdigheid. Zij gelastten evenwel hun bevelhebber op de Schelde zich tot een ernstig protest te bepalen, indien het bleek, dat de Franschen voornemens waren, hun oogmerk des needs met geweld te bereiken. En zoo liep het af; want een zevental kleine vaartuigen, waaronder de Ariël en de St. Lucie, voeren den 1sten December de Schelde op, en kwamen eenige dagen later voor Antwerpen ten anker, welks kasteel den 29sten November was overgegaan. De bevolking der stad zag in de verschijning dier schepen eene uitwerking van het besluit der Nationale Conventie, waarvan zij de afkondiging met luide vreugdeblijken begroette.

Aanstands werden nu hier te lande maatregelen genomen tot dekking van Zeeland. Kapitein Schreuder Haringman kreeg het bevel over eenige kleine vaartuigen op de Schelde, waar in de eerste dagen van Januari 1793 ook een Britsch smaldeel onder den Commodore Murray verscheen. Tot beveiliging der zeegaten, had de Stadhouder ook Kapitein van Bylandt, wiens onverwacht vertrek van Livorno elders is aangestipt, uit de Middellandsche Zee teruggeroepen. Deze kwam den laatsten Januari 1793 met de Gelderland te Vlissingen, waar men ieder oogenblik eene oorlogsverklaring van de Franschen te gemoet zag. Hij vond er het Engelsche eskader en vele kleine Nederlandsche bodems, te Bath en elders op de Schelde gestationneerd, onder het bevel van den genoemden Kapitein Haringman. Van Bylandt zeide, dat men wegens den slechten toestand der grenzen en het gemis van batterijen vooral op de bescherming der oorlogsschepen rekende. Deze moesten, op last van den Prins, de Schelde weder gesloten houden, behalve voor de vroeger doorgezeilde schepen, die nog te Antwerpen lagen en bijaldien zij de rivier afzakten ongehinderd in zee mochten steken.

Vreeselijk woedden ondertusschen de Fransche republikeinen te Parijs en in andere oorden des rijks. Den 21sten Januari verloor de ongelukkige Lodewijk XVI het hoofd onder de guillotine. De moordzucht der volksleiders in Frankrijk, die zich door niets liet bevredigen en het gepeupel tot allerlei gruweldaden aanzette, wekte in het buitenland den afschuw van alle weldenkenden op, onder welke velen tot op zekere hoogte dezelfde beginselen huldigden. Zoo deinsden ook de Patriotten, die sedert 1787 een democratischen geest onder hunne landgenooten hadden gevoed, voor een dergelijk uiterste terug. Alle dringende aanzoeken der uitgewekenen en der naderende Franschen stieten af op het gezond verstand van de meer bezadigde Nederlandsche democraten. De groote menigte, vooral in de lagere standen der maatschappij, altijd meer bewerkt door anderen dan geleid door eigen beginselen, hield zich rustig. Zij was trouwens innig gehecht aan het stadhouderlijke huis. Bovendien koesterden sommigen, die bij eene omwenteling weinig te verliezen en veel te winnen hadden, niet denzelfden haat tegen de meer bevoorrechte leden der maatschappij, die zich thans in Frankrijk op zoo verschrikkelijke wijze lucht gaf; want vele ergerlijke misbruiken welke daar en elders tot dusverre bestonden, waren in de Republiek sedert eeuwen afgeschaft. Een heilzaam gevolg van de vrij algemeen heerschende stemming was, dat alle partijen de handen ineensloegen, zoodra de Fransche republiek den 19den November 1792 het besluit had gevormd, om andere volken insgelijks te bevrijden, en na de verovering van België, den 1sten Februari 1793 werkelijk den oorlog verklaarde aan den Koning van Groot-Brittanje en den Stadhouder van de Vereenigde Nederlanden. De Staten-Generaal antwoordden hierop den 20sten derzelfde maand door een manifest, waarin zij hunne verontwaardiging betuigden, zoowel over de houding van het Fransche bewind, als over eene proclamatie van den Generaal Dumouriez aan de Bataven, er ten slotte bij voegende: „de goede Voorzienigheid, die ons gemeenebest zoo menigmaal uit de dringendste gevaren gered heeft, beware het genadiglijk voor zulk eene verlossing en zulke vrienden.”

Wat velen wegens den slechten staat der landmacht en der vestingen hadden gevreesd, verwezenlijkte zich eerlang. Nadat Dumouriez den 17den Februari van Antwerpen was opgerukt, veroverde hij spoedig bijna geheel Staats-Brabant. Breda werd lafhartig overgegeven, de Willemstad kloekmoedig verdedigd. Geertruidenberg, de Klundert en andere plaatsen

moesten allen, na langer of korter tegenstand, voor den vijand bukken. Deze stond voor het einde van Februari aan den Moerdijk, gereed om in Holland door te dringen. Hier begon nu de taak der zeemacht.

Groote schepen waren er zoo weinig in gereedheid, dat van Bylandt had moeten terugkeeren om den mond der Schelde te bewaken. Hooger op de rivieren kon men die zeker niet gebruiken doch hunne aanwezigheid in de zeegaten had de uitrusting der kleine vaartuigen, die tot verdediging der stroomen vereischt werden, ongetwijfeld merkkelijk bespoedigd. Thans lag de Schout-bij-nacht Melvill met eene niet noemenswaardige macht op het Hollandsch diep, toen de vijand het blijkbaar gemunt had op de provincie Holland, tot welker verdediging de Vice-Admiraal van Kinsbergen in Februari een uitvoerig plan inleverde.

Overeenkomstig hiermede, werden kustbatterijen aangelegd, eenige der meest bedreigde punten met krijgsvolk bezet, en voorts een aantal kleine vaartuigen gehuurd of gekocht. In allerijl liet men er zelfs enkele bouwen. De Britsche Kapitein Berkeley, die onlangs den Hertog van York met de Sidon te Hellevoetsluis had gebracht, kreeg eenige kanonneerbooten tot verdediging van Holland, waar hij maanden lang vertoefde. Den 3den Maart droeg de Prins het opperbevel over de gansche scheepsmacht op aan den Vice-Admiraal van Kinsbergen, die zich in het belang der zaak eenige voorwaarden bedong, doch even verstandig als onbaatzuchtig voor de hem aangeboden waardigheid van Luitenant-Admiraal bedankte, om den naijver van andere vlagofficieren, opgewekt door de hem geschonken voorkeur, geen voedsel te geven. Met behulp der toegestane middelen kwam de linie van defensie, die bij de eerste verschijning des vijands alles behalve gereed was, in beteren staat. Zij had eene aanzienlijke lengte. In Holland stond de rechtervleugel, die zich van de Willemstad tot aan de Steenbergsche vliet uitstreckte, onder Kapitein van Halm; het centrum, dat zich van de Dordsche kil tot aan de Willemstad en Hellevoetsluis uitstreckte, onder den Schout-bij-nacht Melvill; de linkervleugel, die van Hardinxveld tot aan de Dordsche kil lag, onder Kapitein Bols. De Engelsche kanonneerbooten onder Kapitein Berkeley, waarvan de eerste den 5den Maart opdaagden, werden tot dekking van den wal tusschen Strijensas en de Buitensluis; de Hollandsche, die te gelijk kwamen, in den mond van de Kil gebezigd. De Zeeuwsche linie van defensie was zoodanig geschaard, tusschen het Krammer en de Wester-Schelde tot bij het fort Bath, dat het uiterste schip van den linkervleugel zich in 't zicht bevond van den uitersten post der Hollandsche linie.

Een vroeger gegeven bevel om alle aanwezige vaartuigen, waarvan de vijand zich tot den overtocht kon bedienen, buiten zijn bereik te brengen, was blijkbaar slecht nagekomen. Zoodra nu den 7den Maart de gansche overzijde, met uitzondering van de Willemstad, door vijandelijke troepen bezet was, eer de onzen alle batterijen gereed hadden, moest er voor Dordrecht gezorgd worden. Onder hetgeen tot beveiliging dier stad werd gedaan, behoorde ook het versperren van den mond der Kil door middel van een zwaar touw, met een ketting omwoeld, hetwelk tusschen de Hoop en een kaapstander aan den tegenover gelegen oever zoodanig werd gespannen, dat men het naar verkiezing stijf kon winden en vieren. Dergelijke versperringen, welker samenstelling niet even duidelijk blijkt, liet Kinsbergen ook elders aanbrengen.

Den 10den Maart ontving de Luitenant Koek, die het bevel over de Hoop voerde, volgens zijn journaal aan boord van dezen bodem gehouden, met eene poon uit Dordrecht: drie vloten, zes ankers en touwen, een kaapstander, een gijn met zijn toebehooren en vijftig vadem ketting tot sluiting der Kil. Aanvankelijk door den wind belemmerd, gelukte het hem toch weinige dagen later, onder het vuur der batterijen van den Moerdijk, het touw te spannen en de drie vloten daaronder te brengen, zoodat hij den 15den het vaarwater kon afsluiten. Daarna kreeg hij nog een paar zware balken voor eene slee op den kant, om het loopen der gijnblokken te bevorderen en een vierde vlot, tot betere ondersteuning.

Inmiddels hoorde men van eenige voordeelen door de Oostenrijkers aan de Maas behaald, hetgeen uitzicht gaf op de ontruiming van Staats-Brabant. Den 16den Maart heerschte aan den Moerdijk eene ongewone stilte, dewijl op dat tijdstip, zoo als later bleek, reeds vele Franschen waren afgetrokken, nadat Dumouriez zelf, acht dagen geleden, den terugtocht had aangevangen. Bij de hierop gevolgde verkenningen der onzen aan den overkant, hadden nog eenige schermutselingen plaats met de achtergebleven Franschen, die eerlang het grondgebied der Republiek insgelijks verlieten.

Vijf en twintig gewapende pinken, elk met twee twaalfponders en twaalf of veertien man aan boord, onder het bevel van den Graaf van Rhoo, welke den 19den Maart te Dordrecht en 's anderen daags in den mond der Kil verschenen, werden tot bewaking van den Biesbosch, hooger op, bij den vleugel van Kapitein Bols gestationneerd. Ondanks de meer geruststellende berichten van het krijgstoneel, bleven de onzen op alles voorbereid. Eerst tegen het einde van Maart kon men de gemeenschap met Zeeland langs de binnenwateren, die tot ongerief van velen was gestremd geweest, als geheel veilig beschouwen. Nochtans bleef de Kil des nachts voorloopig gesloten, tot dat alle hiertoe gebezigde goederen den 7den Mei werden teruggezonden.

Sedert den 20sten Maart waren de onzen langs de geheele linie aanvallend gaan handelen. Nederlandsche en Engelsche troepen begaven zich naar de Willemstad, om er het dappere garnizoen bij het laatste gedeelte zijner taak te ondersteunen. Andere verschenen te Klundert en elders, om de verlaten punten weder te bezetten of den nog toevenden vijand te verdrijven. Hiertoe werkten 's lands schepen mede, ook door het konvoieeren der transporten.

Kinsbergen keurde het zeer af, dat Berkeley, nadat er versterking in de Willemstad was gebracht, op eigen gezag des nachts iets tegen de nabij gelegen Noordschans had beproefd, hetgeen ten eenen male mislukte en nu door hem slechts als eene verkenning werd voorgesteld. Daarentegen kon de Vice-Admiraal zich verheugen over het bericht van Kapitein Schreuder Haringman, dat zeven gewapende sloepen onder het bevel van den Luitenant Blois van Treslong, tusschen den 20sten en 21sten Maart, een gelukkigen aanval hadden gedaan tegen de Fransche vaartuigen, die bij Lillo en Liefkenshoek lagen. Onder het vuur van den wal en de schepen hadden zij, met de sabel in de vuist, een uitlegger en de vroeger genoemde brik St. Lucie vermeersterd, welke laatste met drie metalen 24 p. bewapend en met een gemetseld fornuis tot het gloeien van kogels voorzien was. Meer dan vijftig gevangenen vielen den onzen in handen, bij de nachtelijke onderneming, die hun zelven op vier dooden en eenige gekwetsten te staan kwam.

Voorloopig kreeg de Republiek, na den aftocht des vijands, eenige verademing. Men was in sommige plaatsen wel wat haastig geweest met het planten van den vrijheidsboom, die nu geveld en te Breda feestelijk verbrand werd. Omgekeerd spotte de thans zegevierende partij wat lichtvaardig met de „Mislukte reize van Generaal Dumouriez van Frankrijk naar 's Hage"; want zy had dien uitslag geenszins aan eigen voorzorg te danken. Dienaangaande schreef Kinsbergen den 8sten Maart aan den Stadhouder: „Het ware wenschelyk voor het vaderland geweest, Doorluchtige Vorst, dat men een oud zeeman had gelieven te geloven, drie jaaren geleden, wanneer hy eerbiedig aan zyne heeren en meesters zeide, van als soldaat, matroos en burger, zig verpligt te vinden, om te moeten zeggen, dat, als men geen meer zorge voor de marine droeg, men dan, by het opkomen van eenen oorlog, zig nog slechter zoude bevinden, als in den laatsten Engelschen oorlog." Nu het oogenblikkelijk gevaar voorbij was, betreurde hij het in zijn rapport, dat men niet genoeg schepen in dienst had, om eene respectabele vloot uit te brengen, en luidde het in zijn schrijven van den 9den April aan den Griffier der Staten-Generaal, nog voorhanden in het Rijks-Archief: „Het is te hoopen, dat de critique omstandigheeden waarin de republic zich bevonden heeft ons tot een les zal strekken, om de marine altoos op dien voet te houden, dat het vaderland zich nooyt weer sonder een behoorlyke defensie zal bevinden."

Op dit tijdstip was de Vice-Admiraal voor eenige dagen in Zeeland om de aldaar aanwezige macht op te nemen, die behalve de kleine vaartuigen, onder welke ook de Méfiante en de Levrette genoemd worden, uit de Gelderland en omstreeks zes fregatten bestond. Kapitein van Bylandt had insgelijks geklaagd over den omslag, dien men nog maakte, terwijl de vijand reeds nabij was, en op het bericht, dat eerst nog een rapport zou worden ingewacht, alvorens over te gaan tot den aanleg eener door hem noodig geoordeelde batterij, aangemerkt: „het is te wenschen, dat de vijand zijne operatiën daarna gelieve uit te stellen.” Schoon nu Kinsbergen, in dit opzicht, geen reden van klagen had, zoo ondervond hij toch onaangenaamheden van anderen aard. Melvill diende maar noode onder hem, en Schreuder Haringman verlangde naar Den Haag terug te keeren, zoodra dit den 11den April met voeg kon geschieden. De Graaf van Rhoon, als bevelhebber der gewapende pinken, onder Kinsbergen gesteld, rekende zich, als lid der Admiraliteit, bevoegd tot eigendunkelijke handelingen. Bovendien achtte de Vice-Admiraal, die nog onlangs getoond had hoezeer hem het personeel ter harte ging, toen hij in de Utrechtsche courant een gerucht las, dat men voornemens was het met rasphuisboeven te versterken, zich ten hoogste gegriefd door het uitreiken van gouden medailjes aan Berkeley en diens officieren, terwijl de zijne geenerlei openlijk blijk van goedkeuring ontvingen. Een en ander bewoog hem den 15den April zijn ontslag te vragen, dat hem evenwel niet werd verleend. Nog meer dan twee maanden bleef Kinsbergen als opperbevelhebber werkzaam, eer de Prins zijn verzoek inwilligde en hem vervolgens uit erkentelijkheid voor de bewezen diensten tot den rang van Luitenant-Admiraal verhief. Gedurende den zomer had hij zich voornamelijk bezig gehouden met de regeling van een aantal konvoeien, in verschillende richtingen geleid, meestal door een of hoogstens een paar schepen. Het eenige eskader van meer beteekenis, hetwelk den 22sten April onder Kapitein van Bylandt in zee stak, oorspronkelijk om in de nabijheid der kust te kruisen, bestond slechts uit de Gelderland en vijf kleine schepen, waarvan sommige gedetacheerd moesten worden. Dien ten gevolge stevende de bevelhebber, nadat hij den 7den Mei in last had gekregen bij Hitland op eene verwachte retourvloot te kruisen, alleen met zijn eigen schip en de Waakzaamheid derwaarts. Later kreeg hij nog drie andere kleine schepen, waarmede hij zich in den omtrek bleef ophouden, tot dat hij den 1sten Juli bericht ontving, dat de Oost-Indische schepen binnen waren en dat hij dus kon terugkeeren.

Met reden had van Bylandt opgemerkt, dat zijn kruispost voor zoo luttel schepen veel te groot was; want Kapitein Vaillant, die met de Zephyr en de Havik de twaalf retourschepen geleidde, in zee tijding gekregen hebbende van den oorlog, had uit dien hoofde werkelijk de reis benoorden Schotland gedaan, zonder door iemand van het eskader van Kapitein van Bylandt bespeurd te zijn. Vaillant kwam gelukkig met zijn gansche konvooi onder den wal, waar hij echter een zwaren storm te doorstaan had, eer hij den 22sten Juni kon binnenloopen. Kapitein Verhuell, voerende de Havik, was verplicht geweest de drie masten te kappen en een gedeelte zijner batterij over boord te werpen, om schip en equipage te behouden.

Nadat in April vele der kleine tot verdediging der stroomen gebezigde vaartuigen waren afgedankt, had de Kapitein-Luitenant Lemmers met zestien kanonneerbooten een tocht gedaan, die niet geheel onvermeld mag blijven. Hij was in Mei met zijne flottille den Rijn opgevaren, om de Pruisen bij het beleg van Maintz van den waterkant te ondersteunen. Het gunstig oordeel, door Schlosser in zijne „Geschiedenis der achttiende en negentiende eeuw” over den uitslag dier hulp geveld, is zeker meer streelend voor het nationale gevoel, dan gegrond, omdat de kanonneerbooten eerst tot Bingen genaderd waren, toen de belegerde vesting zich den 22sten Juli overgaf. Zij kwamen in Augustus terug.

Weldra keerde zich de krijgskans andermaal in het nadeel der bondgenooten. Hunne zorgeloze en onderling verdeelde legerhoofden waren op den duur niet bestand tegen de Fransche republikeinen, die onder den invloed van een denkbeeld met veerkracht handelden. De bondgenooten lieten de behaalde voordeelen ongebruikt en trokken zelfs geen partij van den afval van Generaal Dumouriez, die eerst met de Oostenrijkers heulde en vervolgens tot hen

overliep. Nog in de laatste maanden van 1793, baanden de opnieuw versterkte legers der Fransche republiek zich een weg over de grenzen. Terwijl het Schrikbewind te Parijs zijne bloedige taak voortzette, rukten de Generaals Jourdan en Pichegru weder tegen België op. Natuurlijk sloeg men dit hier te lande met veel bezorgdheid gade. Ten einde nu beter voorbereid te zijn, namen de Prins en andere autoriteiten al spoedig maatregelen. Den 21sten September werd het opperbevel over de zeemacht bij vernieuwing aan den Luitenant-Admiraal van Kinsbergen opgedragen. De uitslag, in het voorjaar onder zijne leiding verkregen, mocht vertrouwen inboezemen voor de toekomst. Daarenboven was bereids een en ander gedaan, en behoefde alles niet met dezelfde overhaasting te geschieden als eenige maanden geleden. Duchtende, dat sommigen het toch weder te veel op het laatste oogenblik zouden laten aankomen, schreef Kinsbergen, die in October reeds een plan had ontworpen, den 7den December aan de Admiraliteiten: „Permitteerd my, Edel Mogende Heeren, te mogen reflecteeren, dat na een jaar in oorlog te zijn geweest, wy niet meer dan 23 schepen in dienst hebben, waaronder slechts 5 van linie.” Alvorens de uitwerking te zien dier tijdige aanmaning, moet hier kortelijk worden gewaagd van twee Nederlandsche eskaders, die voor het einde van 1793 vertrokken en beiden nog in tijds terugkeerden om iets tot verdediging der Republiek te kunnen bijdragen.

Het eene bestond slechts uit de Gelderland en de Snelheid, waarmede Kapitein van Bylandt den 7den November onder zeil ging om te Cork, in Ierland, eenige retourschepen af te halen. Tien dagen later, bij zijne aankomst aldaar, vond hij er zes, benevens de Scipio en de Comeet. Met het gansche konvooi aanvaardde hij den 28sten de reis naar het vaderland, die echter alles behalve voorspoedig was. „Niets evenaarde,” volgens de eigen woorden van Kapitein van Bylandt in zijn journaal, „de slechtheid van sommige der geconvooijeerde schepen, dan de stoutheid hunner bevelhebbers,” die nu eens de gedane seinen niet begrepen, dan eens deze niet opvolgden, zoodat hij menig schot met scherp voorover moest doen, om alles in orde te houden. Na eenig toeven te Plymouth, waar de commandant niet zonder bezwaar de Oost-Indische schepen in de haven toeliet, omdat er zooveel Engelsche lagen en nog andere verwacht werden, hervatte van Bylandt de reis den 21sten Januari 1794, te gelijk met de Tremendous, de Vanguard en een aantal Britsche koopvaarders, die hem, wegens de tegenwoordigheid van Fransche schepen in het Kanaal, tot Portsmouth vergezelden. Zonder verderen tegenspoed bereikte het konvooi de Noordzee, waar een storm het verstrooide, hetgeen voor sommige schepen, die gebrek aan proviand en andere benoedigdheden begonnen te krijgen, meer dan eene moeielijkheid opleverde. Het moet echter met de zeewaardigheid der Oost-Indische schepen al treurig gesteld zijn geweest, als men den Nederlandschen bevelhebber, van de Gerechtigheid, een daarvan, hoort verklaren, dat het niet vol geladen was en dien ten gevolge „dreef, als een bos hooi.” Den 10den Februari viel hij met een gedeelte van zijn konvooi te Texel binnen, later gevolgd door de rest. Hij geleidde in Mei nog eenige uitgaande schepen der Compagnie tot benoorden Schotland, en kruiste vervolgens eene wijle op de kust van Noorwegen eer hij den 9den Juni te Vlissingen aankwam.

Het tweede eskader, dat in het najaar van 1793 uit de havens vertrok, bestond uit de Staten-Generaal (74), de Admiraal de Ruyter (68), de Delft (50), de Prinses Frederika Wilhelmina (40) en de brik Koerier. Onder het bevel van den Schout-bij-nacht Melvill moest het naar Gibraltar stevenen, waar Kapitein Gobius met de Castor nog altijd versterking wachtte, om in de geschillen met Algiers te kunnen doortasten. Nadat Melvill den 20sten December in de baai was gekomen, zeilde hij den 6den Januari 1794 met zijne schepen en die van Gobius naar de Middellandsche Zee, waar hij eerst eenige koopvaarders naar Livorno geleidde en vervolgens den 22sten Maart het anker liet vallen voor Algiers. Hier moest hij eenige bezwarende voorwaarden inwilligen, alvorens den vrede te kunnen vernieuwen, die in de eerste dagen van April tot stand kwam, waarna het eskader den 17den dier maand weder vertrok. Door eenig oponthoud te Gibraltar en te Lissabon, verscheen het eerst den 12den September ter reede van

Vlissingen, na onderweg verschillende belangrijke, deels onaangename tijdingen uit het vaderland te hebben ontvangen.

Gedurende de afwezigheid van Melvill, had de Republiek de wisselingen der fortuin werkelijk in hooge mate ondervonden, en was zij eindelijk, door een samenloop van omstandigheden, zeer in het nauw geraakt. Bij den aanvang van 1794 liet alles zich vrij gunstig aanzien, vooral toen de Nederlandsche troepen onder het bevel der Prinsen, vereenigd met de legers der bondgenooten te lande niet onaanzienlijke voordeelen behaalden. Maar de houding der mogendheden, die allerlei bijoogmerken koesterden, vrijdelde ras alle hoop hier te lande op hare medewerking gebouwd. Eene overeenkomst den 19den April 1794 door de Republiek en Engeland met Pruisen aangegaan, en volgens het oordeel van Schlosser zeer beleefd met den naam van subsidie-tractaat bestempeld, omdat er eigenlijk het huren van 62.400 man Pruisen ten behoeve der zeemogendheden in was bedongen, leidde geenszins tot het beoogde doel; want de Koning van Pruisen, die van Engeland het beloofde geld ontving, gebruikte later de troepen, in strijd met de overeenkomst, geheel naar zijn eigen goeddunken. Oostenrijk, hetwelk insgelijks, vooral in verband met de Poolsche aangelegenheden, de verdediging van België als van ondergeschikt belang aanmerkte, begon dit in den zomer te ontruimen. Engelschen en Nederlanders, die er zich alleen niet staande konden houden, moesten terugtrekken.

Hunne rugwaartsche beweging had reeds een aanvang genomen, toen Kapitein van Bylandt den 9den Juni met de Gelderland te Vlissingen kwam, waar hij, behalve eenige kleinere vaartuigen, de Utrecht (64), het vlaggeschip van den Schout- bij-nacht Spengler, de Tholen (40) en de Wilhelmina (36) vond. Oogenblikkelijk gevaar voor Zeeland bestond er echter nog niet. Men was op dit tijdstip voornamelijk bezorgd over het lot van een talrijk en kostbaar konvooi, hetwelk volgens een loopend gerucht met de Waakzaamheid en de Alliantie, die het huiswaarts geleidden, den vijand was in handen gevallen. Dit bleek later bezijden de waarheid te zijn, ofschoon niet geheel uit de lucht gegrepen; want de Luitenant van Hamel had de Waakzaamheid (24), na een kloekmoedigen, doch hopeloozen strijd tegen de Proserpine (44) en de Seine (44), inderdaad moeten overgeven. Niet vruchteloos was hij evenwel met voordacht tot de opoffering van schip en equipage overgegaan, dewijl hierdoor de Alliantie, die veel geld aan boord had, en meer dan vijftig koopvaarders, d. i. nagenoeg het gansche konvooi behouden bleven. Slechts weinige dagen na de komst van de Gelderland, begon het er voor Zeeland bedenkelijker uit te zien. Vluchtelingen uit Ostende verspreidden er schrik over den voorspoed der Fransche wapenen, hetgeen sedert den 1sten Juli tot nieuwe maatregelen van voorzorg noopte. Ernstiger werd de toestand, nadat de vijand zich een dag later voor Sluis liet zien en de Engelschen den 20sten Juli Antwerpen ontruimden. Nu zou vermoedelijk Staats-Vlaanderen niet langer te houden zijn. Kapitein van Bylandt, die met de Gelderland en eenige kleinere schepen voor Bath lag, liet tegen het einde derzelfde maand twee achttienponders als jagers op den bak plaatsen en verder alles op tegenweer voorbereiden.

Zou de hier en elders bedreigde Republiek thans, evenals ten vorigen jare en in 1747, den vijand het hoofd kunnen bieden? Misschien ware dit haar mogelijk geweest, bijaldien zij in eigen boezem dezelfde gegevens had gevonden. Dit was echter geenszins het geval, nu velen in den lande de Franschen meer als vrienden en verlossers, dan als vijanden te gemoet zagen; nu velen, wel verre van zich om het eminente hoofd te scharen, geheime comité's vormden, die verstandhouding met den vijand aanknoopten. Van hunne zoogenaamde leesgezelschappen, opgericht om de begrippen der Fransche republiek onder de menigte te verbreiden, telde alleen Amsterdam er weldra 36, met 3000 leden. Na den val van Robespierre en het Schrikbewind, schroomden ook de gematigden niet meer zich bij de beweging aan te sluiten. Noch de opwekking tot volkswapening, noch de aansporing tot stijving van 's lands schatkist vond gehoor. Dreigende proclamatiën hiertegen werden verspreid, en op den vastgestelden bededag zelfs overal aangeplakt. Zij, die zodoende alle maatregelen van den Stadhouder en de Staten-

Generaal dwarsboomden, beloofden den naderenden vijand hulp en medewerking. Hunne drijfveeren kunnen hier onbesproken blijven; hunne daden moeten in rekening worden gebracht.

Toen de Engelschen in Augustus vele ingenomen stellingen verlieten, oordeelde Kinsbergen, wegens de afwezigheid der meeste groote schepen, den toestand van Zeeland zoo bedenkelijk, dat hij den Stadhouder aanried, tot verdediging der stroomen, een beroep op de hulp van Groot-Brittanje te doen. Dien ten gevolge kwam den 17den der genoemde maand een Engelsch eskader onder den Schout-bij-nacht Hervey op de Schelde. Twee dagen later bracht de Luitenant van de Velde, die met zijne matrozen Sluis had ondersteund, het bericht van den onhoudbaren staat dier plaats, welke den 25sten capituleerde. Van de Velde was met een viertal anderen, in een klein vaartuig, de vijandelijke linie gepasseerd.

Over het algemeen bleven de zeelieden het bewijs leveren, dat onder hen nog genoeg mannen van den ouden stempel waren. Had niet kort te voren Christiaan Cornelis, alleen met de hulp van een jongen, eene prijsgemaakte kof heroverd; had niet Wierd Adels iets dergelijks geheel alleen volbracht? Dezelfde geest openbaarde zich onder het personeel op de Schelde, doch kon de naderende onheilen niet afweren. Zoodra Melvill den 12den September te Vlissingen was binnengevallen, achtte men de provincie Zeeland dermate beveiligd, dat niet alleen Melvill naar de Maas vertrok, om daar het bevel op zich te nemen, maar dat ook de Schout-bij-nacht Spengler den 19den werd uitgezonden met de Utrecht, de Zeeland, de Tholen, de Prinses Sophia Frederika Wilhelmina, de Snelheid en de Meermin, om in de Noordzee te kruisen. Dit stond vermoedelijk in verband met de vernieling eener IJlandsche vloot door vijandelijke kapers, die insgelijks bij de haringbuizen gezien waren.

Nadat de Engelschen in September, bij Grave, achter de Maas getrokken waren, ontruimden de onzen Staats-Vlaanderen. 's Lands eskader op de Schelde, waar de Schout-bij-nacht Spengler terugkeerde, die eerlang als bevelhebber werd vervangen door den Schout-bij-nacht Haringman, bleef ten einde toe voor Zeeland waken. Andere schepen lagen op de Hollandsche stroomen om den voortgang des vijands te stuiten. Doch toen weldra voor de Republiek het beslissend oogenblik aanbrak, waren de krachten harer zeemacht verlamd, omdat deze op aanzienlijken afstand van het bedreigde punt in het ijs lag vastgevroren.

's Hertogenbosch, Venlo, Maastricht en Nijmegen geraakten achtereenvolgend in het bezit der Franschen. De Engelschen weken overland naar de Hannoversche grenzen en kenmerkten hun schandelijken aftocht door vele daden van geweld. Vruchteloos poogden de Stadhouder en de Staten-Generaal nog krachtigen bijstand van de bondgenooten te erlangen; even vruchteloos beproefden zij de binnenlandsche beweging te onderdrukken en zelfs met den vijand een verdrag aan te gaan. Hunne eenige hoop, gedurende den winter, moesten zij vestigen op de rivieren en de hierbij aangelegde batterijen. En ook dit laatste bolwerk viel, zoodra het half December begon te vriezen. Weldra baande hetzelfde ijs, dat 's lands schepen en vaartuigen besloten hield, den vijand overal den weg.

Den 27sten, December kwam Daendels, een uitgeweken Nederlander, met zijne troepen in den Bommelerwaard. De Franschen stonden acht dagen later in het land van Altena. Zij bereikten den 16den Januari 1795 Utrecht. Aan verdediging was niet te denken. Franschen en uitgewekenen werden als redders ingehaald. De Oranjegezinden zaten diep verslagen, terwijl hunne tegenstanders juichten. Willem V, wien het blijkens de zonderlinge oorlogsverklaring in de eerste plaats zou gelden, besloot nu op zijne beurt te wijken. Den 18den Januari ging hij met zijn gezin en eenig gevolg naar Scheveningen, van waar een aantal pinken hem en de zijnen naar Engeland overvoerden. Hetzelfde rijk, dat ruim honderd jaar geleden een vorst uit het stamhuis van Oranje, als den hersteller zijner staatkundige en kerkelijke vrijheid had begroet, bood der stadhouderlijke familie voorloopig een toevluchtsoord.

En Nederland? Hier jubelde men als ware een slavenjuk verbroken. Hier plantte men den uitheemschen vrijheidsboom, met geweld, in den hard bevrozen grond. Hier liet men den

Franschen generaals, in vestingen en zeeplaatsen, alle vrijheid van handelen. Hier kwam onder hunne leiding eene volslagen omwenteling tot stand, die spoedig heel wat verder strekte, dan oorspronkelijk was bedoeld. Want „de vreemdelingen trokken hunne zwaarden” niet te vergeefs over de Republiek der Vereenigde Nederlanden. Na haar eerst den broederkus gegeven te hebben, omklemden zij haar met een ijzeren arm. Tot stervens toe benauwd, sloeg hare bevolking, na jaren van beproeving en loutering, als een eenig man, de oogen weder op het gebannen vorstenhuis. En er volgde uitredding, zoodra de band tusschen Nederland en Oranje op nieuw was gelegd.

HOOFDSTUK VIII.

Omwenteling in Januari 1795 — Gevolgen hiervan voor het personeel der vloot, — Plannen tot uitbreiding der zeemacht. — Verbond met Frankrijk, — Eskader naar Oost- en West-Indië. — Nationale Vergadering, — Nationale vlag, — Machteloosheid ter zee in Europa en noodlottige tijdingen uit andere werelddeelen.

Staatsomwentelingen hebben doorgaans niet onmiddellijk tot het beoogde doel geleid. Meestal werd zelfs het geheel met volslagen ontbinding bedreigd, eer de gewenschte verbetering was tot stand gekomen. Van menige omkeering in het staatkundige hebben de hoofdbewerkeren den weldadigen uitslag niet beleefd, die hun een roemvollen naam bij het nageslacht verzekerde. Lamartine, op dit gebied geen vreemdeling, zeide daarom te recht, dat het gelukkiger was de gevolgen der omwenteling te erven, dan haar te bewerken. Nederland zelf heeft dit in zijn eigen verleden bewaarheid gezien.

Hachelijk was de onderneming der mannen van 1795, toen zij den ganschen staat, en wel met buitenlandsche hulp, in den grond wilden hervormen. Waren zij voor hunne veelomvattende taak berekend? Zouden zij den ontwaakten hartstocht bij zich zelve en den landgenoot, zouden zij den alleszins begrijpelijken overmoed des ingeroepen vreemdelings weten te breidelen? Hierop kon slechts de toekomst een volledig antwoord geven. Voor het tegenwoordige scheen de aarzeling der toongeveren om hun plan uit te voeren, zoo lang het Schrikbewind in Frankrijk woedde, een waarborg tegen de gruwelen aldaar in den naam van Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap gepleegd.

Verschillende pogingen, sedert 1788 door Willem V en zijne raadslieden aangewend om het verouderde staatsgebouw te verbeteren of te schragen, hadden nog weinig gebaat, toen de omstandigheden in den winter van 1794 den bewindvoerders te machtig werden, en alles, bij het vertrek van den Stadhouder, letterlijk ineenstortte. Nauwelijks had de Prins zijne residentie verlaten, of de reeks van gebeurtenissen, die aan de Republiek der Vereenigde Nederlanden eene geheel andere gedaante schonk, nam een aanvang. Nog denzelfden avond verkondigde het Comité Révolutionnaire te Amsterdam van de pui der stadswaag, bij fakkellicht, dat het tijdstip der omwenteling was aangebroken. Kraijenhoff, onlangs uitgeweken en nu teruggekeerd aanvaardde het militaire commando in de hoofdstad. Het Comité, 's nachts in de Karseboom vergaderd, ontving er Daendels, die van Utrecht kwam, en zorgde 's anderen daags voor een nieuw bestuur onder R. J. Schimmelpenninck. Den 22sten Januari verschenen de Fransche Generaals Moreau en Salme te 's Gravenhage, waar Pichegru zich een dag later in het stadhouderslijk verblijf vestigde.

Overal werden de Franschen onder luid feestgebaar ingehaald en klonken hunne revolutionnaire liederen langs straten en grachten. Men danste, in den zwijmel der eerste vreugde, om den in haast opgerichten vrijheidsboom, die eerst na het ophouden van de strenge vorst kon worden geplant. Te midden der heerschende opgewondenheid, verloren echter de zoogenaamde redders van Nederland het belang hunner eigen natie geenszins uit het oog. Zij

verzekerden zich van sterkten en havens, hetgeen hun des te gemakkelijker viel, omdat de Luitenant-Admiraal Kinsbergen, wien de Stadhouder het bevel over 's lands vloot had opgedragen, den 21sten Januari van de Staten-Generaal orde had gekregen, den commandanten der schepen aan te schrijven, dat zij zich met de Franschen moesten verdragen, zonder defensie en zonder een aanval af te wachten.

Kapitein Story, sedert het begin des jaars bevelhebber van het fort en de schepen te Hellevoetsluis, ontving bovendien op den 23sten Januari een naderen last van Generaal Malhèze, om de Fransche krijgsgevangenen te slaken en zich dan van hen te bedienen tot het arresteren der nog aanwezige Engelschen, die volgens de loopende geruchten iets in hun schild voerden. Hij gehoorzaamde terstond en verijdelde zoodoende alle plannen der Engelschen, die vermoedelijk onder den indruk der tijdsomstandigheden zeer overdreven waren voorgesteld. Weinige dagen later nam een ander Fransch generaal officieren en equipages den eed af, en schonken de Staten-Generaal hunne goedkeuring aan hetgeen Kapitein Story had verricht.

Terzelfder tijd werden de schepen in het Nieuwediep bezet door Fransche troepen, onmiddellijk na de komst van Daendels te Amsterdam daartoe afgezonden. Den 23sten Januari bereikten de eerste benden, aangevoerd door Kolonel Lahure, Den Helder, waar de bevelhebbers volgens den ontvangen last de schepen zonder slag of stoot overgaven. De opeiseling dier schepen, welke nog altijd in het ijs lagen, door Fransche huzaren, is waarschijnlijk de eenige grond van de bespottelijke voorstellingen door Thiers en andere buitenlanders in geschriften en platen opgedischt van eene verovering der Hollandsche vloot, ter reede van Texel, door paardenvolk en rijdende artillerie. Zonder eenige krachtsinspanning kregen de Franschen aan Den Helder te beschikken over vijf lineschepen, zes fregatten en vele kleine bodems, die er nog in dienst waren onder Kapitein Reyntjes. Den 29sten Januari kwam de Winter, in 1787 als Luitenant ter zee uitgeweken en thans als Brigade-Generaal in Franschen dienst teruggekeerd, aan Den Helder, waar hij de vlotelingen toesprak en allen den eed afnam.

Zeeland, dat zich eene wijle aan den vreemden invloed poogde te onttrekken, volgde weldra. Den 29sten Januari ontving Kapitein Gobius, bevelhebber van de Castor te Vlissingen, eene sommatie van den Franschen generaal Michaud, die hem tevens berichtte, dat Holland zich bij Frankrijk had aangesloten. De Schout-bij-nacht Haringman, die het opperbevel voerde en insgelijks den gemelden last van de Staten-Generaal had gekregen, gaf een ontwijkend antwoord, omdat hij den uitslag wenschte af te wachten der onderhandelingen van eene commissie uit de Staten van Zeeland met Michaud, waaraan Kapitein Gobius als zeeofficier was toegevoegd. Na diens terugkeer op den 4den Februari uit het land van Cadzand, verklaarde Haringman den 5den in den scheepsraad, dat de provincie had gecapituleerd en dat ook de zeemacht zou overgaan. Fransche officieren kwamen bij den Schout-bij-nacht hunne opwachting maken, en 's anderen daags verscheen Michaud zelf aan boord van de Castor. Buitendien lagen drie lineschepen, vijf fregatten en vele kleine vaartuigen te Vlissingen. Hetzelfde misnoegen, dat elders in de eerste dagen der omwenteling op de meeste schepen was waargenomen, begon zich nu ook in Zeeland te openbaren. Zekere ontevredenheid over te langdurigen dienst, ongeregelde betaling of andere grieven had ten allen tijde onder sommige equipages geheerscht; maar de klachten van het zeevolk waren thans en zoo luid, en zoo algemeen, en zoo in rechtstreeksch verband met het pas voorgevallene, dat men er kwalijk alle staatkundige beteekenis aan kan ontzeggen. Terstond na de omwenteling was op de oorlogsschepen te Amsterdam eene onrustige stemming bespeurd, en den 25sten Januari was op de Frederik Willem (64) een volslagen oproer uitgebroken, omdat ieder zich vrij waande. Fransche soldaten waren noodig geweest tot herstelling der rust en handhaving der orde. Aan Den Helder, waar de Winter ongetwijfeld niet zonder reden een spoedig ontslag had toegezegd, werd het volk slechts met beloften en bedreigingen in bedwang gehouden, totdat het open water in Maart en April het vervoer der ontslagenen toeliet. Zoodra de scheepsmacht in Zeeland

was overgegaan, brak den 9den Februari op de Castor, volgens een relaas van het gebeurde achter het journaal van dien bodem, ja op meest alle schepen te Vlissingen „genoegzaam eene revolte” uit. Het zeevolk eischte betaling en ontslag, nu de Prins het land uit was; het weigerde te werken en had veel lust de Franschen te verjagen.

Moreau, kort te voren uit Den Haag gekomen, Michaud, de Schout-bij-nacht Haringman en andere zeeofficieren stelden alles in het werk om de misnoegden te bevredigen, waartoe de burger Louysen een voorschot van meer dan 40.000 gld. deed. Vele matrozen vertrokken nog voor de volledige betaling, zoodra zij tien gulden op afrekening hadden ontvangen. Ondertusschen was het bestuur der provincie Holland voorloopig geregeld. Evenals het Comité Révolutionnaire te Amsterdam, hadden dergelijke Comité's in andere plaatsen voor de vernieuwing van den stedelijken magistraat gezorgd. Dat te Amsterdam, hetwelk een grooten ijver betoonde om de omwenteling overal te doen zegevieren, had eene bijeenkomst van afgevaardigden der vernieuwde stedelijke besturen bewerkt. Zij waren den 24sten Januari in den Doelen op de Garnalenmarkt vergaderd geweest, en hadden er het besluit genomen, zich als Provisioneele Representanten van het volk van Holland naar 's Gravenhage te begeven. Twee dagen later namen zij bezit van de gewone vergaderzaal der Staten van Holland, die zonder verzet uiteengingen. Zij kozen Pieter Paulus tot hun eersten voorzitter, ontsloegen den Raadpensionaris van de Spiegel en kondigden den 31sten Januari de „Rechten van den mensch” als voorloopige grondwet af. Andere gewesten volgden vroeger of later. De Staten-Generaal liet men aanvankelijk, in het belang der buitenlandsche aangelegenheden, voortbestaan; doch Holland werd er vertegenwoordigd door afgevaardigden van de Provisioneele Representanten. Naarmate andere provinciën dezelfde verandering in haar bestuur gebracht hadden, zonden ook zij dergelijke Representanten. Toen eindelijk die van Zeeland den 13den Maart zitting namen, was het gansche personeel der Staten-Generaal vernieuwd. Vóór dien tijd had dit regeeringslichaam, op aandrang der voortvarende Representanten van Holland, menigen doortastenden maatregel genomen, ook met betrekking tot de zeemacht.

Den 29sten Januari hadden de Gecommitteerden der Admiraliteiten een donker tafereel opgehangen van „de perplexe omstandigheden der financiën.” Het Collegie van de Maas had, behalve de achterstallen der beide vorige jaren en vele andere schulden, aan traktementen van officieren en bedienden meer dan 50.000 gld. te betalen, terwijl slechts 6 à 7000 gld. in kas was en de gewone inkomsten tijdelijk ophielden. De Representanten van Holland, zich heftig beklagende over den bajert van verwarring, dien het zeewezen opleverde, verklaarden niet voornemens te zijn in „de schoenen der vorige administrateurs” te treden. Blijkbaar waren gewichtige veranderingen op til, hetgeen den Luitenant-Admiraal Kinsbergen wel zal bewogen hebben bij herhaling zijn ontslag te vragen. Omstreeks het midden van Februari werd hem, te gelijk met den Fiskaal van der Hoop, niet alleen zijn post, maar ook eene wijle zijne vrijheid ontnomen. Welk eene radicale hervorming velen beoogden, kwam spoedig aan het licht. Nadat de Staten-Generaal het ambt van Kapitein-Generaal en Admiraal hadden vernietigd, begonnen de afgevaardigden van Holland, volgens een besluit der Representanten van dit gewest, op het afschaffen der vijf Admiraliteiten aan te dringen „en dat ter zelve tijd werde gecasseerd de geheele marine van den staet met annullatie van alle de graeden van 's Lands zeeofficieren van luitenant-admiraal af tot den laagsten graad toe, zoodanig nogtans, dat alle officieren, die tans met eenig commandement zijn gechargeerd, voorloopig in dienst blijven.” Den 27sten Februari werden de Admiraliteiten, overeenkomstig het voorstel, opgeheven en vervangen door een Comité tot de zaken van de Marine van 21 personen. Deze moesten het werk onderling verdeelen en zich door enkele leden uit hun midden doen vertegenwoordigen te Amsterdam, te Rotterdam, te Hoorn of Enkhuizen, te Vlissingen of Middelburg en te Harlingen. Denzelfden dag besloten de Staten-Generaal het gansche corps zeeofficieren te ontslaan, doch met deze wijziging der voorgestelde woorden: „dat ter zelve tijd zal worden gelicentiëerd, gelijk

gelicentiëerd word mits deese de geheele Marine van den staat, met vernietiging van alle de graaden van 's Lands officieren," enz.

Voorwaar een afdoend middel om zich van politieke tegenstanders te ontslaan; want alleen deze wenschte men uit het corps te verwijderen, daar het Comité van Marine hen, die bereid waren het nieuwe bestuur ter zee te dienen, terstond uitnoodigde hiervan binnen veertien dagen kennis te geven, met vermelding van naam, woonplaats, enz. Sommige oudere en vele jongere zeeofficieren, die zich aanboden, werden gecontinueerd en konden zelfs op eene snelle bevordering hopen, omdat vele andere, onder welke de meeste vlagofficieren, zich het genomen besluit eenvoudig lieten aanleunen. Dit beroofde echter de marine, terwijl iedereen met een spoedig herstel en eene aanzienlijke uitbreiding der vloot dweeptte, van een aantal verdienstelijke mannen, die niet op staande voet te vervangen waren. Tegen sommigen, die zich aanboden, rezen bij het Comité, volgens de eigenhandige aantekeningen van een der leden, bedenkingen, die met hunne staatkundige denkwijze niets gemeen hadden. Velen, die zich aanvankelijk terugtrokken, zijn later toegetreden; anderen, die zich bij voorkeur „gecasseerd" noemden, bleven zich onttrekken, zoo lang het omwentelingstijdperk voortduurde. Aan het mindere personeel beloofde het Comité van Marine geregelde betaling. De maandgelden der schrijvers, die voor gedane voorschotten niet meer dan 5% in rekening mochten brengen, werden vastgesteld. Alle benoodigde of ontbrekende plunjes zouden van landswege worden verstrekt, of kon men zich des verkiezende aanschaffen volgens het model van een blauw baaitje en eene lange broek voor den soldaat. „Doch geen matroos, noch soldaat," zoo luidt het verder, „zal voortaan aan boord komende, genoodzaakt worden zich een uniforme kleeding, ten zijnen koste aan te schaffen, indien hij van andere goede kleederen is voorzien, dewijl het Comité tot de zaken van de Marine van begrip is, dat geen monsteering, maar wel het vaderlandsche hart de dapperheid van den zeeman uitmaakt."

Terstond was er sprake van eene wijziging der vlag, die eerst later tot stand kwam, en van het herdoopen van schepen, die vorstelijke namen droegen. Den 27sten Maart schreef het Comité van Marine, dat de Prins Frederik en de Prinses Frederika Sophia Wilhelmina voortaan de Revolutie en de Brave zouden heeten. Dit geschiedde ook met andere bodems, die eerlang vermeld zullen worden onder namen, geheel strookende met den geest des tijde.

Tot de afdoening van de meest dringende schulden en tot bestrijding der eerste uitgaven, werd eenig geld verstrekt aan het Comité van Marine, welks leden bitter klaagden over den desolaten staat, waarin zij alles hadden gevonden en dien zij niet voor hunne rekening konden nemen. Zij lieten zich hierbij evenwel bezadigder uit, dan vele anderen, die zich telkens allerlei smaadresenen veroorloofden ten opzichte van het gevallen bestuur. Wat al harde woorden bezigden niet de afgevaardigden van Gelderland in de Staten-Generaal, twee dagen nadat het genoemde regeeringslichaam ten volle was vernieuwd. Ellendig hadden zij, met hunne vrije halzen, doch met een ijzeren juk bezwaard, onder den treurwilg gezeten. In hunne bloemrijk rede gewaagden zij van laatste zuchten, een blank geweten de pas even kimmende stralen van de zon der vrijheid, en ten slotte van de liefdekoorden, die het gemeenebest nog in tijd van den rand des verderfs hadden teruggetrokken.

Dergelijke ontboezemingen, in die dagen niet zeldzaam, konden misschien veler gemoederen wat opbeuren, waar de koude werkelijkheid slechts weinig stof tot blijdschap opleverde. Want terwijl een gedeelte van de bevolking om den vrijheidsboom juichte, ging een veel grooter gedeelte onder zware rampen gebukt. De Engelsche troepen, in het begin des jaars over land naar Hannover geweken, hadden den weg, dien zij namen, door plundering gekenmerkt. Dijkbreuken teisterden sommige streken, gebrek aan levensmiddelen en stilstand van alle vertier brachten verslagenheid in de meeste huisgezinnen. Onder zulke omstandigheden kreeg men overal Fransch krijgsvolk te onderhouden en vroegen de Provisioneele Representanten van Holland, bij eene publicatie van 26 Maart, aan de bewoners van hun gewest het opbrengen van ongemunt goud- en zilverwerk, om in den geldnood eenigermate te voorzien.

Niet minder zorgbarend waren de tijdingen uit het buitenland. De meeste vreemde gezanten hadden, na 's Prinsen vertrek, Den Haag verlaten, en de Britsche regeering had terstond eene vijandige houding aangenomen. Weldra vernam men, dat op alle Nederlandsche schepen, in de havens van het vereenigd koninkrijk aanwezig, den 20sten Januari beslag was gelegd. Dit lot trof de Brakel (54), onder het bevel van Kapitein Oorthuys eenige dagen geleden met een uitgaand konvooi te Plymouth gekomen, alsmede de Zeeland (64), de Tholen (40), de Pijl (16) en de Meermin (16), die er insgelijks lagen. Vervolgens werd hetzelfde gedaan met de Brakel (16), tot het konvooi van Oorthuys behoorende, de Overijssel (68), waarmede Kapitein Bosch op de terugreis van Cadix te Cork was binnengelopen, en de Zephyr (36), die zich reeds een paar maanden te Edinburg bevond ter afhaling van amunitie. Behalve de genoemde acht schepen van het land en het gemelde konvooi, hielden de Engelschen nog andere Oost-Indische schepen en meer dan honderd koopvaarders in de havens aan. Den 9den Februari begonnen zij het in zee te doen. Vooralsnog was dit niet te beletten en ontbraken ook de middelen om de koloniën te beschermen; doch men vleide zich met de hoop, dat het spoedig anders zou worden, zoodra de marine van den staat op de gewenschte hoogte was gebracht. Aan de landzijde achtte men zich in den zomer van 1795 bedreigd door eene verzameling van krijgsvolk op Pruissisch en Hannoversch gebied. Vele uitgeweken Nederlanders sloten zich daarbij aan, hetgeen de voorstanders der omwenteling, in verband met de stemming der nog in dienst zijnde troepen, maanden lang ernstig bekommerde.

Bij alle binnen- en buitenlandsche ongelegenheden, kon de Bataafsche Republiek, gelijk men haar thans noemde, slechts onvoorwaardelijk rekenen op den steun der Franschen. Maar de eenigszins dubbelzinnige verhouding, waarin zij tot deze vrienden en verlossers stond, maakte dien steun gevaarlijk. In de eerste opwelling der vreugde, hadden vele geestverwanten der Franschen schier geen woorden kunnen vinden om hunne dankbaarheid voor de verleende hulp uit te drukken. Zij waren er niet tegen, dat de zegevierende vreemdelingen bij wijlen den sterken arm leenden, om de tijdelijk verslagen, doch zeer talrijke aanhangers van den gewezen Stadhouder in bedwang te houden, ofschoon sommigen dit terstond bedenkelijk vonden. Hun argwaan werd grooter en door anderen gedeeld, zoodra de Franschen zich in vele sterkten nestelden en weldra, volgens het recht van den oorlog, op het bezit van 's lands magazijnen en tuighuizen aanspraak maakten. De buitensporige eischen, ten behoeve van het krijgsvolk gedaan en slechts noode ingewilligd, strekten slechts tot vergrooting van de bestaande geldverlegenheid. Wat de Franschen in naam zelven bekostigden, betaalden zij meerendeels met nietswaardige assignaten. Zulk eene vriendschap was door niemand bedoeld, zulk een steun was gevaarlijker dan geen steun hoegenaamd!

Velen hoopten op de sluiting van een verbond met Frankrijk, waartoe de burgers Blaauw en Meijer tegen het einde van Februari naar Parijs gezonden waren. Maar dit ging niet zoo vlot van de hand, omdat eerst moest worden uitgemaakt, of de Bataafsche Republiek, geheel door Franschen bezet, wel onafhankelijk was. Het bestuur te Parijs, in de toepassing minder onbaatzuchtig dan in de verkondigde leer, verklaarde haar slechts als zoodanig te kunnen erkennen tegen zekere schadeloosstelling in geld en grondgebied. Het is te begrijpen, welk eene ontsteltenis dit bericht hier te lande verwekte. Na eenig over en weer praten kwamen Sièyes en Rewbell, twee leden van het Fransche bestuur, den 9den Mei te 's Gravenhage, waar zij, na eene feestelijke ontvangst, den 16den met de Staten-Generaal een verbond sloten. Hierbij werden Maastricht, Venlo, Staats-Limburg en Staats-Vlaanderen aan Frankrijk afgestaan. Voorts moest de Bataafsche Republiek zich verbinden tot het betalen van honderd millioen gulden, tot het innemen van Fransch garnizoen te Vlissingen en tot het onderhouden van eene zekere hoeveelheid Fransche troepen, later op 25.000 man gesteld. Ware dit alles geweest, dan had zij ongetwijfeld zwaar geboet voor het inroepen van buitenlandsche hulp. Doch het was niet alles; want de Fransche invloed duurde voort, daar de Generaal Moreau, die

in Maart het opperbevel van Pichegru had overgenomen, met de landsverdediging belast bleef en er bovendien zonderlinge geruchten liepen met betrekking tot het bevel over de zeemacht. Ingevolge het gesloten tractaat, moest de Bataafsche Republiek twaalf oorlogsschepen en achttien fregatten uitrusten. Vóór dien tijd hadden de Fransche autoriteiten werkelijk aanleiding gegeven tot de loopende geruchten. Den 25sten April schreef de Winter, dien het Comité van Marine tot zijn Adjudant-Generaal had benoemd, dat er een kotter ter reede van Texel was geweest, welks bevelhebber, uit naam van den Franschen Admiraal van Stabel, een Duinkerker van geboorte, naar de gereedheid der schepen had gevraagd, en zoowel hierover als over de hem te beurt gevallen ontvangst zijne ontevredenheid had betuigd. Volgens eene aantekening van den Kapitein-Luitenant Buyskes, moet de genoemde Admiraal eenige dagen later zelf te Texel geweest zijn. Stellig kwam deze den 3den Mei met eenige Fransche officieren te Vlissingen, waar hij een hoogen toon aansloeg. Ook de Commissarissen te Rotterdam hadden nu en dan verzoeken van hem ontvangen, hetgeen den 11den Mei een bepaalden last van het Comité van Marine uitlokte, daaraan niet te voldoen, zonder nader orde, als zijnde genoemde Admiraal onbekend bij het Comité „en dus onbevoegd.” De matrozen waren even weinig bereid onder een Franschman te dienen. Men beweerde ten minste, dat er te Rotterdam, op één dag, uit vrees daarvoor wel honderd waren weggelopen. Zonder aan dit bericht veel waarde te hechten, ligt de vraag voor de hand, wat de Republiek deed om zich van hare verplichting te kwijten en tevens de zelfstandigheid harer vloot te handhaven.

Sommige schepen waren in dienst gebleven of gesteld, onder officieren, die aan de uitnoodiging van het Comité hadden voldaan. Zoodra dit, twee dagen nadat in de Staten-Generaal met groote ingenomenheid over het herstel der marine was gesproken, als zijn gevoelen had kenbaar gemaakt, dat in twaalf maanden wel vijftien millioenen zouden nodig zijn, was eenig geld toegezegd, in afwachting van het rapport eener commissie. Dit kwam den 27sten Mei bij de Staten-Generaal ter tafel en luidde tamelijk gunstig, met betrekking tot het vaste en het drijvende materieel der zeemacht. Behalve eene menigte kleine vaartuigen, konden 24 linesschepen en een gelijk aantal fregatten als bruikbaar beschouwd worden. Om bij den aanbouw van nieuwe bodems, waartoe men eerlang zou overgaan, meer eenparigheid te krijgen, werd P. Glavimans, een der leden van de commissie tot onderzoek, den 10den Juni als Constructeur-Generaal aangesteld. Inmiddels trachtte het Comité voor de aanwezige schepen de noodige officieren bijeen te krijgen, hetgeen blijkbaar niet zoo vlug in zijn werk ging, als sommigen hadden gewaand. Nog den 25sten Juni wees een dergenen, die zich aanmeldde, bij het indienen van zijn verzoek, op „het groote gebreck aan kundige officieren, principaal in deese conjuncture van tijden.”

Een dag later was het Comité van Marine gereed, om in het belang der zaak en ook tot geruststelling der menigte een zeker aantal vlagofficieren voor te dragen. Den 26sten Juni wees het de Staten-Generaal op de behoefte aan bekwame en vertrouwde hoofdofficieren, dewijl velen, in het bijzonder Admiraals en Schout-bij-nachts, die bij de resolutie van 27 Februari waren gelicentieerd, niet hadden goedgevonden zich op nieuw aan het Comité van Marine te adresseeren „ingevolge deszelfs advertentie, geplaatst in de meeste nieuwspapieren deeser lande.” De Staten-Generaal benoemden hierop, nog denzelfden dag, den Generaal de Winter, de gewezen Schout-bij-nachts Baders en Mulder, benevens de Kapiteins Braak, Sels en Reyntjes, van welke sommigen vroeger om staatkundige redenen bemoeielijk waren, tot Vice-Admiraals „alles ingevolge derselver anciënniteit in de dienst,” zoo men namelijk den rang door de Winter bij het Fransche leger bekleed met dien van Schout-bij-nacht gelijkstelde. Zij bevorderden de Kapiteins F. A. Meurer, J. A. Bloys van Treslong en P. S. Story tot Schout-bij-nachts. De Winter, in Mei uit den Franschen dienst ontslagen, zou het opperbevel voeren, en de traktementen bleven ouder gewoonte op 2400 gld. en 1200 gld. bepaald, ofschoon deze eerlang verhoogd werden, om die meer in overeenstemming te brengen met hetgeen de officieren der landmacht in de hiermede gelijkstaande rangen genoten. Onder de verdere

maatregelen behoorden eene wijziging der uniformen, eene herziening van den sedert 1702 bestaanden artikelbrief en een nieuw reglement op het saluut, waarbij het strijken der vlag werd afgeschaft.

Onderwijl hadden de commandanten der in dienst gestelde schepen getracht het benoodigde volk te erlangen. Hiertoe waren de Comité's van Marine en van het Bondgenootschap te Lande, met goedkeuring van de Staten-Generaal, overeengekomen, dat 2000 à 2500 man beneden de vijf en veertig jaren, onder welke de noodige onderofficieren, korporaals en tamboers, vrijwillig of bij loting, ten behoeve der vloot uit het leger zouden worden genomen. Dit scheen weinig naar den zin der soldaten, aangezien de Staten-Generaal den 27sten Juni, slechts acht dagen later, het deserteeren moesten te keer gaan van hen, die zich aan de bedoelde loting poogden te onttrekken.

Den 13den Augustus konden vele schepen de reede van Texel en de Maas verlaten en zich des anderen daags tot een eskader in de Noordzee onder de Winter vereenigen. Het bestond uit de Admiraal de Ruyter (64), als vlaggeschip, de Gelijkheid (64), de Dordrecht (64), de Piet Hein (54), de Pollux (40), de Monnikendam (40), de Alarm (36), de Argo (36), de Alliantie (36) en een tiental kleinere bodems. Nadat de brikken Echo, Gier en Mercurus gedetacheerd waren, om gedurende een paar dagen voor het Schagerrak te kruisen, voegde zich de Schout-bij-nacht Story den 16den Augustus bij het eskader met de Staten-Generaal (74), de Brave (40) en de Vlugheid. Nog denzelfden avond zond de Winter de Argo, de Alliantie en de Vlugheid naar Bergen in Noorwegen tot afhaling van de aldaar liggende schepen. Dit was echter alles; want de verschijning van meer dan twintig Engelsche schepen bewoog den bevelhebber, na een vruchteloos kruistocht van slechts tien dagen, de reede van Texel weder op te zoeken.

Somwijlen vertoonde zich eene vijandelijke macht voorgaats, terwijl de onzen betere tijden moesten afwachten om haar te kunnen verdrijven, hetgeen thans, evenwel minder ongunstig beoordeeld werd dan tijdens den voorgaanden oorlog. Met betrekking tot de zeemacht in de laatste maanden van 1795, zij hier alleen aangestipt, dat zich volgens een schrijven van eenige personen aan boord van de Pallas van 9 September en een brief van de Winter van den 11den derzelfde maand, enkele sporen van Oranjegezindheid onder de bemanning vertoond hadden, waarop nader zal worden teruggekomen, en dat het proviandeeren der schepen, wegens de ongeregelde en slechte betaling van het verschuldigde slechts uiterst langzaam ging. Tegen het einde van October schreef de Winter, dat de bakkers slechts wilden leveren voor 21 gld. de 100 pond, te betalen zes weken na de bestelling en met afdoening van 50 pCt. der oude schuld, hetgeen hij niet uitvoerbaar achtte. Zich beklagende over de onbeschoftheid en de kwaadwilligheid van sommige leveranciers, kon hij zich echter niet verbeelden, dat alle bakkers „zoo aristocratisch” zouden denken, als de gemelde.

Vereischte het onderhoud der schepen binnengaats, die men tot eene eerbiedwekkende macht wenschte te vermeerderen, niet weinig hoofdbrekens, bepaald ontmoedigend klonken de berichten uit den vreemde. Nopens het lot der in Engeland aangehouden schepen, ofschoon tot dus verre niet beslist, hoorde men onheilspellende tijdingen. Die van de twee kleine detachementen, door de Winter naar het noorden gezonden, luidden insgelijks bezwarend. In September meldde een brief van den Kapitein-Luitenant Dirkinck, den bevelhebber van de Argo, dat zijn bodem, met de Alliantie en de Vlugheid, den 22sten Augustus op de kust van Noorwegen door vier Engelsche schepen was aangetast. Na een kloeken tegenweer, waarbij echter het vuur van de Vlugheid den vijand niet kon bereiken, had de Alliantie zich moeten overgeven. Uit een veel later ingekomen rapport bleek eerst, dat sommige matrozen en alle soldaten op één na, tijdens het gevecht ernstige reden tot misnoegen hadden gegeven; dat zij, na de overgaaf, zelfs eene seinvlag hadden verscheurd, om zich met oranje te kunnen versieren. Dirkinck voegde er bij, dat de beide andere bodems, vooral de Argo, met veel schade aan tuig en rondhout, één doode en veertien gekwetsten, te Hitteroe waren binnengevallen, waar hij terstond zijn beklag had ingediend bij de Deensche autoriteit. Volgens zijn schrijven

van 24 Augustus, was de Alliantie op een kwartmijl van den wal genomen, en zou hij „notariëel laten opnemen, zoo van de loodsen als inwoonderen, de kogels van de Engelsche, welke op de klippen gevallen waren.” Hij achtte zich in de haven zelve niet veilig, en was voornemens eene betere op te zoeken. Tegen het einde van 1795, lag de Vlugheid te Stavangar om te kielen, en bevond zich de Argo te Christiaanszand, met de Echo, de Mercur en de Gier. Maanden lang vertoefden deze schepen nog in Noorwegen, evenals de Scipio, die met een konvooi van de Kaap de Goede Hoop gekomen, te Drontheim overwinterde. De Comeet, die er insgelijks toe behoorde, was onderweg door de Engelschen genomen.

Groot-Brittanje, dat eerst 15 September 1795 den oorlog verklaarde, had de onzen van het begin der omwenteling af benadeeld, niet alleen door het aanhouden, opbrengen of veroveren van oorlogsschepen en koopvaarders, maar ook door het bezetten van eenige koloniën. Voorgevende dat het dit slechts tijdelijk deed, bezigde het de vlag en den naam van den Prins van Oranje. Welk een indruk dit hier te lande maakte, toen men trapsgewijs op de hoogte kwam van het elders voorgevallene, laat zich gemakkelijk verbeelden.

Met de verliezen in Oost-Indië was men ten deele nog onbekend. Door tusschenkomst van Kapitein de Jong, den bevelhebber van de Scipio, wiens eerste rapport echter zoek geraakt was, vernam het bestuur, dat Kapitein Dekker met de Medemblik, gelukkiger dan Oorthuys e. a., in Januari ongemoeid door het Kanaal gestevend en den 11den April in de Simonsbaai aangekomen was, waar hij eenigen tijd vertoefde, alvorens de reis naar Batavia voort te zetten. Eerst den 7den en den 18den Januari des volgenden jaars ontving men de brieven van Kapitein Dekker, waarin hij dit zelf meldde. Doch wat kon de Medemblik in Oost-Indië doen, dewijl er buitendien slechts de reeds voor slooping bestemde Amazone was. Den 7den December wist men te Parijs en weldra ook te 's Gravenhage, dat de Kaapkolonie den 23sten September aan de Britten was overgegeven. Ook de berichten uit West-Indië waren zorgwekkend. Handel en visscherij stonden nagenoeg stil. Verbazend was de schade, ons rechtstreeks en zijdelings door Engeland berokkend, waarbij ook het kostbaar en langdurig verblijf van Nederlandsche bodems in neutrale havens in aanmerking komt. Onderwijl moest de bevolking der Bataafsche Republiek zich opofferingen getroosten tot kwijting der schuld aan Frankrijk, tot onderhoud van vreemd krijgsvolk en tot volvoering der grootsche plannen van het nieuwe bestuur.

Onafhankelijk van iedere staatkundige zienswijze, moest de slotsom der in 1795 opgedane ervaring wel zijn, dat de eerste vruchten van den vrijheidsboom alles behalve goedkoop waren. Nochtans ging men de toekomst hoopvol te gemoet; temeer omdat de Staten-Generaal nog voor het einde des jaars, overeenkomstig veler wensch, tot het bijeenroepen eener Nationale Vergadering hadden besloten. Eerst na een warm debat was het besluit met vier tegen drie stemmen genomen. Doch er moesten nog omwentelingen in Friesland en volksbewegingen in Zeeland plaats hebben, eer het tot uitvoering kwam. Volgens het vooraf vastgestelde reglement op de verkiezing, werden allen, die weigerden eene verklaring te teekenen, dat zij alleen den regeeringsvorm op de souvereiniteit des volks gegrond voor wettig, en alle erfelijke ambten voor onwettig hielden, van het stemrecht uitgesloten.

Den 23sten Februari 1796, nog voor het verkiezingswerk ten volle was afgelopen, zeilden twee eskaders voor de koloniën bestemd uit Texel, aanvankelijk vereenigd onder het bevel van den Vice-Admiraal Braak. Deze moest zich met het eene, bestaande uit de Piet Hein (50), de Pollux (40), de Jason (36), de Jager (36), de Venus (24), de Mug, de Snelheid, de Iris en den kaper Zorg en Hoop naar West-Indië begeven. Het andere eskader, voor Oost-Indië uitgerust en slechts tot op zekere hoogte denzelfden koers sturende, bestond uit de Dordrecht (64), de Revolutie (64), de Admiraal Tromp (54), de Castor (40), de Brave (40), de Bellona (20), de Sirène (20), de Havik (18) en het Oost-Indisch schip de Maria, als transportvaartuig. Kapitein Lucas van de Dordrecht, die reeds eene aanstelling als Schout-bij-nacht bezat om haar op een gegeven oogenblik te gebruiken, voerde het bevel over dit eskader, waarvan de schepen volgens zijne verklaring tamelijk in orde waren.

Onder den gunstigen indruk, dien het uitzeilen der genoemde schepen had gemaakt, aanvaardde de Nationale Vergadering den 1sten Maart het opperbestuur over de Bataafsche Republiek. Zij koos Pieter Paulus tot haren eersten voorzitter en werd, nu de Staten-Generaal ophielden te bestaan, als de vertegenwoordigster van het gansche volk begroet. Onder hen, die haar een hartelijk welkom toeriepen, behoorden ook de leden van het Comité van Marine en de Winter, die het uit naam van het corps deed.

Denzelfden dag, waarop Pieter Paulus de eerste zitting der Nationale Vergadering te 's Gravenhage opende en met ophef van zijne belangstelling in de marine en het uitzeilen der beide eskaders gewaagde, trok eene andere gebeurtenis de aandacht in de zeeplaatsen. Kort na de omwenteling waren plannen geopperd tot wijziging der vlag. Een voorstel in het laatst van September door het Comité van Marine gedaan had de goedkeuring der Staten-Generaal weggedragen. Den 1sten Maart 1796 heesch men dien ten gevolge, op alle landsschepen, met groote plechtigheid de nieuwe Nationale vlag, die uitsluitend door de marine van den staat mocht worden gevoerd. Het was de gewone driekleur, waarbij in de roode baan, op weinig duimen van den stok, een langwerpig, wit, beschilderd stuk, of zoogenaamde jack was ingezet, dat nagenoeg een derde van de lengte der baan besloeg en iets minder breed moest zijn, zoodat aan beide zijden een roode rand bleef. Dit beschilderde stuk bevatte de afbeelding eener maagd, die in bevallige houding op eenig loof of groen zat, eene speer met den hoed der vrijheid in de eene hand hield en met de andere rustte op een schild, waarop een bundel pijlen was afgebeeld. Aan hare voeten bevond zich een leeuw, in eene zittende of eenigszins liggende houding, die met den eenen voorpoot op den grond rustte, met den anderen de speer, even beneden de hand der maagd, omklemde, opdat men haar die niet zou ontrukken. Hij moest verder met een norsch en grimmig gezicht buitenwaarts kijken. Dezelfde omslachtige voorstelling kwam op de geus, die overigens wit bleef; op den rooden, den witten en den blauwen wimpel van achteren of aan den top van den mast; op de roode, witte en blauwe vlaggen der vlagofficieren, alsmede op den standaard, waarop de drie kleuren echter bleven. Koopvaarders mochten, volgens de Publicatie van 14 Februari 1796, in de gewone vlag geenerlei verandering brengen.

Alle schepen ter reede van Texel begroetten het hijschen der nieuwe vlag op de Vrijheid met kanonschoten. Onder de verdere feestelijkheden behoorde eene sterk gekruide toespraak van de vier leden uit het Comité van Marine, overgekomen tot het bijwonen der plechtigheid, die niet alleen op de schepen binnenslands, maar ook op de pas gezeilde moest plaats hebben. Overeenkomstig hunne instructie, deden beide bevelhebbers het den 1sten Maart in volle zee, doch slechts kort en zonder dat allen de nieuwe vlag, wegens den sterken wind, behoorlijk konden salueeren. Zes dagen later geraakten hunne schepen, die toen benoorden om Schotland zeilden, door een hevigen storm van elkander. De Jason werd dermate ontredderd, dat de Kapitein-Luitenant van Donckum hiermede eene haven moest opzoeken. Hij kwam den 18den Maart te Drontheim, waar Kapitein de Jong nog altijd met de Scipio lag. De Venus, die insgelijks schade bekomen had, viel den 30sten Maart te Bergen binnen. Na eenige onzekerheid nopens het lot der andere schepen, ontving men den 25sten April door een koopvaarder het geruststellend bericht, dat Lucas den 28sten Maart al de zijne bijeen had, met uitzondering van de Castor, en in goeden staat de reis voortzette.

Terwijl de Nationale Vergadering, onder vaak heftige en steeds langwijlige debatten aan de grondslagen eener Constitutie arbeidde, verloor zij de zeemacht niet uit het oog. Doch op dit gebied wachtte haar menige teleurstelling. Zoo vervloog weldra alle hoop op de teruggaaf van de Brakel, de Zephyr en andere in Engeland aangehouden bodems, waarmede sommigen zich nog eene wijle geveleid hadden. Men vernam uit verschillende brieven en rapporten, dat het Britsche hof den 4den en den 6den Maart al de schepen in bezit had genomen en de equipages, voor zoo ver deze niet in Britschen dienst overgingen, als krijgsgevangen beschouwde. Uit de brieven der zeeofficieren, die over den onrustigen geest hunner bemanning

klaagden, wist men, dat velen zich door de hun aangeboden handgelden lieten bekoren. Niet alleen vreemdelingen, maar ook vele Hollanders, onder welke zelfs gehuwde, schenen, zoo als Kapitein Oorthuys den 20sten Januari schreef, aan den Britschen zeedienst de voorkeur te geven. Deze berooving van personeel, nadat maanden lang alles in het werk was gesteld om de eskaders van Braak en Lucas voltallig te krijgen, veroorzaakte meer stoornis in de plannen dan het verlies der schepen.

Ter voorziening in de bestaande behoefte, had de Winter in het begin des jaars voorgesteld, ten minste gedurende dezen oorlog, alle jongens boven de zeventien jaren in de wees- en armhuizen voor de vloot te doen leveren. Telkens moest hij, daar het bestuur voor een zoo doortastenden maatregel terugdeinsde, dezelfde klacht over gebrek aan volk herhalen. Sommige misbruiken bij de werving waren afgeschaft. Maar tot vrijwillige dienstneming scheen weinig lust te bestaan, zelfs onder visschers en zeelieden. De jongelingen in de koopsteden dienden, zooals de Winter in een rapport schreef, liever bij het leger, en zelfs de weeskinderen schenen samen te spannen. Hij wilde het leveren van een aantal geschikte personen voor ieder district verplichtend stellen, en nu de schepelingen toch misnoegd waren, slechts eenige vroegere misbruiken bij de werving weder gedoogen. De Nationale Vergadering nam de zaak ter harte en vaardigde den 16den Maart 1796 eene proclamatie uit, om tot dienstneming op 's lands vloot aan te sporen.

Zij wees daarin op het voorbeeld van het vrijheidminnend Haarlem, dat in deze dagen meer dan twee honderd rappe jongelingen aan den zeedienst had geschonken. Zij herinnerde daarin tevens, dat de tijden van mishandeling en onderdrukking voorbij waren, en dat 's lands schepen thans onder het bevel stonden van ware vaderlandsche mannen, die hunne vlotelingen niet als slaven, maar als medeburgers beschouwden. In het voorbijgaan zij hier opgemerkt, dat Lucas e. a. eene vrij zonderlinge commentaar leverden op deze gemoedelijke toespraak, die evenwel haar doel niet miste, welks bereiking men op verschillende wijzen poogde te bevorderen. Amsterdam, Groningen en Zeeland verhoogden de uitgeloofde premiën nog aanzienlijk. Te Rotterdam verrees voor deze buitengewone werving eene stellage op de Groote markt, waarop eene tent met vlaggen, muzikanten en de noodige ververschingen, 's avonds verlicht. Een optocht, waarbij een zeeofficier in volle uniform op een wit paard aan de hoeken der voornaamste straten de proclamatie voorlas, afgewisseld door muziek, strekte tot inleiding. Wie zich aanbood, mocht naar verkiezing eene greep doen op een schenkblad vol guldens of zich hiervan doen toetellen 80 voor een bevaren, 40 voor een onbevaren matroos. De meesten, het zekere boven het onzekere stellende, verkozen het laatste. Van den 21sten tot den 30sten Maart werden op die manier 203 personen geworven, die telkens bij troepjes, onder muziek, uit de tent werden weggeleid. Deze bijzonderheden verhaalt ons de heer W. M. Obreen, die zelf met de aanneming der matrozen belast was.¹⁾ Elders bleef men niet achter, en wel met dit gevolg dat in den zomer van 1796 het gebrek aan volk geen overwegend bezwaar opleverde.

1) De heer W.M. Obreen heeft onder den titel van "Bijdragen tot de historie van de marine" een uitvoerig handschrift nagelaten, indertijd berustende bij des schrijvers zoon, den gepensionneerden Hoofdingenieur der Marine H.A. van der Speck Obreen, die het mij welwillend ten gebruike heeft afgestaan.

Blijkbaar wenschte de Nationale Vergadering, meenende dat in de eerste behoeften der koloniën voorzien was, met alle verder beschikbare middelen den vijand afbreuk te doen. Zij vaardigde den 2den Mei een manifest uit tegen Engeland en nam een besluit tot het uitreiken van kaperbrieven. Een dag later regelde zij de verdeeling der buitgelden, met afschaffing voor dezen oorlog van vele gebruikelijke kortingen ten behoeve van het land, den Admiraal enz. Ondertusschen ontving zij uit Noorwegen slechte tijdingen.

's Lands kotter de Panther, den 17den Januari onder den Luitenant Falck derwaarts gezeild, was

spoorloos verdwenen en vermoedelijk met man en muis vergaan. Groot-Brittanje, dat bij het nemen van de Alliantie weinig ontzag had betoond voor de neutrale kustzee, was nog een stap verder gegaan en had den 22sten April de Vlugheid en den Franschen kaper Le Petit diable te Fahrsund vermeesterd. Op de vertoogen van het Deensche hof, gaf het in September beide vaartuigen wel terug, doch de Vlugheid in zoo „desolaaten staat,” dat de Luitenant van Esch weigerde dezen kotter in ontvangst te nemen, die vervolgens op machtiging der Nationale Vergadering als onbruikbaar werd verkocht.

Andere bodems waren verloren geraakt bij hunne pogingen om naar de Nederlandsche havens terug te keeren. Den 7den Mei ging de Kapitein-Luitenant Dirkinck, wiens verblijf te Christiaanszand door hooggaande onaangenaamheden met zijne officieren was gekenmerkt, onder zeil met de Argo, de Mercur, de Echo, de Gier en een kleinen prijs. Vijf dagen later ontmoette hij twaalf Engelsche schepen, die zich van de beide eersten en den prijs meester maakten, welk lot de Echo en de Gier slechts ontgingen door het bij Schiermonnikoog tegen den wal te zetten. Van beide schepen kwam niets te recht, dan eenige landsgoederen; doch de equipages werden gered, op drie man na.

Ernstiger klonken de berichten uit Drontheim, nopens de stemming onder het scheepsvolk. Een schiemansmaat van de Jason, welk schip er nog timmerde, had het beeld uit de nieuwe vlag gesneden en verbrand. Het deserteeren op dien bodem was zonder voorbeeld. Over het algemeen scheen er tegenzin te bestaan in het dienen onder de nieuwe vlag. Het hijschen daarvan had ook aan boord van de Scipio een ongewoon spektakel veroorzaakt, waaraan de bevelhebber slechts een einde had gemaakt door te verzekeren, dat het geen voorwendsel zou wezen om den diensttijd der equipage te rekken. Den 23sten Mei vertrokken de Jason, de Scipio en de later aangekomen Postillon; de eerste om de reis naar West-Indië te hervatten, de beide andere naar het vaderland, waar alleen de Postillon den 6den Juni behouden in het Vlie aankwam. De Scipio had den 31sten Mei, bij het ontwaren van vijandelijke schepen, weer eene schuilplaats gezocht te Bergen, waar de Venus nog lag. Bedenkelijker was het gebeurde met de Jason, die terstond een anderen koers gestuurd en van den vijand niets bespeurd had. Over de stemming der equipage was meermalen geklaagd en de Kapitein-Luitenant van Donckum, die tijdens zijn oponthoud in Noorwegen eene scherpe berisping van het Comité van Marine had gekregen, stond blijkens de vroeger vermelde aantekeningen achter de namen der zeeofficieren bij het Comité niet hoog aangeschreven. Wat hem thans wedervoer vereischte eene groote mate van bedaardheid en wilskracht, die hij niet bezat. Na de verovering van een klein Engelsch vaartuig, geraakte de equipage van de Jason in opstand en bracht, met behulp van den schipper van den prijs, den 8sten Juni het fregat zelf te Greenock in Schotland op. Met de Engelsche vlag boven de Bataafsche, was het er binnengeloopen. Aangaande de oorzaak dier gebeurtenis, nader bekend uit een Schotsch nieuwspapier, waarvan Kapitein de Jong bij een brief van 24 Juni uit Bergen in Noorwegen een uittreksel zond, heerschte verschil van gevoelen. Het kon misnoegen zijn over het verlies van den prijs, die op last van den bevelhebber was vernield, of de oude ontevredenheid over de verandering der vlag. De Nationale Vergadering, hoewel spoedig beter ingelicht, stelde aanvankelijk het eerste op den voorgrond; de Britsche regeering, die een opstand om staatkundige redenen lichter kon billijken, het tweede. Zij eigende zich het schip toe, liet de opstandelingen vrij en verleende hun zelfs hulp, doch behandelde de officieren als krijgsgevangenen. Eerst jaren daarna vernam men nadere bijzonderheden, waaruit o. a. bleek, dat niet de gevangen Engelschman, maar schipper Hillebrands eene voorname rol in de zaak had gespeeld. Te 's Gravenhage gekomen en herkend, boette hij zijn misdrijf aan de galg.

Welk een voedsel moest „het verlies van de vier schepen uit Noorwegen, het vervloekt verraad van de Jason, gevoegd bij de slechte betaling niet aan bedilzucht en afgunst geven?” Zoo schreven den 26sten Juni 1796 de Commissarissen te Amsterdam, die toen, evenals andere autoriteiten op middelen peinsden ter bestrijding van de noodige uitgaven. Het wantrouwen der

leveranciers, nu de verbintenissen weder slecht werden nagekomen, was een schier onoverkomelijke hinderpaal. Het Comité van Marine ondervond dit en wees de Nationale Vergadering in een geheim comité op de nijpende geldverlegenheid, terwijl ieder slechts à contant wilde leveren. De ongeregelde betaling van het werkvolk kon zelfs gevaarlijk worden voor de thans gevestigde regeering; want een der commissarissen had te Enkhuizen reeds moeten hooren, „dat de oude constitutie ten minste niet meer liet werken dan betalen konde.” Er was oogenblikkelijk noodig 829.000 gld. en weldra meer. „Het crediet is door de wanbetaaling volmaakt verlooren,” merkte de Winter op in een brief van 29 Juni, waarin hij berichtte, dat van alle kanten klachten werden geuit over den onwil der leveranciers. Was het dezen echter zoo erg kwalijk te nemen, als men den Vice-Admiraal in hetzelfde schrijven hoort gewagen van een grutter, die al meer dan 70.000 gld. te vorderen had?

Twee weken later werd ruim veertien millioen gld. ten behoeve der marine toegestaan. Doch er was veel te bekostigen, nu de Bataafsche Republiek, met uitzondering van zeven wachtschepen, omstreeks zestig bodems met 17.000 man in dienst had. Hieronder waren begrepen de schepen, die zich in de koloniën of op weg derwaarts bevonden. Een niet onbeduidend gedeelte lag nog in de havens, gereed voor de Noordzee, toen het Comité van Marine den 8sten Juli een voorstel deed tot organisatie van het vaste corps zeeofficieren. Sedert de vernietiging van het oude corps, was de toekomst van velen, die onder het tegenwoordig bestuur bleven dienen, onzeker geworden. Anderen, slechts voorloopig aangesteld, om de ledige plaatsen aan te vullen en in den dienst te voorzien, moesten eerst beproefd worden. Vele plannen en opmerkingen waren gemaakt, o. a. door de Vice-Admiraals J. Sels en de Winter, welke laatste uitdrukkelijk wees op het gevaar, als men uitsluitend hen plaatste, die van cadet af gediend hadden, daar het misschien de deur zou openen om Lucas, Rynbende e. a. te weren. Zijn raad werd opgevolgd, gelijk te zijner tijd zal blijken. Bij het thans ingediende voorstel, meende het Comité van Marine den uitslag der genomen proef meerendeels gunstig te mogen noemen en uit dien hoofde met volkomen kennis van zaken vaste traktementen en rangen te kunnen verleenen. Eene commissie uit de Nationale Vergadering, die er een rapport over moest uitbrengen, verklaarde den 5den Augustus, dat zij hare taak niet voleindigd had, maar stelde voor, om op dien heuglijken verjaardag van den slag op de Doggersbank te besluiten, dat voortaan eene som van 300.000 gld. of daaromtrent zou worden bestemd tot het vinden van vaste traktementen voor 's lands hoogere en lagere zeeofficieren. Dit werd terstond goedgekeurd en ter kennis van de belanghebbenden gebracht, als wier tolk de Vice-Admiraal Sels een brief van dankbetuiging zond. Sommige bezwaren der commandeerende officieren, toen zij in het najaar de schepen op nieuw moesten victualieëren, werden insgelijks eenigermate opgeheven.

Naar gewoonte was de verjaardag van de overwinning op de Doggersbank aan boord gevierd, die thans, volgens de woorden van de Winter in een schrijven van 8 Augustus, nog belangrijker was geworden door de gelijktijdige organisatie van het corps zeeofficieren. Deze had echter niet volledig plaats gehad en bleef zelfs nog geruimen tijd in de pen.

Dezelfde brief van de Winter behelsde eene lijst van Engelsche en Russische schepen, die in de Noordzee kruisten en het uitzeilen der onzen minder geraden maakten. En zoo bleven, helaas, alle rapporten, zoowel van hem, als van den Schout-bij-nacht Bloys van Treslong, die op de Maas commandeerde, tot laat in het najaar van eene vijandelijke overmacht gewagen, die zich voorgaats ophield. Onze schepen konden niet uitzeilen en zich derhalve ook niet vereenigen. Dit baarde eenig opzien, vooral omdat de genoemde Schout-bij-nacht den 2den October in zijn rapport berichtte, dat een Fransch eskader, vroeger te Hellevoet gekomen, weer naar Zeeland was vertrokken. Sommigen in de Nationale Vergadering konden hun leedwezen over de werkeloosheid onzer eigen schepen niet verbergen. De Winter klaagde in een geheim schrijven aan het Comité van Marine zijn nood over het gesprokene door een lid van 's lands hoogste vergadering, „waarin deselve ons geheel Zeewesen aanstonds te onvoegelyk taxeert

van inactiviteit en blootheid, 't geen zeer grievend is voor een militaire cheff." Met het oog op aanvallen in couranten of vlugschriften, verklaarde Bloys van Treslong, in een schrijven van 28 November, dat wij tegen de overmacht niet bestand waren, „wat ook de verstandige onderzoeker in den Post van den Neder-Rhyn daarover moge vragen of gissen." Natuurlijk was de tocht van de Maas naar Zeeland korter dan naar Texel, en bovendien veiliger, dewijl de vijandelijke schepen doorgaans tusschen de Maas en Texel kruisten. Doch het publiek, sedert lang op iets gewichtigs voorbereid, was niet te bevredigen met het bericht, dat de Scipio en de Venus, op een kruistocht langs de kust van Noorwegen, een vijftal van Archangel komende Engelsche koopvaarders hadden opgebracht. Velen, vooral de vertegenwoordigers der natie, verlangden meer te hooren. Zij vestigden, te midden der beslommeringen aan het ontwerpen eener Constitutie verbonden, hunne hoop op de beide eskaders, die in Februari waren gezeild. Wat zij er achtereenvolgens van te weten kwamen, zal nu blijken.

Aanvankelijk bestond er alle reden om zich met een goeden uitslag te vleien. Vijf dagen nadat een koopvaarder den 6den Juli het eerste bericht had gebracht van de aankomst van den Vice-Admiraal Braak te Suriname, was het door een eigenhandig schrijven van genoemden Vice-Admiraal bevestigd. Nog voor het einde derzelfde maand was de tijding ontvangen, dat Lucas zich met al zijne schepen bij de Canarische eilanden bevond. Uit een particulieren brief van Kapitein Dekker bleek in September, dat hij in het begin van Augustus des vorigen jaars met de Medemblik Batavia had bereikt, waar de tijding van de omwenteling in het moederland met vreugde was begroet. Eerst den 3den October ontving de regeering hier te lande langs den officiëelen weg berichten uit West-Indië, die over het geheel minder gunstig luiden.

Na den in Maart doorgestanen storm, had de Vice-Admiraal Braak met de Piet Heyn en de Mug Cayenne bereikt, waar hij de Pollux, de Jager, de Snelheid en de Iris aantrof. Den 13den Mei met al die bodems op de rivier van Suriname komende, vond hij bij het fort Amsterdam de Eensgezindheid, een nagenoeg onbruikbaar fregat, de Erfprins van Brunswijk en de Triton. Den aanstootelijken naam van het tweede schip had hij, na alle officieren en ambtenaren den eed afgenomen te hebben, in Vertrouwen veranderd. De moeielijkheden, bij de beëdiging ondervonden, hadden hem evenwel doen besluiten het hijschen der nieuwe Bataafsche vlag wat uit te stellen, om de verwarring der eerste oogenblikken niet te vermeederen. De Thetis en de Zeemeeuw, twee kleine vaartuigen, vielen den vijand in handen bij de verovering van Demerary, Essequebo en Berbice. Behalve het eskader in Suriname, lagen de fregatten Medea en Ceres te Curaçao.

Den 25sten October vernam de Nationale Vergadering, dat de Vice-Admiraal Braak den 12den Augustus plotseling was overleden. Op voorstel van den President, die bij de mededeeling er nadrukkelijk op wees, hoeveel de admiraal om zijne staatkundige gevoelens had geleden, besloot de vergadering, „dat hij zich bij het vaderland wel verdiend had gemaakt" met bijvoeging, dat haar besluit moest worden ter kennis gebracht van de oude moeder des overledenen.

Kapitein van Overveld, die wegens de afkeuring van zijn eigen schip de Eensgezindheid slechts tijdelijk het bevel over de zeemacht in West-Indië had aanvaard, gaf dit over aan Kapitein Hartsinck van het Vertrouwen, waarop eerst na de plechtige begrafenis van den Vice-Admiraal de Nationale vlag werd geheschen. Hartsinck en de zijnen konden, evenmin als de bevelhebbers in het vaderland, de vijandelijke schepen verdrijven, die zich telkens in de nabijheid der kust lieten zien. Zij lieten zich echter niet verlokken, noch door het ontrollen der Oud-Hollandsche vlag aan boord der Engelsche schepen, noch door geschenken, waaronder een vaatje Hollandsche boter voor Hartsinck. Deze bepaalde zich tot eene verdedigende houding en beantwoordde alle brieven, hem door de Engelschen gezonden, kort en zakelijk. Omstreeks denzelfden tijd, waarop de berichten uit West-Indië minder gunstig werden, had de regeering iets naders uit Oost-Indië vernomen. Den 4den October schreef de Schout-bij-nacht Bloys van Treslong, dat op de Maas een schip onder Amerikaansche vlag was binnengevallen.

Het was den 15den Mei van Batavia gezeild, en had als passagiers aan boord Kapitein van Kuvel, den gewezen bevelhebber van de Amazone, en Kapitein van Stralen, een officier van de Oost-Indische Compagnie. De Schout-bij-nacht meldde voorts, dat de eerste hem wegens ongesteldheid niet te woord had kunnen staan, maar dat de tweede hem het verlies van alle bezittingen in Oost-Indië, met uitzondering van Java, en de afkeuring van de Amazone, vroeger door zijn medepassagier gecommandeerd, had medegedeeld. Den 27sten October bracht de President der Nationale Vergadering twee brieven van den Commissaris Frykenius ter tafel, waarvan de laatste den 13den Mei te Batavia geschreven was. Zij bevestigden het reeds gehoorde, met bijvoeging dat de equipage van de Amazone, ten deele op andere bodems overgeplaatst, verlangde ontslagen te worden, waarom de genoemde Commissaris het noodig had geoordeeld „haar eene volkomen definitie van de woorden vrijheid, gelijkheid en broederschap te geven,” ten einde de subordinatie zonder dwang te kunnen handhaven. Uit zijn schrijven bleek, dat de Medemblik en een paar brikken der Oost-Indische Compagnie thans de eenige defensie ter reede van Batavia uitmaakten.

Dit was zeker bedenkelijk, doch zou veranderen zoodra Lucas er met zijn eskader kwam, dat volgens de meening van de Winter in September wel te Mauritius kon wezen. Bij alle minder opbeurende berichten zag men reikhalzend uit naar eenige tijding van Lucas, van wiens eskader sedert drie maanden niets meer was gehoord.

Welk een indruk moest onder die omstandigheden het uittreksel van een Engelsch nieuwspapier te weeg brengen, door den Schout-bij-nacht Bloys van Treslong bij een brief van den 7den November aan het Comité van Marine toegezonden! Het behelsde niet minder, dan dat Kapitein Aylmer, die den 3den November met de Tremendous in Engeland was gekomen, de tijding had medegebracht, dat het gansche eskader van Lucas, waarvan de schepen genoemd werden, in de Saldanha-baai was veroverd, zonder dat het een druppel bloeds had gekost. Het was bijna ongelooflijk. Zelfs toen een der leden van de Nationale Vergadering den 8sten November een exemplaar van de „Morning Post” overlegde, dat een omstandiger verhaal behelsde, met het bericht, dat men deze heuglijke gebeurtenis te Londen met kloggelui en kanonschoten had gevierd, schenen sommigen nog te twijfelen. Zij vleiden zich dat het een verzinsel mocht zijn.

Spoedig bleek de volle waarheid, waarover de Nationale Vergadering zich in de openbare zitting niet sterk uitliet. Zij droeg aan de Comité's van Buitenlandsche Zaken, Financiën en Marine de taak op, om met elkander te overleggen wat thans in het belang der koloniën gedaan kon worden. Het gebeurde was niet alleen een geduchte slag voor de pas eenigszins herstelde zeemacht, maar kon in de eerste plaats voor Java noodlottige gevolgen hebben. Wat er eigenlijk was voorgevallen, zal thans meer in bijzonderheden worden nagegaan, zooveel doenlijk met gebruikmaking van een aantal nog voorhanden journalen en andere stukken, die over het gebeurde een vrij toereikend licht verspreiden.

HOOFDSTUK IX.

Reis van het eskader onder Lucas. — Overgave daarvan in de Saldanha-baai — Stemming onder het scheepsvolk. — Werkzaamheid der volksvertegenwoordigers. — Mislukte plannen in den zomer van 1797. — Einde van de eerste Nationale Vergadering. — Vruchten van haren constitueerende arbeid.

Kapitein Lucas, in dit opzicht gelukkiger dan de Vice-Admiraal Braak, had weinig dagen na den storm, die in Maart 1796 de beide eskaders teisterde, het zijne bijeengekregen, alleen met uitzondering van de *Castor*. Den 19^{den} Maart had hij de laatste West-Indische schepen uit het gezicht verloren en den 28sten derzelfde maand met een Deenschen koopvaarder het bericht

afgezonden, dat hier den 25sten April was ontvangen. Sedert had hij de reis naar de Canarische eilanden voortgezet, waar hij den 13^{den} April, bij zijne aankomst op de reede van La Luz, ook de *Castor* vond. Hij toefde er vijf weken, voornamelijk om drinkwater in te nemen, dat aldaar slechts met moeite en tot hoogen prijs was te bekomen. De verstandhouding met de autoriteiten, die het saluut onder eene door Spanje nog niet erkende vlag onbeantwoord hadden gelaten, was vriendschappelijk genoeg. Maar toen sommige matrozen deserteerden, gaf het gedrag der bevolking en vooral dat der geestelijkheid den onzen niet weinig aanstoot, daar men den weggelooopen matrozen in huizen en kloosters eene schuilplaats verleende. Van een bericht, dat zeven Engelsche schepen zich in de nabijheid van het eiland bevonden, nam de Nederlandsche bevelhebber weinig notitie, omdat er volgens zijne meening op de Spanjaarden, die ook dit hadden medegedeeld, doorgaans weinig te rekenen was, „*houdende zij zig zelfs met grove leugens op.*” Onmiddellijk daarop ging hij nochtans den 17^{den} Mei met het geheele eskader onder zeil. Bij het vertrek der laatste sloep, ging door eenig toeval een der geweren af, hetgeen een Spaanschen schildwacht het leven kostte. Lucas liet dit zoo goed mogelijk schriftelijk ophelderen en deed gelijk het reglement van 6 Juli 1795 uitdrukkelijk voorschreef, bij zijn vertrek nog een saluut, ofschoon hij vooruit wist, dat het onbeantwoord zou blijven. Vier dagen later passeerde hij den Noorder Keerkring en heesch, volgens den hem verstrekt last, de Schout-bij-nacht's vlag.

Op dat tijdstip was het nemen van een zeer alledaagschen maatregel van voorzorg schromelijk verzuimd. Het is bijna onbegrijpelijk, dat de bevelhebber, die misschien reden had om de opgaven der Spanjaarden te wantrouwen, ook allerlei verdachte schepen, die hij en de zijnen werkelijk in 't zicht en onder hun bereik kregen, ongehinderd liet doorzeilen. Zoo was den 12^{den} April, daags voor het binnenvallen op de reede van La Luz, een klein Engelsch fregat geheel ongemoeid gebleven. En dit was inderdaad geweest *La Moselle*, een slecht bezeild schip van niet meer dan 28 stukken, waarmede Kapitein Brisbane het eerste bericht van de nadering der onzen aan de Kaap de Goede Hoop bracht. Hoewel bestemd om twee schepen met troepen naar Barbados te geleiden, was hij zoo overtuigd van het belang der tijding, die hij kon mededeelen, dat hij op eigen gezag het konvooi aan zich zelf overliet en naar het zuiden van Afrika stevende. Tijdens het verblijf van het Bataafsche eskader ter reede van La Luz, waren twee transporten met troepen gepasseerd, het eene begeleid door de *Jupiter* (56), het andere door de *Tremendous* (70), beiden op weg naar de Kaap, waar zij versterking aanvoerden. Van al die schepen hadden de onzen iets gezien of gehoord, zonder daartegen iets te beproeven, een misslag, dien zij te laat inzagen, zoo als ook de Schout-bij-nacht in zijn generaal rapport betuigde.

Den 26sten Mei deed het eskader Porto-Prayo op St. Jago, een der Kaap-Verdische eilanden aan, om nadere berichten in te winnen en zonderling genoeg de vijandelijke schepen te vernielen, die in deze neutrale haven mochten liggen. Tot eene zoo wederrechtelijke daad, achtte de Schout-bij-nacht zich eenigermate bevoegd, op grond eener particuliere correspondentie hierover voor het uitzeilen door hem gevoerd met Pieter Paulus, die met de grootste voorzichtigheid eenvoudig had geschreven: „*Uwe vraag omtrent St. Jago is moeilijk te beantwoorden; de zaak was zeker zeer wenschlyk, en ik twyfel niet, of gij zult wel occasie hebben om hier of daar u oogmerk te bereiken.*” Alle bevelhebbers erkenden bij het later onderzoek dat gemelde uitdrukking hun voorgelezen en besproken was; doch zij konden niet toegeven, dat het plan eenparig was goedgekeurd. Kapitein Rynbende had zich tegen eene dergelijke schending van het recht der volkeren verklaard, waartoe ook de voorgelezen brief niet uitdrukkelijk machtigde. Kapitein Claris vond het opgemerkte zeer gegrond, doch voegde er bij, dat zulke opmerkingen weinig baatten, omdat de Schout-bij-nacht toch doorgaans zijn eigen

zin volgde. Gelukkig lagen er te Porto-Prayo geene vijandelijke schepen en waren de onzen dus niet in de gelegenheid, om de vrijheid eener onzijdige Portugeesche haven te schenden, waar zelfs hun saluut werd beantwoord en eene goede ontvangst hun ten deel viel. Dit weerhield echter den Schout-bij-nacht niet, terstond eene dreigende houding aan te nemen, toen bij het waterhalen zes matrozen vermist werden. Zij kwamen terug, beweerende verdwaald geweest te zijn, waarom zij niet behoefden opgehangen te worden en slechts eene ordinaire straf ontvingen. De Kapitein-Luitenant Valkenburg, met de boodschap aan den Gouverneur belast, had dezen verzekerd, dat de onzen voor hen, die 's morgens te acht uren ontbraken, een gelijk aantal met geweld van den wal zouden halen.

Na een oponthoud van drie dagen verliet het eskader Porto-Prayo, waar nog minder drinkwater te krijgen was dan op de Canarische eilanden. De schrale watervoorraad was een der redenen, waarom de Schout-bij-nacht in de eerste dagen van Juni het Oost-Indische schip *Maria* liet slippen, welks geringe bezeildheid de reis nog al vertraagde. De bevelhebber van dien bodem moest de Saldanha-baai, die reeds vroeger tot verzamelplaats was aangewezen, opzoeken en, bijaldien hij er het eskader niet vond, naar Mauritius zeilen. Sommigen keurden het af, dat men dit behoefteschip liet gaan, zonder er eerst het spek, het vleesch en andere benodigdheden van over te nemen. Op last van den Schout-bij-nacht had de eerste officier van de *Castor* alleen gevraagd, of de amunitie ook voor de hand lag, en hierop ten antwoord gekregen, dat die bestuwd en onder de spek- en vleeschvaten geborgen was.

Uiterst bevreemdend is het, dat een bevelhebber, die geen bezwaar had gemaakt, om eenige weken op de Canarische eilanden te verwijlen tot het doen van reparatiën en het innemen van drinkwater, later, toen hij zich tegen het einde van Juni op slechts geringen afstand van de kust van Brazilië bevond, geenerlei poging aanwendde om het ontbrekende te erlangen. Hieraan schijnt volstrekt niet gedacht te zijn, behalve door Kapitein Rynbende, die volgens zijne latere verklaring het onderwerp mondeling had aangeroerd, doch met geen ander gevolg, dan dat hij in ruwe en beleedigende termen door den Schout-bij-nacht was afgegrauwd. Deze, hoewel voor zijn vertrek van Texel reeds bekend met de overgave van de Kaap, scheen het er bepaald op gezet te hebben, om in de ten noordwesten daarvan gelegen Saldanha-baai binnen te loopen. Hij grondde zijn plan op zekere uitdrukking van zijne instructie, die echter den 18^{den} November 1795 was opgesteld, terwijl men hier nog geen kennis droeg van het verlies der Kaapkolonie. Zonder dien gewijzigden toestand in aanmerking te nemen, zonder de verschillende artikelen zijner instructie in hun onderling verband te beschouwen, zonder met iemand te raadplegen of aan iemand volledige opening te geven, scheen de Schout-bij-nacht van den beginne af bepaald voornemens de Saldanha-baai in elk geval aan te doen. Daar moesten de schepen zich verzamelen, indien zij door weer of wind verstrooid mochten worden; daar moest de *Maria* zich weder bij het eskader voegen. Zoo paalvast had de bevelhebber zich dit voorgenomen, dat hij den 26sten Juli, bij het naderen der kust van Afrika, niet zoo zeer een besluit van den krijgsraad uitlokte om zich in de Saldanha-baai te ververschen, dan wel in overweging gaf, of men dit met of zonder voorafgaande verkenning zou doen. Slechts ten deele bekend met den inhoud van den lastbrief huns bevelhebbers, die weigerde nadere opening te geven, vond de krijgsraad het beter maar rechtstreeks naar de genoemde baai te zeilen. Men verzuimde nogmaals een koopvaarder te achterhalen, die vermoedelijk van de Kaap kwam en dus berichten had kunnen geven, hetgeen Lucas voor onmogelijk verklaarde, omdat hij met een der beste verrekijkers van de wereld uit de voormars niet had kunnen zien, of het een twee- of een driemaster was. Sommigen dachten er anders over en meenden, dat men in elk geval eene poging had moeten doen tot het praaien van dit schip. Den 4^{den} Augustus, dicht bij den wal,

kreeg men een ander in 't zicht, hetwelk de *Maria* bleek te zijn, waarna het thans geheel voltallig eskader twee dagen later de Saldanha-baai binnenzeilde.

Hier moest nu de geringe voorraad drinkwater worden aangevuld. Eenige schepen hadden nog slechts voor acht of tien dagen, allen door elkander voor niet meer dan veertien dagen, hoewel Kapitein Claris betwijfelde, of men bij een nauwkeurig onderzoek, alles dooreengenomen, Mozambique niet had kunnen bereiken. Doch Lucas had maar altijd vast op de veiligheid der Saldanha-baai gerekend en meende, dat hij er nu „*als in Abrahams schoot lag.*” Zoo stellig verkeerde hij in dien waan, dat hij 's anderen daags eenige zeilen liet afslaan en den 8sten Augustus eenige zieken tot herstel op twee eilandjes liet brengen. Hij scheen dus volstrekt niet van plan zich te overhaasten, en verzuimde nochtans vele maatregelen van voorzorg. Op de vraag, of het niet goed zou wezen eene batterij aan den ingang der baai op te stellen, antwoordde hij weder niet voornemens te zijn hier tabernakelen te bouwen. Hij liet de verlaten posthouderswoning bezetten, van waar men in zee kon zien, doch geen vaartuig voor de baai kruisen, en dacht niet aan de mogelijkheid, dat hij verplicht kon worden onverwijld te vertrekken. Ongerekend hetgeen de bevelhebber en zijne officieren nalieten, is het opmerkelijk, hoe langzaam en zorgeloos zij ook datgene volvoerden, waarvan zij het nut inzagen. Zij wilden zich vergewissen, of er met hunne 1750 weerbare mannen, hetzij dan met of zonder hulp der eigen bevolking, iets beproefd kon worden tot herovering der kolonie, waar eenige officieren van het eskader nabestaanden en goede vrienden hadden, en moesten inmiddels de benoodigde hoeveelheid drinkwater innemen.

Hiermede werd onverantwoordelijk getalmd, ofschoon de ingewonnen berichten, hoe onzeker met betrekking tot de sterkte der Engelsche vloot in deze wateren, toch allen tamelijk wel hierin overeenstemden, dat zich eene vrij aanzienlijke krijgsmacht aan de Kaap bevond. De schepen van Lucas lagen nog zeer in het ongereede, toen zich enkele onrustbarende verschijnselen opdeden, weldra gevolgd door de zekerheid van een nakend gevaar.

Op den laten avond van den 12^{den} Augustus kwam de Luitenant Valkenburg terug van een bezoek bij zijn schoonvader, die op een afstand van omstreeks drie uren landwaarts in woonde. Langs dien weg vernam de Schout-bij-nacht, dat werkelijk 1400 man op marsch waren, welke voorhoede de teruggekeerde luitenant met eigen oogen had gezien. Dit scheen den opperbevelhebber toch belangrijk genoeg om den krijgsraad bijeen te roepen, hetgeen sedert het binnenlopen van de baai nog niet was geschied. In die vergadering, den 13^{den} Augustus gehouden, las hij eenige tot dus ver niet bekende artikelen zijner instructie voor, waaruit bleek, dat hij in geval van overmacht met het eskader naar Mauritius moest zeilen. Hij deelde mede wat hij van Valkenburg had vernomen, en stelde voor niet langer dan veertien dagen meer in de baai te vertoeven. Claris wilde haar terstond of den volgenden dag verlaten, waarop besloten werd de schepen ten spoedigste van water te voorzien en zich dan naar Mauritius te begeven. In dien zelfden krijgsraad werd op voorstel van den Schout-bij-nacht goedgevonden, ter aanmoediging van het zeevolk, dat zich vele ontberingen moest getroosten, nog een vierden hachjesdag te verleenen. De bewering van den Schout-bij-nacht, dat hij zijn voorstel ook gegrond had op den „*reeds voor lang kwaadwilligen geest van zijn volk,*” werd nagenoeg eenparig door alle commandanten gelogenstraft, en de Kapitein-Luitenant Melvill verklaarde stellig, dat er tot dus verre op de *Dordrecht* geene kwaadwilligheid bestond. De journalen der andere schepen maken daarvan ook geenerlei gewag, ofschoon zich eene toenemende zucht tot desertie begon te openbaren.

Den 12^{den} Augustus waren vier man van de *Brave*, op klaarlichten dag, bij het waterhalen weggelopen. Den 14^{den} liepen van twaalf man 's avonds aan wal gezonden tot het oplichten eener Engelsche patrouille, die zich vertoond had, niet minder dan zeven met wapens en al tot

den vijand over. Een luitenant, die hen aangevoerd had, werd door den krijgsraad van plichtverzuim vrijgesproken, doch bracht zich zelven eenige dagen later om het leven, waarna het bleek, dat hij geen oprecht aanhanger der constitutie was geweest, daar men onder zijn boedel een rolletje nieuw oranjelint vond.

In den vroegen morgen van den 15^{den} Augustus kreeg de Schout-bij-nacht het onaangename bericht, dat weder dertig man waren overgelopen. Onder hen behoorden zeker de twaalf man van de *Dordrecht*, waarover de Kapitein-Luitenant Melvill spreekt. Dit bewoog den bevelhebber tot het weder bijeenroepen van den krijgsraad, die nu eenparig besloot, de zieken aan boord te halen en des anderen daags te vertrekken, al ware het dan met eene hoeveelheid drinkwater voor slechts zes weken. Had men deze, na tien dagen arbeids, niet aan boord gekregen, dan was de plaats om zich te voorzien al zeer slecht gekozen en wordt het verzuim op de kust van Brazilië nog te grooter. Was de genoemde voorraad, zoo als te vermoeden is, reeds aan boord of ten minste nagenoeg, dewijl anders de tijdsbepaling van het vertrek op zeer losse gronden rustte: waarom is het besluit van den krijgsraad dan niet letterlijk en zoodra mogelijk ten uitvoer gebracht? Omdat, ja eigenlijk omdat een onervaren bevelhebber zijne taak zelfs op dit hachelijk tijdstip nog te licht achtte, en door eene onbegrijpelijke zorgeloosheid alles verbroddelde. Achter zijn naam op de lijst van het Comité staat: „*ten volle bekend voor een allerbraafst officier en eerlijk man,*” hetgeen echter volstrekt niet in zich sluit, dat hij de hoedanigheden bezat, die vooral onder de gegeven omstandigheden noodig waren.

Terwijl men in den morgen van den 16^{den} Augustus, in stede van zich klaar te maken en onder zeil te gaan, nog eene laatste vracht water haalde en eene laatste poging deed om berichten van den wal te krijgen, vertoonden zich aan de oostzijde der baai Engelsche troepen met eenige veldstukken, waarmede zij op de *Bellona* schoten en het waterhalen verhinderden. Omstreeks den middag werd bovendien sein gedaan, dat veertien Engelsche schepen van den zee kant naderden. Nu was goede raad duur. Tot eer van den Schout-bij-nacht zij gezegd, dat het hem noch aan persoonlijken moed, noch aan zelfvertrouwen ontbrak, en dat hij zich in de eerste oogenblikken van gevaar flink hield. Schoon alles, volgens zijn eigen zeggen, aan boord overhoop lag, liet hij den boel terstond maar in het ruim smakken en de schepen tot het gevecht klaar maken. Dit bevel werd gehoorzaamd, doch inmiddels bleef het wegloopen van het volk op hoogst onrustbarende wijze voortduren. Uit eene sloep van de *Bellona* ontsnapten weder vier man, en toen de Schout-bij-nacht zelf twee sloepen van boord zond, om de zieken af te halen, die bij het gevecht van dienst konden zijn, roeide de eene, zoodra zij buiten het bereik van zijn geschut was, naar den vijand, en ware het met de andere niet beter afgeloopen, indien men haar door signalen en dreigementen niet tot den terugkeer had geroepen. Hoe kon een bevelhebber op zulk volk enig vertrouwen stellen? En de toestand van zijn eskader werd nog benarder, toen omstreeks vier uren in den namiddag een Engelsch fregat de baai inzeilde, gevolgd door vier andere; toen zich een uur later een vijandelijk lineschip vertoonde, en het getal der lineschepen weldra tot acht klom. Voor zonsondergang lag de Britsche Schout-bij-nacht Elphinstone in den mond der baai met de *Monarch* (74), de *Tremendous* (74), de *America* (64), de *Stately* (64), de *Ruby* (64), de *Sceptre* (64), de *Trident* (64) en de *Jupiter* (50), benevens de meerendeels kleine fregatten *Crescent*, *Sphynx*, *Moselle*, *Rattlesnake* en *Echo*, waarbij zich den volgenden dag nog eene brik voegde.

Wel verre van zich hierdoor vervaard te laten maken, zeide de Schout-bij-nacht Lucas op het eerste gezicht der vijandelijke schepen, vol moed, ja overmoedig tot de zijnen: „*Het zal zoo'n vaart niet loopen; de Ruyter heeft er wel doorgeslagen, en waarom zouden wij het dan niet doen?*” Zonder over het min gepaste dezer vergelijking uit te weiden, zij slechts in het voorbijgaan opgemerkt, dat zij in één opzicht volkomen mank ging. De Ruyter sloeg zich

meermalen door een overmachtigen vijand heen, dit is waar; doch hij liet zich, nadat hem het bevel over vloten of eskaders was toe vertrouwd, nooit in eene baai opsluiten. Kapitein Claris verzekerde, dat hij eenige dagen te voren op het voorbeeld van den Britschen admiraal Johnston had geweest, die in den laatsten oorlog de baai overhaast had verlaten, om niet door de *Suffren* te worden ingesloten, waarop de Schout-bij-nacht had geantwoord, dat hij niet gekomen was om te gaan loopen, maar om te vechten, er naar gewoonte weder een oordeel over den moed van Claris zelven bijvoegende, dat alles behalve vleiend klonk. Aan zijn vlaggekapitein, die tot het verlaten der baai aanspoorde, toen dit nog mogelijk was, weigerde hij zulks, als reden opgevend, dat een geankerd eskader oneindig veel voordeel had op een, dat onder zeil was. In dit opzicht had de spreker, die zich wat lichtvaardig met den grooten admiraal vergeleek, van dezen veel kunnen leeren. Zijne luchthartigheid was echter slechts van korten duur. Hij raadpleegde met andere commandanten, vroeg of alles in orde was, daar men weldra iets te doen zou krijgen en scheen zich dus op een gevecht voor te bereiden. Nauwelijks hadden zij echter het vlaggeschip verlaten, of de Schout-bij-nacht riep de officieren van de *Dordrecht* bijeen, die allen van oordeel waren, dat de vijand weldra tot overgaaf zoude sommeeren en dat er „*door de vervloekte kwaadwilligheid en muytzugt van ons volk,*” gevoegd bij de vierdubbele overmacht, welke het eskader insloot, niets overbleef dan capitulatie. 's Avonds te acht uren kwam de verwachte boodschap van den Engelschen bevelhebber, waarop Lucas mondeling antwoordde, dat hij eerst den volgenden morgen zijn besluit kon mededeelen, omdat thans de andere kapiteins niet tegenwoordig waren. Twee uren later ontving hij een naderen brief van Elphinstone, die meer zekerheid wilde hebben, waarop hij schriftelijk hetzelfde antwoord gaf, met bijvoeging, dat er, op zijn woord van eer, gedurende het door hem verlangde tijdsverloop, geene schade hoegenaamd aan de schepen zou worden gedaan. Met betrekking tot deze belofte, hem later door sommigen kwalijk genomen, heerscht zekere tegenstrijdigheid in de afgelegde verklaringen, waarvan de meest aannemelijke luiden, dat Lucas dien brief aan Elphinstone op eigen gezag had geschreven en eerst daarna den krijgsraad bijeenriep, die te elf uren vergaderde.

In deze bijeenkomst deed de Schout-bij-nacht verslag van het voorgevallene, in het bijzonder van de kwaadwilligheid der equipage van de *Dordrecht*, alsmede van zijn antwoord op de sommatie. Uithoofde van de zwakke bemanning der schepen, nu velen gedeserteerd of ziek waren, en van de miltzucht, die zich bij de verschijning der Engelschen onder het volk had geopenbaard, werd eenparig besloten eene capitulatie te beproeven. Nog dienzelfden nacht ontwierpen de vergaderde officieren de voorwaarden, waarop zij voor de noodzakelijkheid zouden bukken.

Bijzonderheden nopens de kwaadwilligheid van het volk waren voornamelijk door den Schout-bij-nacht aangevoerd. Kapitein Rynbende van de *Revolutie*, die in den loop van den dag meermalen op het vlaggeschip was geweest, had op zijn eigen schip, voor hij te tien uren weer van boord ging, eene treurige ervaring opgedaan, waarover hij slechts in vertrouwen sprak. Hij was ontstemd door scheldwoorden, die men hem toegeroepen had, en door eene klacht over de officieren, welke de Kapitein-Luitenant Pool in zijne memorie met stilzwijgen voorbijgaat. De Luitenant de Vrije, eerst kort geleden van de *Tromp* op de *Revolutie* overgeplaatst, had bij het naderen der Engelschen een onderofficier wegens plichtverzuim onderhouden en hierop ten antwoord gekregen: „*Het raakt mij niet, daar zijn nu onze verlossers!*” De Vrije had dien man in drift een klap gegeven, waarover een gedeelte der equipage met groote onstuimigheid bij den kapitein was komen klagen. Dit kon er tot op zekere hoogte mede door; doch het gezegde van den onderofficier, dat er aanleiding toe had gegeven was bedenkelijk, te meer daar men nu en dan Oranje boven! had gehoord, afgewisseld door de vreeselijkste vervloekingen tegen de

Patriotten. Op andere schepen waren sporen van dezelfde stemming waargenomen, hoewel niet overal in dezelfde mate. Het vertrouwen der meeste bevelhebbers op hun volk was echter zoodanig geschokt, dat zij het gemelde besluit namen en de voorwaarden opstelden, waarmede Kapitein Claris zich in den morgen van den 17^{den} Augustus naar het Britsche vlaggeschip begaf. De nacht was tamelijk rustig voorbijgegaan; doch nauwelijks had Kapitein Claris het schip van Lucas verlaten, of de equipage hiervan geraakte in volslagen oproer. Sommigen braken het ruim open en gingen zich te buiten aan den gevonden drank. Lucas zelf begaf zich met de sabel in de hand tusschendecks, doch zijne bevelen werden slechts tragelijk gehoorzaamd. Op de *Revolutie* en de *Castor* bedreef het volk gelijksoortige buitensporigheden. Is het vreemd, dat de Schout-bij-nacht geen raad wist, toen hij inmiddels van Elphinstone ten antwoord kreeg, dat niet al het gevraagde kon worden toegestaan? Hij deelde zulks mede in een krijgsraad, des namiddags te vier uren gehouden, waarin de leden besloten zich te onderwerpen, hiertoe genoopt door de miltzucht der equipages, die gedurende de onderhandelingen ten toppunt gestegen was. De schepen nog op het strand te zetten ging niet aan, omdat de Britten bedreigd hadden alsdan niemand te zullen verschoonen. Wegens den staat der equipages, die op sommige schepen onderling aan het vechten en schier overal uit den band gesprongen waren, moest de Schout-bij-nacht wel afzien van elke bijna wanhopige poging om zich door den vijand heen te slaan. „*Eenigen van ons,*” liet hij er in zijn schrijven aan het Comité van Marine op volgen, „*wilden tot eer van de vlag, zoo als zij dat hieten, eenige schoten doen; doch dit heb ik aangemerkt als kinderspel, en daar kon ik mij niet mede ophouden.*”

Kapitein-Luitenant Valkenburg, belast met het overbrengen der geteekende capitulatie, moest op verzoek van Lucas mondeling aandringen op het spoedig bezetten van de *Dordrecht*, de *Revolutie* en de *Castor*. De Engelschen naderden en kwamen tegen den avond van den 17^{den} Augustus met sloepen aan boord van de *Dordrecht* en sommige andere bodems, waar zij handen vol werks hadden om de baldadigheden der matrozen binnen zekere perken te houden. Hier verscheurde het volk, met oranje linten getooid, de Bataafsche vlag of trapte haar onder den voet; daar bedreigde het, onder de vreeselijkste vervloeking, de officieren met strop en mishandeling; overal was een geweldig rumoer en een aanhoudend geroep van Oranje boven! Zoo bleef het, tot dat de Engelschen den 18^{den} dieper in de baai kwamen, en zoowel door hunne tegenwoordigheid, als door het verwijderen der belhamels, een einde aan het tumult maakten. „*Nooyt was er grooter vreugde bij eenige menschen in de waereld, als het grootste gedeelte van ons volk bij die geleegenheid toonde, — meest alle riepen zij hoezee! en andere Oranje boven! — God behoede in 't vervolg ons vaderland en een yder braaf mensch in 't byzonder voor diergelijke akelige gebeurtenisse!*” Met deze verzuchting, waarvan men een weerklink vindt in de aantekeningen van sommige officieren en in zijn later opgesteld generaal rapport, besloot de Schout-bij-nacht zijn journaal.

Van wat zijde ook bekeken, levert de overgave van dit eskader een bedroevend schouwspel op. Werkelijk scheen de meerderheid der bemanning al weinig hart te hebben voor de zaak, welke zij diende; want verreweg de meeste onderofficieren en matrozen lieten zich, door beloften of om de krijgsgevangenschap te ontgaan, voor den Britschen dienst werven. De onderlinge verhouding der officieren, van welke sommigen insgelijks van minder gehechtheid aan de constitutie verdacht werden, was alles behalve aangenaam en leidde, na de komst der schepen in de Tafelbaai, waar allen zich den 27sten Augustus bevonden, tot een tooneel, dat waarschijnlijk weer door eene dwaasheid van den Schout-bij-nacht werd uitgelokt. Deze moet bij de onderteekening van het parool in tegenwoordigheid zijner officieren gezegd hebben: „*Mijne Heeren! Weet Gijl. reeds wat de Admiraal Elphinstone, die grillemeester, die fratsemaker, die potsemaker tegen mij heeft gezegd? Hij zeide dat ik, of de Kapitein-Luitenant*

Valkenburg, of Kapitein Claris, een van ons drieën, ons eigen eskader verraden heeft.” — Claris zeide hierop, dat hij wel gezwegen zou hebben, indien hij had kunnen vermoeden, dat de Schout-bij-nacht dit zoo onvoorzichtig in aller presentie zou zeggen. 's Anderen daags vroegen de officieren den Schout-bij-nacht opheldering dienaangaande, waarop zij een ontwijkend antwoord kregen, nochtans met de verzekering, dat zulks in Holland wel zou bekend raken. Bij het later onderzoek kwam dit punt ter sprake en ontkende Kapitein Claris die woorden gebezigd te hebben. Hij had alleen gesproken van babbelaars op de vloot, die Elphinstone een ongunstig denkbeeld van het gehalte der Bataafsche zeeofficieren ingeboezemd, en den Schout-bij-nacht voor een walvischvanger uitgemaakt hadden. Sommigen wisten alleen bij geruchte iets van de zaak. Melvill legde zijn brief en het antwoord van Lucas over, waarin deze verklaarde er het rechte niet van te weten. Het woord „*schurk of verrader*” schijnt door hem lichtvaardig gebezigd te zijn; want Elphinstone, wel verre van over verraad te spreken, of een bedenkelijk stilzwijgen in acht te nemen, gewaagde in zijn brief aan de Britsche Admiraliteit met lof van de houding der officieren, wier hopelooze verdediging slechts noodeloos bloed gekost zou hebben. Dit bericht werd afgezonden met de *Moselle*, waarmede ook de Luitenant Metman vertrok, om eene voorloopige verantwoording van den Schout-bij-nacht over te brengen.

Den 23sten September gingen eenige officieren met de *Havik* naar Plymouth. Lucas aanvaardde de reis naar het vaderland, vergezeld door enkele zijner officieren, eerst den 8sten December met de *John*, een Amerikaansch schip, bestemd naar Hamburg. Vele officieren en meer dan 200 man, die als krijgsgevangenen beschouwd werden, gingen een dag na den Schout-bij-nacht onder zeil met het cartelschip *Geertruida*, hetwelk door een Fransch schip aangehouden, hen den 8sten Maart 1797, overeenkomstig hun verlangen, te St. Malo bracht. Allen bereikten vroeger of later het vaderland, waar het verlies van hun eskader een zoo diepen indruk had gemaakt.

Heftiger dan de Nationale Vergadering, die in kalme bewoordingen tot een onderzoek had besloten, lieten anderen zich uit. „*Konden de schimmen onzer oude zeehelden uit hunne graven, en der op het bed van eer gesneuvelden uit den afgrond der zee oprijzen,*” zoo leest men bij Zillesen in zijne geschiedenis der vereenigde Nederlanden, „*zij zouden de lafheid en het verraad van hun nakroost op vele schepen in dezen oorlog vervloeken!*” Zoo schreef een tijdgenoot, tevens voorgevende, dat het volk tot woede gebracht was door de houding der officieren, die maar terstond capituleerden, om er hunne ter sluiks geladen koopgoederen niet bij te verliezen. Al wat hij zegt beteekent echter weinig, tenzij dat er veel opgewondenheid heerschte, dewijl slechts een der bevelhebbers werd beschuldigd van hetgeen hij allen verwijt, en dat zelfs deze eene beschuldiging niet met voldoende bewijzen te staven was. Onderzoek moest er evenwel gedaan worden, waarop ook de Schout-bij-nacht Lucas bij herhaling aandrong, nadat hij in Maart 1797 was teruggekeerd. Het Comité van Marine wees hem het Huis ten Bosch tot voorloopig verblijf aan, waar hij zijn Generaal rapport opstelde.

Na dit voltooid te hebben, vroeg hij nogmaals eene spoedige afdoening, en verzocht tevens, wegens den staat zijner gezondheid, zich naar Schiedam te mogen begeven. Dit werd hem vergund en daar verbeidde hij nu den afloop, dien hij echter niet beleefde. Eerst den 19^{den} Mei ging de Nationale Vergadering tot de benoeming van een Hoogen Zeekrijgsraad over, waarbij Jacob Spoor als Fiskaal moest optreden. Onderwijl was de gezondheid van den Schout-bij-nacht dermate verachterd, dat hij buiten staat was zich met de zaak te bemoeien en den 21sten Juni overleed, voor dat nog eenig officieel oordeel was geveld.

Slechts vijf dagen later, bracht de Fiskaal een rapport uit, hetwelk voor den overledene, ten minste in diens militaire hoedanigheid, zeer bezwarend klonk. „*Men kan niet onderstellen, dat Lucas voorbedachtelijk zijn esquad in 's vijands handen heeft willen brengen. In het onderzoek*

dezer zaak is geen de minste schijn voorgekomen van eenig verraderlijk inzicht. Aan personeelen moed schijnt het hem mede niet gemangeld te hebben; maar men is genoodzaakt te erkennen, wanneer men de houding gedurende deze expeditie in aanmerking neemt, dat hij met de verraderlijkste inzichten, of met de vernederendste lafhartigheid, geen meer kwaad hadt kunnen doen.” — De slotwoorden zijn veelbetekenend. Immers luidt het daar: „zoo gij echter, gelijk ik vaststelle, met mij overtuigd zijt, dat 's mans eerlijkheid en goede trouw onkreukbaar is gebleeven, en dat de ramp aan het esquader bejeegend, veroorzaakt is door gebrek aan beleid en krijgskunde, en schadelijker geworden door kwalijk geplaatste hooggevoeligheid van zich zelve, zou u mogelijk, zoo wel als mij, op 't vallen van 't wraakzwaard een traan van medelijden ontrold zijn, welke 't gevoel van 's volks recht niet hadt kunnen weerhouden.” En dan eindigt het rapport met den wensch, dat het voorgevallene ten spiegel mocht strekken voor andere officieren, die naar eenig bevel te water of te land stonden, zonder daarvoor berekend te zijn. Bij de later hierop gevolgde sententie, sprak de Hooge Zeekrijgsraad de overige officieren vrij. Sommigen beweerden, dat Lucas en anderen, om eigen misslagen te verschoonen of te bedekken, aan de houding van het scheepsvolk in de laatste uren te veel waarde gehecht hadden. Dit is nog heden, uit de verwarde en vaak tegenstrijdige berichten, niet met volle zekerheid op te maken. Het overgaan van de meeste schepelingen in Britschen dienst pleit zeer voor de bewering der officieren, dat zij op hun volk niet rekenen konden. Lucas schreef in zijn brief van den 7^{den} December, dat er met de *Geertruida* 220 zouden vertrekken, dat er van zijn eskader nog 128 in het hospitaal en 33 in de prison waren, zoodat volgens zijn weten in het geheel slechts 390 geen dienst genomen hadden. Hierbij valt minder aan overdrijving te denken. In verband met het afloopen van de *Jason* en andere gevallen, die zich sedert de omwenteling van 1795 hadden voorgedaan, is de vraag niet onbelangrijk, in hoeverre dit alles eene staatkundige beteekenis had of hebben kon.

Ware de gansche vloot met Nederlanders bemand geweest, dan zou men zich alles gereedelijk uit de gehechtheid der menigte aan het stadhoudelijk huis kunnen verklaren, zonder nochtans de hoogst ontijdige uiting daarvan te billijken. Doch het is niet te loochenen, dat een groot deel van de bemanning uit vreemdelingen bestond, gelijk de Kapitein-Luitenant Pool van de *Revolutie*, welks equipage zich door oproerigheid onderscheiden had, uitdrukkelijk zegt, dat er „op zijn best een derde gedeelte nationalen op waren.” Doorgaans werd een tal van buitenlanders, vaak op allerlei slinksche wijzen, voor 's lands dienst geworven. Zelfs durfde een lid der Nationale Vergadering het openlijk uitspreken, dat velen in kleine herbergen op de grenzen van Brabant, Luikerland en Duitschland door drank en andere kunstgrepen tot dienstneming overgehaald, als ossen en schapen herwaarts gedreven werden, zonder de taal van het land te kennen. Dit was vroeger insgelijks wel gebeurd, doch nu meer dan ooit, sedert dat men zich voorgesteld had de zeemacht te versterken, terwijl de eigen bevolking niet den genoegzamen lust voor den zeedienst openbaarde. Om die van heinde en ver samengeraapte, bonte menigte wat te disciplineeren, pasten sommige bevelhebbers dan straffen toe, die in den regel lang niet malsch waren. Zoo werd den 30sten November 1795 een man van de *Dordrecht*, wegens verregaande insubordinatie, aan het Nieuwediep met den strop om den hals gegeeseld en gebrandmerkt, met bepaling, dat hij daarna vijftig jaar in het rasphuis moest doorbrengen, om eindelijk voor levenslang gebannen te worden. Men zou hier aan eene schrijffout denken, bijaldien niet hetzelfde in meer dan een bericht voorkwam.

Alle vergrijpen tegen de krijgstucht moesten natuurlijk streng gestraft worden, schoon enkele commandanten misschien wel wat rijkelijk ver gingen. De Schout-bij-nacht Lucas, destijds nog Kapitein, liet ten minste den 9^{den} Februari 1796, ter reede van Texel liggende, twee zijner derde meesters op het halfdek een pak slagen geven, omdat zij voor de zieken niet behoorlijk zorg

hadden gedragen. Meer voorbeelden van dien aard zijn aan te voeren, en dat wel op een tijd, waarop zich ook Franschen aan boord bevonden, die aan hunne vrijheidsbegrippen ingang poogden te verschaffen.

Den 22sten December 1795 had een Fransche luitenant zich bij het Comité van Marine over het slaan van een zijner soldaten beklaagd en zich dienaangaande eenige opmerkingen veroorloofd, waarop de Vice-Admiraal Reyntjes, die het stuk in handen kreeg, met verontwaardiging berichtte: „*Ik kan mij niet begrijpen, hoe een Franschman zich durft te vermeeten, ons Hollandsche zeeofficieren te willen leeren, hoe men eene goede discipline op onze oorlogsscheepen moet houden, die in dat articul altoos uytgemunt hebben.*” Den 24sten Februari 1796 schreef de Vice-Admiraal de Winter, naar aanleiding van eene klacht in de Bataafsche courant, insgelijks uit Fransche bron afkomstig, aan het Comité van Marine, o. a. „*terwyl ik my flatteere, dat Ulieden door eigen ondervinding genoeg overtuigt zullen zijn, dat de discipline ordentelyk en niet te straf op de vloot gemaintineerd word, zo noodzakelyk is, en 't geen een Fransch republicain niet kan begrijpen, omdat zy niet inzien, dat onze equipage geen natie uitmaken, maar meest altijd een opgeraapte hoop volk is.*” Hij verwijderde soms Franschen, wier tegenwoordigheid hij voor de rust gevaarlijk achtte. De aangehaalde woorden bevestigten tevens het reeds gezegde nopens de samenstelling der equipages.

Hetzelfde was ook in vroeger jaren wel gebeurd, en het was steeds de eerste en voornaamste taak der commandanten en verdere zeeofficieren geweest, de ruwe menigte, die zij onder zich kregen, tot een flink en deugdelijk personeel te vormen. Zij moesten hunne ondergeschikten, door woord en daad, zoowel ontzag als vertrouwen inboezemen. Daarbij moest het verblijf aan boord door goede schafting, prompte betaling en in het algemeen door het zorgvuldig behartigen van het waarachtig belang der minderen zoo aangenaam mogelijk worden gemaakt. Dan eerst kon men billijkerwijze verwachten, dat ook zij, die aanvankelijk slechts noode deden, wat de dienst vorderde, ten slotte onder bekwame en beminde aanvoerders trouw zouden blijven aan de zaak, die velen slechts met weerzin hadden omhelsd. Nu zag men dit wel in, blijkens de beloften door de Nationale Vergadering en het Comité van Marine gedaan; doch de uitvoering liet veel te wenschen over.

In de eerste plaats hadden de „*weinig energieke mannen*” die volgens hunne eigen bekentenis de eigenlijke bewerkers der omwenteling waren, minder verstandig dan Jan de Witt en de vroegere Staatspartij, vele bekwame zeeofficieren om politieke redenen van de vloot verwijderd. Die ontbinding van het gansche personeel der zeemacht, juist terwijl men voornemens was deze uit te breiden, was de voornaamste reden, dat alle fraaie plannen terstond faalden. Dien ten gevolge toch waren de hoogere rangen aangevuld met jongere officieren van de ontbonden marine en met enkelen, die volstrekt niet tot het vroegere corps behoord hadden. De verdere samenstelling was even moeielijk, en nauwelijks waren de eerste benoemingen gedaan, of de klachten over onbekwaamheid namen een aanvang. Kapitein Jacobson van de *Brave* betuigde in een schrijven van 22 April 1795 zijn leedwezen, dat de keuze zijner officieren zoo slecht was uitgevallen. Zoo waren er meer. Lucas schreef den 21sten Februari 1796, dus al voor zijn vertrek, over de oneenigheden der officieren op de *Sirene*, waarvan hij geen goede directie verwachtte, en klaagde, tijdens zijn verblijf op de Canarische eilanden, dat hij zich met de geringste bagatellen moest bezig houden, omdat al zijne officieren te jong waren, behalve de Kapiteins Rynbende en Claris. Rynbende hing later een donker tafereel op van de onder hem gestelde officieren, die omgekeerd weer redenen van ontevredenheid hadden over de behandeling van den kapitein. Lucas zelf bezat, zoo als uit het voorafgaande overvloedig gebleken is, niet de vereischte hoedanigheden om de bestaande gebreken door eene verstandige leiding te verbeteren, ongetwijfeld in die dagen een verbazend moeielijk vraagstuk. Door snelle

bevordering en zeer willekeurige benoemingen had men een personeel bijeengekregen, zonder eenig esprit de corps. Onder de pas aangestelde zeeofficieren heerschte een voor den dienst schadelijke naijver. Zonder te letten op de onverhoopte uitzichten, die zich eensklaps voor de meesten geopend hadden, achtten velen zich met het oog op anderen verongelijkt. Ontelbaar waren de klachten hierover bij het Comité van Marine ingekomen. Was het nu te verwachten, dat jonge, doorgaans onderling twistende officieren hunne equipages zouden vormen, gelijk Kinsbergen en andere bevelhebbers van den ouden stempel dit gedaan hadden? Zelfs mannen, die ten volle voor hunne taak berekend schenen, verloren onder het zwaarwichtige daarvan den moed. Zoo vroeg Kapitein Claris, die in een brief van 2 Januari 1796 zeide als een kruier gewerkt te hebben om de *Castor* in orde te brengen voor de reis, tot belooning zijn ontslag, dat hem evenwel niet werd verleend. De pogingen van hem en andere bevelhebbers slaagden echter niet meer dan oogenschijnlijk; want de equipage van de *Castor* evenaarde ten slotte die van de *Revolutie* en de *Dordrecht* in oproerigheid.

Eene rijke bron van misnoegen onder het zeevolk was meestal de slechte schafting, welke sommige commandanten verstrekten. Dienaangaande behelst de Memorie van den eersten officier op de *Revolutie* bijzonderheden, die wel een grond van waarheid zullen hebben, al kon Kapitein Rynbende zich tegen sommige beschuldigingen verdedigen. Reeds op den avond voor het uitzeilen van Texel, had een gedeelte der equipage van de *Revolutie* den Kapitein en de overige officieren, met uitzondering van den Kapitein-luitenant Pool, op verregaande wijze gebrutaliseerd, zonder dat blijkt waarom. Den 27sten Maart was een steenen pot met witte boonen op het halfdek gesmeten, rakelings langs het hoofd van den officier der wacht. Pool maakte hiervan rapport, den Kapitein tevens herinnerende, dat zijne witte boonen inderdaad slecht waren. Niet alleen de matrozen klaagden; want ook twee Kapiteins van de artillerie verzochten, om de slechte tafel van de *Revolutie*, op een ander schip te mogen overgaan. Den 22sten April verscheen de eerste schipper Dirk van Wijk, die reeds meer als leider was opgetreden, aan het hoofd der gansche equipage op het halfdek, luid klagende over de schrале en slechte schafting, waarbij de witte boonen weer in het bijzonder genoemd werden. Hij somde eenige andere grieven op en besloot met te zeggen, dat het streed met de beloften van het Comité. Op eene aanmaning van den eersten officier, gingen de ontevredenen mompelend uiteen. 's Anderen daags werd eene looporder van den Schout-bij-nacht betrekkelijk de schafting voorgelezen, die zoo weinig naar hun genoegen was, dat de bootsman J. van Beusekom zich niet weerhouden kon te vragen, waarom het Comité dan beloofde, dat zij het beter zouden hebben, dan onder het vorige gouvernement, als zij het daarentegen slechter kregen dan ooit. Doch van Wijk werd op verzoek van alle officieren overgeplaatst op de *Castor*, tot groot leedwezen van de equipage, die in hem, zoo als later de Kapitein-Luitenant S. Oudkerk Pool, bij eene aan den Hoogen Zeekrijgsraad overgelegde Memorie verklaarde „den *president en steun*” van het oproer verloor. Er viel ook niets van dien aard meer voor tot de overgaaf van het eskader.

Al het gemelde leert, dat er redenen van misnoegen bestonden, doch verklaart in geen deele, waarom het zich meestal uitte in het roepen van Oranje boven! en het dragen van oranje lint. Hoe weinig sommige vreemdelingen er de rechte beteekenis van inzagen, blijkt uit het gebeurde met een matroos op de *Piet Heyn* in West-Indië, die volgens het aan boord van dien bodem gehouden journaal niet alleen een oranje lint om zijn hoed droeg, maar er ook de drie Fransche leliën op geschilderd had. Het voorgevallene op de *Revolutie* geeft echter bij nadere beschouwing een zekeren draad in handen, aangezien dezelfde schipper Dirk van Wijk, die bij herhaling de hoofdrol speelde, reeds ter reede van Texel theekommetjes bezat, waarop van buiten stond W. P. v. O, en van binnen: „*Die rust bemint, is Prinsgezind.*” Hieruit bleek zijne

gehechtheid aan den gewezen Stadhouder, door velen gedeeld, waarvan de Vice-Admiraal de Winter, volgens een schrijven van 8 April 1796, het gevaar zeer goed beseftte. Bij nader inzien doet het vermoeden, wat zeer aannemelijk is, dat al de Oranjabewegingen op 's lands schepen voornamelijk van de onderofficieren en sommige oudgedienden uitgingen.

Van de officieren was dit minder te duchten, omdat bij hunne aanstelling te nauw op hunne staatkundige denkwijze was gelet. Sommigen legden zelfs een buitengewonen ijver aan den dag. Zoo herinnerde een hunner tijdens zijn verblijf te Bergen in een brief van 21 Mei 1796 aan boord van de *Venus*, dat aldaar, meer dan een jaar na de omwenteling, het Prinsenwapen nog boven het consulaat hing met „*Je maintiendrai*” er onder. Anderen namen eene afwachtende houding aan, verborgen hunne staatkundige denkwijze, of bereidden zich misschien eenigszins voor op eene nieuwe omkeering van zaken. Zoo toch laten zich verklaren het oranje lint en de cocardes, gevonden onder de nalatenschap van dien luitenant op de *Dordrecht* en in eene kist van den dokter op de *Maria*, wiens boedel insgelijks na zijn overlijden was geredderd. Hoeveel kisten van denzelfden inhoud er meer waren, is kwalijk te begrooten. Doch het doet er minder toe, dewijl het niet blijkt, dat hare eigenaars het er op toelagden om de menigte te bewerken. Geheel anders was het gelegen met de onderofficieren en bevaren matrozen. Deze vaak ruwe, doch flinke mannen, die al de onaangenaamheden van het scheepsleven jaren lang hadden ondervonden, achtten zich ten diepste gegriefd door het verwijderen van ervaren commandanten, tegen welke zij met eerbied hadden opgezien, door het afschaffen der vlag, waaronder velen met eer hadden gediend, door vele thans ingevoerde nieuwigheden. Zoodra het tot eene uitbarsting kwam, moest de gehate vlag het terstond misgelden en lieten velen zich met onverholen minachting over hunne officieren en de tegenwoordige orde van zaken uit. „*Nu is dat apenspel uit,*” had de tweede stuurman van de *Castor* volgens het journaal van den Luitenant Overbeek, eersten officier op dien bodem, nog geroepen, toen de Engelschen hem van boord voerden. Zulke mannen, die hun gevoel hadden verkropt om geene zware straf te belooopen, hadden ongetwijfeld, telkens wanneer zij hunne kans schoon zagen, te midden der misnoegde schepelingen hoog opgehaald van den goeden tijd, waarop de oude vlag nog woei, Kinsbergen en anderen nog bevel voerden en er nog een Prins in het land was. Is het vreemd, dat eene ontevreden menigte, onder den indruk dier verhalen, weldra al haar leed vooral aan de laatste oorzaak toeschreef en dat vreemdelingen van allerlei slag, eenstemmig met den landgenoot, hun hart luchtten door een luid Oranje boven? Waren, volgens latere berichten, niet dezelfde verschijnselen op de *Jason* waargenomen? Eerst was het beeld uit de vlag gesneden, daarna de ontevredenheid der soldaten aangewakkerd, waarbij volgens het zeggen van den bevelhebber het ergste was, „*dat de dek- en onderofficieren allen zeer slecht en gemeen waren, het sterkst de Oranjepartij toegedaan.*” Al wat zij vertelden van kleine rantsoenen, hard werken, mishandelingen enz. waren klachten, die voorheen meermalen geuit waren, doch nooit zoo algemeen tot zulke buitensporigheden geleid hadden. De Oranjegezindheid van sommigen was de ware oorzaak, en deze werd bij hen, die om andere redenen misnoegd waren, opgewekt en versterkt door dek- en onderofficieren. Dit strookt ten volle met hetgeen zich uit het gedrag van schipper Dirk van Wijk liet vermoeden, en zal nader met andere voorbeelden worden gestaafd.

De Engelschen begrepen het, en verlokten de equipages niet alleen door handgelden, maar ook voor zij deze konden aanbieden, door het vertoonen der oude Prinsenvlag. Sommigen hadden hierover vroeger wel gedacht en gesproken, doch weinig gedaan, toen het verlies van het gansche eskader van Lucas de algemeene aandacht op de bedenkelijke stemming onder het zeevolk vestigde.

Een lid der Nationale Vergadering merkte op grond der berichten van het eskader uit de Saldanha-baai zeer te recht op, dat er dus voor de overgaaf oranje linten en cocardes aan boord geweest moesten zijn. Wat kon hiertegen gedaan worden? Een andere spreker opperde het denkbeeld, of het niet raadzaam ware door nieuwspapieren, opwekkende krijgslieden en wat dies meer zij, eene tegenovergestelde neiging in den boezen van het scheepsvolk te doen ontkiemen. Wilde men nu eenmaal de thans gevestigde orde van zaken duurzaamheid verschaffen, dan moest het dien weg op. Men kan de menigte bewerken, hare genegenheid langzamerhand verplaatsen of verdooven; maar slechts door zachtheid en overreding, niet door geweld. Zij, die het onhandig beproefden, kregen juist de kern der bemanning tegen zich, die aan elke bestaande ontevredenheid een staatkundig karakter poogde te geven.

De Schout-bij-nacht Bloys van Treslong, aan boord van de *Brutus* de schepen op de Maas commandeerende, onderscheidde zich door een buitengewonen ijver in het opsporen en onderdrukken van al wat naar Oranjegezindheid zweemde. Na het bekend worden van hetgeen in de Saldanha-baai was voorgevallen, eischte hij den 16^{den} December 1796 eene zware straf voor een korporaal van de *Delft*, in wiens brieven tasch men toevallig wel anderhalve el oranje lint had gevonden. In denzelfden brief meldde hij, dat ook een konstapelsmaat op de *Furie*, blijkens een schrijven aan dezen gericht, om hetzelfde artikel moest hebben gevraagd. Drie dagen later rapporteerde de Schout-bij-nacht, dat bij een speciaal onderzoek aan boord zijner schepen niets was ontdekt, dan drie of vier pijpjes, waarop iets stond ter herinnering aan den dood der Prinses-Gouvernante. Tijdens de inspectie had evenwel een man van de *Brutus* gezegd: „Zij zoeken na oranje; ik ben wel gek, maar niet zoo gek, dat zij het bij mij zullen vinden. Ik bewaar het mijne hier,” op zijn hart wijzende, „en als men dit open sneed, dan zou er... bloed uitkoomen.” Nagenoeg vier weken later schreef dezelfde Schout-bij-nacht weder, dat hij, op raad van een paar leden van het Comité van Marine, nauwelijks twee man had ontslagen, die blijkbaar niet ingenomen waren met de tegenwoordige constitutie, of dertig anderen hadden om dezelfde reden hun ontslag gevraagd. Wat te doen? Hij stelde onder verbetering voor, om alle onderteekenaars van dit adres „*hoofft voor hoofft een gedugt pak slagen toe te tellen.*” Ongetwijfeld een uitstekend middel, om iemand van de voortreffelijkheid eener constitutie te overtuigen.

Omstreeks denzelfden tijd had een Luitenant van de *Monnikendam* „*Wilhelmus*” gespeeld, en was dien ten gevolge veroordeeld, om met het zwaard over het hoofd te worden gestraft. Zijn vonnis werd bekrachtigd, en een lid der Nationale Vergadering zou er zijn zegel aan gehecht hebben, al moest het zwaard er doorgaan. Dergelijke klachten over officieren behoorden evenwel tot de zeldzaamheden.

Onder het personeel ter reede van Texel heerschte vrij wel dezelfde stemming, als op de Maas, ofschoon men er de zaak wat kalmer scheen op te nemen. Nadat de Winter, volgens een schrijven van 22 October 1796, zich had vergenoegd met een konstapel-majoor van de *Leyden*, die een nationaal lint verbrandende had gezegd, dat het stonk, eenvoudig als een gevaarlijk sujet weg te zenden, beklaagde zich een matroos op de *Jupiter*, vroeger als Patriot uitgeweken, den 13^{den} Februari 1797 bij het Comité van Marine over vele onderofficieren van dezen bodem, die het met de oude constitutie hielden en hem dermate sloegen, dat het eten hem niet meer smaakte. Indien hij er iets van zeide, dan was het maar altoos: „*Ga vervloekte Franschman!*” Voor het einde der maand berichtte de Vice-Admiraal Reyntjes, wien het onderzoek was opgedragen, dat de klager niemand had weten te noemen, en dat hij dezen in tegenwoordigheid der gansche bemanning eene correctie zou geven; vermoedelijk dus weder hetzelfde afdoende middel van overreding. De eerste stuurman van de *Waakzaamheid*, een drie-en-zestig-jarig man, die altijd had gevaren, en nu in dronkenschap zich had vergrepen

door te roepen: „*Vecht gijl. maar voor de Republiek, ik vecht alleen voor den Prins !*” kwam er zeer genadig af met twaalf dagen op water en brood in de ijzers. Hoe geheel anders dan op de Maas, waar de Schout-bij-nacht Bloys van Treslong telkens wat op het spoor kwam, zonder het kwaad te kunnen uitroeien. Zelfs vond men op de *Brutus*, zijn eigen vlaggeschip, een stuk oranje lint aan een watervat gehecht, van welk strafbaar feit hij evenwel, tot zijne ergernis, den dader niet kon ontdekken.

De Nationale Vergadering, welke den ganschen winter, onder vele incidenten, onbegrijpelijk had geharreward om de eerste grondslagen eener constitutie voor het Bataafsche volk te leggen, bemoeide zich nu regtstreeks met de gezindheid der schepelingen. Zij koos daartoe den verjaardag harer eerste bijeenkomst, die op last van het Comité van Marine aan boord gevierd moest worden, waartoe ieder man der equipage eene halve flesch wijn, een vierendeel tabak en twee pijpen ontving. Den 1sten Maart 1797 vaardigde de Nationale Vergadering eene publicatie uit tegen de oproerigheden van het scheepsvolk, met eene bepaald staatkundige bedoeling. Bij het eerste artikel, werden voor alle zeelieden, van den matroos tot den hoogsten officier, het openbaren van Oranjegezindheid door gesprekken, het opwekken daarvan bij anderen door woorden en geschriften en het voeden der hoop op eene tegenomwenteling strafbaar gesteld met geeseling en vijf jaren tuchthuis. Volgens het tweede artikel, zouden het dragen van eenig Oranjeteeken, het roepen van Oranje boven, het zingen van Oranjeliedjes en het zingen of spelen van „*Wilhelmus*” insgelijks met geeseling, doch met tien jaren tuchthuis gestraft worden. Het derde artikel bedreigde allen, die vergaderingen tot het bewerken eener tegenomwenteling bijwoonden of begunstigten, met geeseling, brandmerk en vijftien jaren tuchthuis. In elk der drie gevallen, zou na het verstrijken van den straftijd levenslange verbanning volgen. Met den dood zou worden gestraft het ophitsen van anderen door beloften, bedreigingen of geld, en voorts ieder feitelijk verzet tegen de landsregeering of superieuren. Allen, die zich aan een der genoemde bedrijven hadden schuldig gemaakt, moesten ten spoedigste gevonnisd worden, op confessie of een naar rechten voldoende bewijs; wie op heeter daad was betrapt, op confessie of verklaring van ten minste twee getuigen, zonder dat hierbij de rechter zich aan den preciesen vorm van procederen behoefde te houden. Op de schepen binnengaats zou een krijgsraad, benoemd volgens art. 36 van den artikelbrief, een definitief vonnis wijzen, hetwelk geene verdere bekrachtiging van het Comité van Marine noodig had. Bij de aandachtige lezing van het plakkaat, waarvan hier slechts de hoofdpunten zijn aangestipt, zou men wanen, dat het den voorstanders der omwenteling een tamelijk voldoende wapen in de hand gaf; te meer dewijl het geen doode letter bleef en eerlang op een schipper van de *Alarm*, op een tweeden konstapel van de *Walcheren* e. a. werd toegepast. Nochtans meende de Vice-Admiraal de Winter, volgens een schrijven van 20 Maart 1797, dat er verzuimd was ook uitdrukkelijk strafbaar te stellen het inprikken van beeltenissen, namen, letters, cijfers enz. ter herinnering aan den gewezen Stadhouder of iemand van zijn huis, gelijk velen deden. Hij wilde daarentegen een vleeschdag per week meer geven, om het volk te winnen, amnestie verleenen voor de tot dus verre aan boord begane misdaden, en dan voortaan alle desertie met de koord straffen, zoodat er de dood op volgde. Zijn voorstel, in de Nationale Vergadering ter tafel gebracht, lokte een warm debat uit, vooral met betrekking tot het laatste punt, dewijl de misbruiken bij de werving in veler oog tot versooning konden strekken. Wat de admiraal geschreven had over het inprikken, liet men onaangeroerd, doch zijne overige voorstellen werden, ten minste gedurende den tegenwoordigen oorlog, goedgekeurd. Weinige dagen later bedankte de Schout-bij-nacht Story, uit naam der vlotelingen, voor den hun geschonken vleeschdag. Hij en andere bevelhebbers waakten zorgvuldig tegen de uiting der verboden politieke gevoelens, waarvan men inderdaad een tijd lang weinig bespeurde.

Onderwijl bestond er alle reden tot bezorgdheid over het lot der koloniën. Nauwelijks was de Nationale Vergadering bekend met den bedenkelijken toestand van Suriname en het verlies van het eskader in de Saldanha-baai, of zij kreeg verontrustende berichten uit Curaçao, eerst van Kapitein Kikkert, die er het bevel over de *Ceres* (36) voerde, daarna van Kapitein Wiertz, den commandant van de *Medea* (40). De Directeur en een paar andere ambtenaren op het eiland vroegen hun ontslag. Sommige officieren en nagenoeg alle manschappen van de schepen betoonden zich onwillig, om den gevorderden eed af te leggen. Het garnizoen insgelijks. Eerst nadat alle officieren hiervan hun ontslag hadden gekregen, met de vergunning zich te verwijderen, was er betrekkelijk rust gekomen. Wiertz deed zijn best om soldaten, matrozen en vrijwilligers door geld te winnen, hetgeen hem gelukte, evenwel ten koste van het leven van een vaandrig, die zich voor het vertrek der officieren hiertoe geleend had. Curaçao bleef ten gevolge der genomen maatregelen vooreerst behouden ; doch Kapitein Wiertz betreurde het zeer, dat hij na meer dan veertigjarigen dienst zulke moeielijkheden ondervond. Hij riep de hulp der Franschen op de naburige eilanden en die van het eskader te Suriname in. Maar ook hier moest de Vice-Admiraal Braak vervangen en de aanwezige macht versterkt worden, waartoe zelfs eene overeenkomst met Spanje gesloten werd, tot overneming van troepen in Zuid-Amerika ten behoeve onzer koloniën.

Een ander gegeven was, dat onder de bevolking van Ierland zoodanige ontevredenheid bestond, dat eene landing aldaar voor het Britsche gouvernement ernstige gevolgen zou kunnen hebben. Het Directoire in Frankrijk had reeds den 16^{den} December 1796 een aanzienlijk eskader onder Morard de Galles van Brest derwaarts gezonden, hetwelk 25.000 man troepen onder den Generaal Hoche aan boord had. Na door storm ontredderd en verstrooid te zijn, was het grootendeels in de Bantry-baai gekomen, doch zonder opperbevelhebbers. Zulks deed de overigen aarzelen en na herhaald stormweder tot den terugtocht besluiten. Dien ten gevolge vond Hoche, toen hij er aanlandde, de zijnen vertrokken en moest nu wel volgen. Met verlies van een lineschip, dat bij den eersten storm was vergaan, en van eenige kleinere bodems, die gestrand of in 's vijands handen gevallen waren, hadden de andere schepen in Januari 1797 de Fransche havens bereikt. Deze onderneming, waarvan men zich veel had voorgesteld, was dus volslagen mislukt, gelijk den onzen officieel was bericht. Doch men bleef zich vleien, dat het op zich zelf niet kwaad bedachte plan onder gunstiger omstandigheden zou kunnen gelukken. Zoowel dit, als de zorg voor de koloniën in West-Indië, bepaalde in het voorjaar van 1797 de bestemming der Bataafsche zeemacht.

Terwijl de tijdingen uit het buitenland voortdurend gewaagden van zegepralen, vooral in Italië door het Fransche leger onder den jeugdigen Bonaparte behaald, hoopte men hier te lande meer dan ooit, dat ook de vloot, waaraan inderdaad veel was ten koste gelegd, eerlang aan de gespannen verwachting zou beantwoorden. Om de beraadslagingen te bekorten en de ontwerpen beter geheim te houden, besloot de Nationale Vergadering den 24sten Februari dat het Comité van Marine voortaan alleen met de Commissie tot de Buitenlandsche Zaken zou overleggen, die tevens volmacht kreeg over een zeker aantal troepen te beschikken. Het Comité van Marine en dat van het Bondgenootschap te Lande droegen, om alles nog meer te vereenvoudigen, het bedoelde overleg slechts aan commissiën uit hun midden op.

Stellig waren de uitzichten voor de Bataafsche marine in Europa thans eenigszins verbeterd. De Kapitein-Luitenant Everts die bevel had gekregen om met de *Scipio* en de *Venus*, welke nog altijd in Noorwegen lagen, huiswaarts te keeren, had zijn last kunnen volbrengen en was den 27sten Februari de Maas binnengelopen. Scheen dit een gunstig voortteeken, nog gunstiger was het, dat weinige dagen later de zoo lang gewenschte vereeniging van het eskader op de Maas, onder den Schout-bij-nacht Bloys van Treslong, met dat van Texel plaats greep, zonder eenige

belemmering te ondervinden van de zijde der Britsche schepen, die zich nu en dan weder begonnen te vertoonen. Den 19^{den} Februari had de Winter, zoowel den Schout-bij-nacht op de Maas, als den Vice-Admiraal Reyntjes, die ter reede van Texel het bevel voerde, gelast om met den eersten gunstigen wind uit te loopen, zich in zee te vereenigen en dan gezamenlijk in het laatst genoemde zeegat weder binnen te vallen. Acht dagen later was de Vice-Admiraal Reyntjes gereed dien last op te volgen met twaalf schepen, waarmede hij den 1sten Maart werkelijk uitliep, evenals de Schout-bij-nacht Bloys van Treslong met de zijne. Het eskader van den Vice-Admiraal bestond uit de *Jupiter* (72), de *Vrijheid* (74), de *Gelijkheid* (68), de *Leyden* (68), de *Cerberus* (68), de *Tjerk Hiddes de Vries* (68), de *Mars* (44), de *Beschermmer* (56), de *Monnikendam* (44), *Het Zeepaard* (20), de *Waakzaamheid* (24) en de *Courier*; dat van den Schout-bij-nacht uit de *Brutus* (74), de *Hercules* (64), de *Delft* (54), de *Galathé* (18) en de pas binnengekomen *Venus*. Beide eskaders ontmoetten elkander den 2^{den} Maart, ter hoogte van Kamperduin, en wendden aanstonds den steven naar Texel, waar alle schepen, des anderen daags het anker lieten vallen en de bemanning de gemelde versnapering kreeg, ter gedachtenis aan de verjaring van de eerste bijeenkomst der Nationale Vergadering. Langzamerhand kwamen, behalve de genoemde schepen, andere in gereedheid. Reyntjes betoonde hierbij een onmiskenbaren ijver, die echter volgens de meening van het Comité van Marine soms te ver ging. Dit berispte hem ten minste ernstig, omdat hij twee schepen zonder naderen last had doen repareren, hetgeen de genoemde vlagofficier zich dermate aantrok, dat hij in een schrijven van 28 April zich ten hoogste gegriefd betoonde en verklaarde dat hij liever ontslagen wenschte te worden, als zijn ijver toch kwalijk werd genomen. Hij geraakte eerlang, niet om deze, maar om eene andere reden, tijdelijk buiten dienst.

Ondanks alle „*penurie van penningen*,” waarover het Comité van Marine aanhoudend klaagde, was in het voorjaar van 1797 eene aanzienlijke macht bijeen, waarop men, zooal niet openlijk, dan toch ondershands de aandacht der belanghebbenden vestigde, omdat het voornemen bestond een gedeelte daarvan tot een konvooi naar West-Indië te bezigen. Te midden van de drukte der verdere uitrusting, ontving de Commissie tot de Buitenlandsche Zaken den 4^{den} April van den Franschen minister Truguet het eerste voorstel tot eene gelijktijdige expeditie der Spaansche, Fransche en Bataafsche vloeten naar Ierland, waar de ontevredenheid der bevolking bleef voortduren. Wat de medewerking der Spaansche marine betreft, die nog onlangs bij St. Vincent was geslagen door de Britten onder den Admiraal Jervis, die er zijn lateren titel aan te danken had, berustte het gansche plan op nog al losse gronden. Hiertegen opperden de onzen evenwel minder bezwaar, dan tegen het voorstel om het zenden van een eskader naar West-Indië te verschuiven en voor de landing in Ierland Fransche troepen aan boord te nemen. De Winter en Daendels, tot dat einde naar Parijs gezonden, wisten alle bestaande moeielijkheden uit den weg te ruimen, en zelfs te bewerken, dat de Bataafsche Republiek, bijaldien hare bondgenooten niet gereed waren, over hare vloot en haar krijgsvolk naar welgevallen zou kunnen beschikken om de onderneming alleen te bewerkstelligen. Zeker wel een droevig bewijs van de weinige zelfstandigheid, die Nederland had behouden, hetgeen trouwens voor niemand een geheim was. Zonderling klinkt het dat een bewind, welks zeemacht twee jaren lang was geblokkeerd, nu zoo overberekend was om den vijand niet slechts te bestrijden, maar dezen zelfs op zijn eigen gebied te bestoken.

Tot opheldering hiervan diene, dat het misnoegen der Ieren thans niet meer de eenige moeielijkheid was, die het Britsche gouvernement ondervond en den onzen kans op voordeel gaf. Op Zondag van Paschen was onder het zeevolk te Spithead een opstand uitgebroken, die zich in Mei herhaalde, en wel met de grootste hevigheid op het eskader van den Admiraal Duncan in de Noordzee. Het gouvernement moest zeer strenge maatregelen nemen, eer het

gelukke, omstreeks half Juni de orde te herstellen. De eerste berichten daarvan waren nog voor het einde van April hier te lande ontvangen, en later door Kapitein Claris bevestigd, die den 12^{den} Mei in een brief uit Plymouth aan het Comité van Marine meldde, dat al voor de tweede maal oproer aan boord van de Engelsche vloot was uitgebroken; dat het volk de baas was en een Admiraal met zijne officieren in de ijzers zat. Geen wonder, dat men bij het beramen der plannen een zoo belangrijk gegeven in rekening bracht.

Ter reede van Texel werd druk gewerkt om alles klaar te maken, en een zeker aantal soldaten, onder het bevel van Daendels, werden op 's lands vloot ingescheept. Deze lag weldra geheel zeilklaar en behoefde niets te duchten van de enkele vijandelijke schepen, die zich af en toe voor den wal lieten zien. Reyntjes, den 4^{den} Juni door eene beroerte getroffen, schoon niet doodelijk, werd naar Monnikendam vervoerd en in het bevel over de reede opgevolgd door Bloys van Treslong, totdat den 20sten derzelfde maand de Winter aan boord kwam, die zes dagen later verklaarde, dat alles gereed was om op de eerste order te zeilen. De gelegenheid scheen zoo gunstig mogelijk. Onder de Engelsche matrozen was de rust pas hersteld en heerschte nog zekere gisting. Doch nu lieten de bondgenooten ons in den steek. Spanje was onwillig of onvermogen, en de toebereidselen in Frankrijk werden plotseling gestaakt. Hoche ging wel van den Rijn op marsch met de troepen voor Brest bestemd; maar hij bereikte de haven niet, dewijl hij te Rheims bleef toeven om de Royalisten te Parijs in bedwang te houden. Hij moest zijne lievelingsplan verschuiven, om zijne staatkundige vrienden te steunen, en nam een werkzaam deel aan de gewelddadige ontkenning, die eerlang volgde.

Van die vertraging door het standhouden der Fransche troepen te weeg gebracht, hadden de onzen niet het rechte begrip. Over den indruk, dien het op de vloot maakte, valt weinig te zeggen, omdat juist hier eene gaping is in de brieven der zeeofficieren. De Commissie tot de Buitenlandsche Zaken was echter dermate overtuigd van den neteligen toestand, waarin het Britsche gouvernement zich bevond, dat zij van haar recht gebruik maakte en den Vice-Admiraal de Winter den 13^{den} Juli gelastte om met den eersten goeden wind uit te loopen. Drie dagen later herhaalde zij dien last, met volmacht om des noods een zeeslag te wagen. Meermalen vernieuwde zij, soms onder schijnbaar gewenschte omstandigheden hetzelfde bevel, zonder dat het tot uitvoering kwam. Dit moest teleurstelling baren, omdat men eene spoedige en luisterrijke zegepraal der vloot had verwacht; misnoegen, omdat nog onlangs was geklaagd, dat 's vijands overwicht ter zee den onzen binnen weinig jaren eene schade van wel 120 millioen gld. had berokkend. Onbegrijpelijk scheen het, dat men der tegenpartij den tijd schonk zich te herstellen; dat onze vloot met hare 37 transportschepen en 15.000 man landingstroepen rustig bleef liggen, totdat zich weder Britsche schepen voor de havens vertoonden. Bittere klachten lieten zich hooren over het beleid van den Vice-Admiraal de Winter, die wederkeerig ten diepste gegriefd was over de telkens herhaalde aansporingen, die hij ontving. „*Het smert mij,*” zoo schreef hij den 2^{den} Augustus, „*dusdanig geoordeeld te worden, dat men kan veronderstellen, dat ik of te weinig character en fermeteyt zoude bezitten om te zeylen als de wind en gelegenheid goed was, wanneer miserabele loodsen zulks niet goedvonden, ofte mij zoo onkundig aansien, dat ik de strecken en gelegentheden niet zoude kennen, die er noodig zijn, om met een escader oorlogschepen uyt het Texelsche gat in zee te steeken.*” Doch er volgt in denzelfden brief: „*Men mag sig applaudiseeren, zooals ik mijn selve doe, van 't laatste anker niet geligt te hebben, om te probeeren; want de uytkomst heeft doen sien, dat 's lands vloot niet alleen in gevaar zoude geweest hebben, om eenige scheepen vast te doen zeylen, maar door een overmagtigen vijand, die voor het gat gestadig oppast, geheel en wel schandelijk geslagen te worden.*” En zoo bleef het tot dat het gunstige jaargetijde was verstreken. Doch juist dit verweet men den admiraal, wien het echter geenszins aan den

vereischten moed ontbrak, daar hij zich zelfs bereid verklaarde om de voorgestelde onderneming nog met kleinere schepen te beproeven. Zijn voorstel werd afgeslagen, en alle hoop op de verwezenlijking van het oorspronkelijke plan verdween ten eenen male, toen in de eerste dagen van September last werd gegeven tot het ontschepen der troepen, die gedurende al dien tijd aan boord waren geweest. Zoo liep de hoog opgevizelde expeditie naar Ierland op niets uit, als een tegenhanger van de indertijd mislukte expeditie naar Brest. Ook thans bedilde en laakte men de wijze, waarop een veelbelovend plan ontworpen en ten slotte onvolvoerd gebleven was; doch in minder heftige bewoordingen dan in 1782, omdat men thans de vermoedelijke oorzaak niet tevens als een staatkundigen hefboom kon bezigen.

Inmiddels ging de Nationale Vergadering den laatsten Augustus uiteen, om plaats te maken voor hare opvolgster. Zij had in achttien maanden onbetwistbaar veel gedaan en nog meer geredeneerd, ondanks de telkens herhaalde waarschuwing tegen het verspillen van den nationalen tijd. Het voornaamste bleef echter onafgedaan. Zij was er wel in geslaagd om eene constitutie te ontwerpen, die haar aannemelijk toescheen en dus aan het volk kon worden voorgelegd; maar dit had er anders over gedacht en in de zoogenaamde grondvergaderingen het aangeboden ontwerp met eene groote meerderheid afgestemd. Zeker al weinig vrucht van den verbazenden arbeid aan het opstellen besteed. Met het plan, om de Bataafsche Republiek ter zee weder even geducht te maken als weleer, in zoo hoogdravende woorden aangekondigd, was het ten slotte niet beter afgelopen. Terwijl de Franschen boogden op hunne overwinningen te lande, die in April hadden geleid tot den wapenstilstand van Leoben, waarop eerlang de vrede van Campo Formio volgde, kon de Nationale Vergadering op geen enkel voorval ter zee wijzen, hetwelk der natie tot eer verstrekte. Zou de tweede Nationale Vergadering, welke dezelfde vraagstukken ter oplossing kreeg als hare voorgangster, beter slagen? Ongetwijfeld had zij, wat de vloot betreft, dit in haar voordeel, dat het drijvend materieel tot eene hoogte was opgevoerd, die het sedert jaren niet had bereikt.

Wordt vervolgd...